

אומרים שאתה מבקש

מסילות ומחשבות בדרכי העליה ועבודת השם
לאור ההקדמה לספה"ק לקוטי מוהר"ן

אומרים שאתה מבקש

מסילות ומחשבות בדרכי העליה ועבודת השם
לאור ההקדמה לספה"ק לקוטי מוהר"ן

"העניינים והאביונים מבקשים מים ואין, לשונם בצמא נשתה, אני ה'
אענם אלוקי ישראל לא אעזבם. אפתח על שפיים נהרות ובתוך בקעות
מעינות, אשים מדבר לאגם מים וארץ ציה למוצאי מים. אתן במדבר
ארז שיטה והדס ועץ שמן, אשים בערבה ברוש תדהר ותאשור יחדיו.
למען יראו וידעו וישימו וישכילו יחדיו כי יד ה' עשתה זאת וקדוש
ישראל בראה." (ישעיהו מ"א)

©

להארות והערות
חנן חננאל הרבט
רח' בובליק 15/3
ירושלים
0548417911

cnnanel@okmail.co.il

וכן ניתן לקבל בדוא"ל את הספר החדש
קרוב אליך ה' (השלם)

קולמוס

משלוח עד הבית |
0548-56-40-33

מספר טלפון בנין סניף
בנין סניף
עד דב"ק

הפצה:

תוכן:

8	סימן ברכה
11	חשבנו שחשבנו
13	"אין תורה" אבל יש תורה!
16	מוכרחים להמשיך?
19	למה ניגרע?
21	יש הקדמה
50	הישכם אוהבים?
53	הערפול שבמיסטיקה
54	ערפל או מידע? (א)
55	ערפל או מידע? (ב)
60	ערפל או מידע? (ג)
63	גזענות או עם נבחר
69	האמת נעדרת – מאין תימצא?
73	האמת נעדרת – כולם נקבצו?
75	האמת נעדרת – משקל המעשים
78	מי נגד מי?
80	לא למענך עשה...
82	לבו חפץ?
87	בכה ואמר – 'אני יודע שישנו בודאי'.
95	מי רואה אותם...
98	סופה של התחלה.
101	היתה כאניות סוחר
104	משרת טוב ויפה
106	מסילות בלבבם

110	בענין העיון.
114	מצא במה להשקיע
116	אחר הדברים

תודות

אודה לבורא עולם על כל הטוב שנתן לי מעודי, ואני בעודי אהללה בוראי. בתודה לעזרתי שבזכותה תושיה ממני לא נידחה, ולהוריני העומדים לימיננו תמיד בתמיכה ועידוד למען נלך בדרך טובים ואורחות צדיקים נשמור, וכן לאחי וראש לבית קדוש ישמח בצאתו ויש שכר באהלו. זכור אזכור וכו' את מרן ראש הישיבה הגרנ"צ פינקל זצ"ל שעמד בראש הבית הגדול והקדוש מתיבתא דמיר, לו עצה לו תושיה, ולבנו מ"מ הגרא"י שליט"א, לישרים נאווה תהילה.

תודה מיוחדת מעומקא דלבא לכל האברכים התלמידי חכמים שהשקיעו מזמנם היקר מאוד לעבור על הדברים לתקנם ולשכללם, הערות רבות וחשובות, חלקם בתוכחה מגולה מתוך אהבה מגולה, התקבלו בברכה והוסיפו הרבה ממה שנכתב שהיה צורך להבהיר טוב יותר, למחוק ולהוסיף.

נאמר "מי יתן לי שומע לי הן תוי ש-ד-י יענני וספר כתב איש ריבי". ונאמר "אמרתי ימים ידברו ורוב שנים יודיעו חכמה. אכן רוח היא באנוש ונשמת ש-ד-י תבינם. כי אוזן מלין תבחן וחק יטעם לאכול. משפט נבחרה לנו נדעה בינינו מה טוב".

ויהי נועם ה' אלוקיננו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו.

דברים למהדורה החדשה תשע"ו

רבות ומגוונות היו התגובות, ומכל בחינות העם - ראשיכם שבטיכם וכו' עד כל איש ישראל מחוטב עציק וכו'. למרות שהמבין רואה שהדברים יועדו לציבור מסויים, רבים אחרים נחשפו אליהם, ונעזרו בחלקים שונים של הדברים (גם אם נכתבו בדרך אגב או כמשל לעניננו) להתקדם איש איש באשר הוא שם. יישר כח לכל המגיבים.

גם לי באופן אישי מלבד מה שנעזרתי בדברים שבס"ד הובאו בקונטרס, עוד יותר הועילו לי דברים שנאמרו לי בעקבותיהם, וכדרך החכמים השתדלתי לשמוח ב'מיתיבי' יותר מב'תניא דמסיע לך', על כן אודה מקרב לב לכל התוקפים כמו לכל המעודדים.

יתן ה' שכל אחד מאיתנו ימשיך להתקדם, לדרוש ה' ועוזו ולבקש פניו תמיד, לשאוב מים בששון ממעיני הישועה, להתברר ולהתאמת בבחינת "אורח חיים למעלה למשכיל", אכ"ר.

וכעת בהפצה מחודשת תשפ"א

בבוא התעוררות נפלאה לשאוב ממעייני הישועה, אשרי 'תמימי דרך' ההולכים בתורת ה' (עי' ליקר"מ קמא סי' כ"ב), ועליהם נוספו רבים 'לטייל בתורתו', נזכרתי בקונטרס חביב זה, ואמרתי שמא ימצא בתוכו חיזוק או הארה נוספת לענייננו.

שנים רבות חלפו, ושינויים רבים בכלל ישראל. מצד אחד אט אט מתגלה לעין כל שקיים חיסון, יעיל ובטוח. ומאידך יותר ויותר מודים שהחיסון נצרך ושאי אפשר בלעדיו.

אשרינו.

סימן ברכה

קורא יקר! בהיותך מקוראי קונטרס זה, ודאי נכלל אתה בהגדרה זו של 'מבקש השם' (אם לא שהקריאה מסקרנות גרידא). האמת היא, שעצם מהותנו כחלק מכנסת ישראל בהכרח מעמידה את כולנו ככאלו. בגמרא נאמר: המחזיר אבידה לכותי עליו הכתוב אומר (דברים כ"ט י"ח) למען ספות הרוה את הצמאה (סנהדרין ע"ו): ופירש רש"י שם: רוה, עובדי כוכבים ששבעים ואינן צמאין ליוצרם. צמאה, זו כנסת ישראל שצמאה ותאיבה ליראת יוצרה ולקיום מצותיו:

ידוע המעשה שסיפר הגר"ח שמואלביץ זצ"ל על מרן הסטייפלער זצ"ל בבחורותו, שם הגדירו ר' אברהם יפהן כבחיר הישיבה בהיותו 'מבקש'. כח הביקוש מהוה מנוע רב עצמה, המוביל את עובד השם בנתיבות, שלפעמים מבלעדיו לא היה חושב ומהין לצעוד בהן כלל, אלא היה נשאר מונח בנקודה בה יד ההשגחה העמידה אותו בתחילה, בבחינת 'כאן נמצא כאן היה'. רק ה'מבקש' ממצה עצמו ומגיע לאן שהוא אמור באמת להגיע.

מסופר, שכשנפגש ר' ירוחם ממיר זצ"ל עם בחור משיבות נובהרדוק (הגר"ח זייצ'יק זצ"ל), שאל ר' ירוחם: אומרים שאצלכם 'מבקשים', מדוע אם כן לא מגיעים לכאן לשמוע?

השאלה שהציג היא לכאורה חידוש. הרי היה להם מה וממי לשמוע במקומם, והלוא גם בדרך שהתוו להם שם אין סוף לעליה ולהשתלמות. מה אם כן פשר הטענה, שאם הם 'מבקשי ה' באמת' ימצאו את עצמם מרחיקים נדוד לשמוע ולקבל תורה מרב אחר, שאולי צועד במהלך שונה, כפי שאכן היה, כידוע?

בגמרא במסכת עבודה זרה נאמר: כל הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם. אמר להו רב חסדא לרבנן בעינא דאימא לכו מלתא ומסתפינא דשבקיתו לי ואזליתו - כל הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם. שבקוהו ואזול קמיה דרבא, אמר להו הני מילי סברא אבל גמרא מרב אחד עדיף כי היכי דלא ליפלוג לישני. (מסכת עבודה זרה דף י"ט).

אין ספק שמצינו גם בדרכי העבודה והעליה חילוקי דרכים, בין בכלליות הדרך ובין בפרטים קטנים אך משמעותיים, באופן בו בהחלט שייך ומצוי אותו חשש בלבול - 'כי היכי דלא ליפלוג לישני' (שלא יתעה בחילוקי הלשונות). לא כל לומד מתחיל ראוי ומסוגל לכך. בודאי צעירים או אלו שחדשים מקרוב באו צריכים לבסס דרכם בצורה שלימה, ולא בבלבול וגיבוב של דעות ודרכים (יובאו בהמשך דברים שאמר מרן הגרמ"י לפקוביץ' זצ"ל). הצעיר הקופץ עלול למצוא עצמו במה שהגדירו חז"ל ע"פ הפסוק "והכסיל בחושך הולך" (עי' במסכת עירובין ו'. ועי' במש"כ הגמ' במסכת ע"ז הנ"ל 'שתול' ולא 'נטוע' ובפירוש המלבי"ם שם, ועי' תהלים קמ"ד י"ב ודר"ק).

מאיךך יש כאן התראה נוראה הלכה למעשה, המובאת בגמרא ללא חולק, בהבנת הדברים בהם נפתח ספר תהילים. מיהו אותו אחד שעליו נאמר 'אשרי האיש'? דוד המלך ע"ה לא הסתפק ב"כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה" אלא המשיך לדרוש "והיה כעץ שתול על פלגי מים" שתול ולא נטוע! ואם לא כן אלא לומד תורה רק מרב אחד - ח"ו 'אינו רואה סימן ברכה לעולם'.

די לנו בדברי הגמרא ולא בהכרח מחובתינו להסביר מדוע זה כך, אך המתנסה בכגון דא מגלה, שלפעמים השמיעה מרב אחר נצרכת על מנת להבין כראוי את דברי רבו עצמו. ללא שמיעת רב נוסף עלול התלמיד כלל לא לתפוס את עומק דברי הרב הראשון. רק כשמבחינים בשוני בהלך החשיבה והעבודה נכנסים לעולם עמוק ואמיתי יותר. רק אז זוכה האדם להתקרב לדרך של רבותיו, ולקרב מעשיו למעשיהם כיכלתו.

הלמד גמרא זו, והינו מבקש ה', מבין שאם עבר את השלב של 'כי היכי דלא ליפלוג לישני', אם חפץ הוא לראות סימן ברכה בדרכי התורה, מוכרח הוא לשמוע עוד, ולו בכדי לשוב אחר כך ל'אשת נעוריק' (משלי ה' י"ח, ועי"ש רש"י ופירוש הגר"א) באופן בוגר ואמיתי יותר. קל וחומר כשמדובר בביקוש השלמת דרכי התורה של עצמו, הבנתם וקיומם.

הקב"ה משתבח על ידינו "עיניו כיונים על אפיקי מים רוחצות בחלב יושבות על מלאת" (שה"ש ה' י"ב) ופירש"י: תלמידי חכמים

**שהקב"ה נותנם עינים להאיר לעולם כשם שהעינים מאירים לאדם,
כיונים הנוודים משובך לשובך לבקש אוכלם כך הם הולכים ממדרשו של
פלוני חכם לבית המדרש של פלוני חכם לבקש טעמי תורה!**

חשבנו שחשבנו

קורה שנתקלים תוך כדי ויכוח בלימוד עם חבר, בנקודה שמשום מה הוא תקוע בה בזוית ראייה מסויימת ושגויה שאי אפשר להזיז אותו ממנה. לא הסבר ולא הוכחה מועילים לו, אלא הוא 'נעול' בתפיסתו. בלימוד הדבר יכול להפריע, אך בדרך כלל היותר נותרת הסוגיא בקושיה. בחיים לעומת זאת כשנשארים בקשיא עלול הדבר באופנים שונים להיות בבחינת 'שדי ביה נרגא' בכל סולם העליה. יש ומגיע שלב בחיים בו נדמה שהמציאות מכריחה סוג מסויים של חיים, כשבכל נסיון לשנותו האדם רואה עצמו עומד בפני 'קיר'...

קרה לי (פעם אחת...), שבבואי לגהץ מצאתי שהחוט החשמלי כרוך סביב הידית של המגהץ. נסיתי לשחרר את חוט החשמל, אך מה גדולה היתה פליאתי בראותי ש'התקע' לא יכול בכלל לעבור דרך המרווח שבין הידית לגוף המגהץ. נסיתי שוב ושוב, להטות בזוית שונה ולמשוך ולדחוף אך ללא הועיל. לא הבנתי איך בני ביתי הצליחו להשחיל את התקע באותו מעבר. מאחר ומיהרתי מאוד, ומוכרח הייתי לגהץ, גמרתני בדעתי לחתוך את החוט מהתקע ולשחררו, ואחר כך לחבר את החוטים לתקע מחדש. זה היה הפתרון היחיד שיכלתי למצוא לבעיה ולתעלומה. בסייעתא דשמיא, טרם הוצאתי לפועל כוונתי, נמשך בטעות החוט והשתחרר, וגיליתי לפליאתי שהתקע מעולם לא הושחל דרך אותו מעבר, אלא החוט היה מקופל לשניים וכך ליפפו אותו על ידית המגהץ...

לא נדיר שאנו מוצאים את עצמנו בלבטים שונים ובהתמודדויות שונות בחיינו בכלל ובעבודת השם בפרט, וקורה לא מעט שנדמה לנו שיש לפנינו את כלל הנתונים, ובהתאם מובן בהחלט מה עלינו לעשות. למרות שאנחנו רואים שיש הרבה חסרונות בהחלטותינו אך מכל מקום 'המצב מחייב'...

שאלתי פעם את ראש הישיבה הגאון ר' נתן צבי פינקל זצ"ל בשביל מה אנחנו צריכים לשאול (כלומר את רבותינו), הרי אנחנו יודעים את ספרי המוסר וכדומה, יודעים שאיננו בסדר ואף למדנו מה היא אכן הדרך להיות בסדר, מדוע אם כן יש מקום לבוא ולשאול?

ראש הישיבה זצ"ל ענה: 'לפעמים אומרים לנו צד נוסף שלא חשבנו עליו' (ודו"ק שזה מה שהיה בתשובתו). התשובה אולי נראית פשוטה, אך באמת יש כאן ענין המקיף את כל צורת התנהלותינו והצלחתנו להתקדם בחיים. היכולת להבין שלמרות שאין לי שאלה, אולי בכל זאת אמורה להיות שאלה. הכרת ההיתכנות שהפתרונות שאני מציב לבעיות שעימן אני מתמודד נובעות מהסתכלותי המצומצמת, מקיבעון מחשבתי מסויים, הבנה זו היא פתח ומפתח להרבה שינויים וקבלת הדרכות רבות, שבדרך כלל איננו פתוחים אליהן ואיננו רואים צורך לשמוע אותן כלל.

מי לא שמע ממתמודדים בכל מיני שלבים ומצבים בחייהם את הטענה 'אני לא שואל כי אני יודע מה הרב יגיד...' והאמת היא שבדרך כלל הצדק היה עימם, לו רק האופציות העומדות לנגד עיניהם הינם דרכי הפעולה האפשריות, והמציאות עמה הם מתמודדים אינה מכילה שום גורמים נוספים מחוץ למסגרת מבטם ומעבר לטווח ראייתם. אלא שזו גופא הטעות, יתכן שיש (ויש!) צד שלישי. נדרשת אמנם הכנעה מסוימת לקבל ולהבין שדברים שרואים משם לא רואים מכאן. (עי' תמורה ט"ז. ואולי ענין יהושע קשור לזה להבדיל.)

מי יודע אם מה שראו אצל שלמה המלך ע"ה 'כי חכמת אלוקים בקרבו' כשאמר 'גזור', לא היה ענין זה עצמו, שהיה מסוגל לראות אפשרות שלישית של פיתרון גם כשברור לכל שישנן שתי אפשרויות בלבד...

"אין תורה" אבל יש תורה!

יש החשים בחסר או בחלל מסויים בעבודתם והתקדמותם לאורך השנים, אך סבורים (וכאמור בדרך כלל בצדק) שבמה שלמדו ומכירים יש די והותר לעבודה כל ימיהם, ולכן נמנעים מללמוד מעבר לגבול מסויים, שאותו קבעו לעצמם (לפעמים אף שלא במודע) בדברי חז"ל ורבותינו.

בגמרא מסופר: אליעזר זעירא הוה סיים מסאני אוכמי וקאי בשוקא דנהרדעא, אשכחוהו דבי ריש גלותא וא"ל: מאי שנא הני מסאני? אמר להו: דקא מאבילנא אירושלים. אמרו ליה: את חשיבת לאיתאבולי אירושלים? סבור יוהרא הוה, אתיוה וחבשוה. אמר להו: גברא רבה אנא, אמרו ליה: מנא ידעינן? אמר להו: או אתון בעו מינאי מילתא, או אנא איבעי מינייכו מילתא, אמרו ליה: בעי את. אמר להו: האי מאן דקץ כופרא, מאי משלם? אמרו ליה: משלם דמי כופרא. והא הוו תמרי! א"ל: משלם דמי תמרי. אמר להו: והא לאו תמרי שקל מיניה! אמרו ליה: אימא לן את, אמר להו: בשישים. אמרו ליה: מאן אמר כוותיק? אמר להו: הא שמואל חי ובית דינו קיים. שדרו קמיה דשמואל, אמר להו: שפיר קאמר לכו בשישים, ושבוהו. (מסכת ב"ק דף נ"ט)

טענה זו - 'את חשיבת לאתאבולי אירושלים?' טעונה ביאור. מדוע אם אינו גברא רבה אינו יכול להוסיף על האבילות? (יוהרא הינה שלב נוסף בטענת הגמ', ודו"ק).

פן אחד ומהותי בהבנת הטענה שהופנתה כלפי אליעזר זעירא, ומאידך הבנת הצטדקותו 'גברא רבה אנא', נוגע מאוד לעניינינו. עולמינו 'דומה ללילה' (ב"מ פ"ג:), כעת אנחנו בגלות שגם היא 'לילה' ממש, וישנם הרבה דברים חסרים. אם בבנין בית שני גברו קולות הזקנים הבוכים על קולות הצעירים השמחים בבנינו, וכלשונו החריפה של הנביא חגי (ב' ג'): **מִי בָכְם הַנְּשָׂאֵר אֲשֶׁר רָאָה אֶת הַבַּיִת הַזֶּה בְּכַבּוּדוֹ הַרְאֵשׁוֹן וְמָה אַתֶּם רְאִים אֹתוֹ עֵתָה הֲלֹא כְמָהוּ כְּאִין בְּעֵינֵיכֶם: אִם כֵּן, מָה נֹאמֵר אֲנַחְנוּ? דוּר אַחֲרוֹן הַמֵּתוּאֵר בַּחַז"ל: 'שאינ להם לא נביא ולא כהן מורה צדק, ולא בית המקדש שיכפר עליהם, אלא תפלה אחת נשתיירה להן שהם מתפללין בראש השנה וביום הכפורים, אל תבזה אותה מהם, שנאמר ולא בזה את תפלתם' (מדרש תהלים ק"ב).**

מאז החורבן "מלכה ושריה בגוים, אין תורה, גם נביאה לא מצאו חזון מה". האבילות עמוקה ומתבקשת, בזה אין ספק. כל אשר לב יהודי פועם בקרבו ראוי לו שיהיה מיצר ודואג על חורבן ירושלים. אך יכולה להיוצר חוכא ואטלולא גדולה אם רואים אדם המקונן על החסר, כשאת מה שבכל זאת יש משליך אחרי גוו. "אין תורה" אבל יש תורה!

אמנם ביחס למה שהיה וביחס למה שיהיה כמוהו כאין. מול דורות קודמים הרי כבר אלפי שנים לפנינו הגיעו למצב של כאצבע בקירא לסברא (עירובין נ"ג), ומדריגת השגתנו בתורה היא הבל מול תורתנו של משיח (קהלת רבה פרשה י"א, ח'), אך מכל מקום זו היא תורתנו, היא חיינו ואורך ימינו ואין בלתי! כתב המשגיח ר' שלמה וולבה זללה"ה: כי אם הלב כבר סתום לגמרי, איך בכל זאת נתחדשה תורה בכל דור ונתגלו סתרי תורה אפילו לאחרונים ממש? אין זאת אלא "מי פעל ועשה – קורא הדורות מראש. אני ה' ראשון ואת אחרונים אני הוא." (עלי שור ח"ב עמ' קכ"ט)

המוותר על מה שיכול להשיג אות היא שבאמת איננו חפץ, שלא חסר לו. אם נראה אדם מקונן על כך שאין ירושלמי על סדר קדשים בזמן שגם את הבבלי על קדשים אינו למד מה נחשוב עליו?

דבי ריש גלותא הקפידו על אליעזר זעירא 'את חשיבת לאתאבולי על ירושלים?' תשובתו לטענתם היתה כפי שהוכיח להם, שהוא אדם גדול. אדם שניצל את מה שבכל זאת יש, למד התייגע והשיג כראוי לו בתורת ה', לו ראוי ונכון להתאבל על השאר שאין בכוחו להשיג, על מה שנחסר ממנו בהיותו בגלות ובחורבן. אך מי שמוותר מראש על המעט שבכל זאת נותר לנו בחשכת הגלות, התאבלותו על ירושלים נשמעת כבדיחה עצובה...

שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה שישו איתה משוש כל המתאבלים עליה. כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, וכולנו מנסים להישאר קשורים לאותה אבילות. אך מרירותינו ודמעותינו עלולים להיות תפלות מאוד, אם במבחן האמת נמצא את עצמינו מוותרים מראש על חלקי התורה שנתנו לנו, בפרט אלו שבכוחם לקרבנו לקיומה באמת. אמנם דומה שאנו עוסקים בכל כוחינו, ואף מבקשים

לשמוע וללמוד מפי ספרים ומפי סופרים, אך יתכן ואנו מסננים בדוקא את אשר נצרך לנו לעבודת השם כראוי, מסתפקים אנו במה שמונח לפנינו, גם אם לעיתים חשים שאולי בכל זאת יש משהו שאין לנו...

מוכרחים להמשיך?

אחד הדברים הפחות אהובים על רוב בני האדם (הבריאים בנפשם) הוא כאב, אך המתבונן רגע קט מגלה שתחושת הכאב הינה אחת המתנות החשובות ביותר לשלום גופנו. ידוע שישנה תופעה רפואית של העדר חוש כאב. הסובלים ממנה נמצאים בסכנה תמידית, גופם ניזוק פעמים רבות בצורה חריפה ביותר עד כדי קיצור ימים ממש.

האדם הבריא נרתע לאחור אפילו ללא מחשבה כשחש מגע חם או קר מידי, כשנצבט או נדקר. כשהאיברים הפנימיים חווים טראומה כל שהיא הגוף כולו מתריע על כך. השכיבה והמנוחה ללא תזוזה הנכפים על האדם במצבים כאלו מאפשרים ומכריחים את נתינת האפשרות לגוף להתאושש ולהשתקם.

כמה נוראה היא רח"ל היכולת של ילד להושיט ידו לתוך סיר רותח על מנת להוציא חפץ שנפל לו פנימה בטעות... כמה נזק בלתי הפיך יכול להיגרם מהמשך הליכה ריצה וקפיצה על רגליים שנשברו בנפילה, שלא כאבה בכלל...

להבדיל, הרבה פחות נורא אך גם בו ניכר אותו העניין – תקלה ברכב. ישנם הרבה סוגי תקלות שיכולות לקרות במנוע. המכשור נועד להתריע על כך, ועל הנהג להבחין בנורות האזהרה השונות ולפעול בהתאם. לפעמים העצירה במקום נידח, הזמנת גרירה ומציאת אמצעי תחבורה חילופי, כל אלו ממש לא 'קורצים' לנהג. כשנדמה שאולי בכל זאת אפשר להמשיך עוד קצת ו'מחר יקחו את הרכב למוסך' עלול להיות פיתוי גדול לנסוע למרות הנורה האדומה שדולקת...

אם הרכב משוכלל מותקנות בו מערכות מתאימות כך שהוא שומר על עצמו, ופשוט לא נותן לנהג האדיש להתניע. ברכב פחות 'חכם' ההתנעה תצליח, והוא גם ימשיך לנסוע (אולי בהרגשה מסויימת שמשוהו בכל זאת לא כל כך בסדר) עד שכעבור זמן קצר כבר לא יוכל להמשיך. כשיגיע בגרירה למוסך יאמרו לו: למה המשכת לנסוע? שרפת את המנוע לגמרי וכבר אין את מה לתקן...

האם נפשנו חשה בכאב לפעמים? האם לא יתכן שבהיותנו מתעלמים מנורות אזהרה פנימיות אנחנו פוגעים בעצמנו יותר ויותר, עד כדי שאחר כך נצטרך לעבוד הרבה יותר קשה בשביל לתקן?

ישנם אמנם כאבים הקרויים 'ראשוניים' שנובעים אולי מטעות במערכת הרגשות שבמוח ובלב. אין ספק שלפעמים לוקחים אקמול כדי שכאב לא יפריע וממשיכים הלאה. גם כשהרכב מתריע על בעיה, שואלים את הטכנאי ובמקרים רבים יאמר: 'פעמים שאתה מתעלם'. אכן כשיש מי שמזהה את הבעיה ואומר שצריך פשוט להתעלם מהכאב ולהמשיך הלאה אזי כך צריך לעשות (ולפעמים זו גם הדרך הטובה ביותר לטפל בבעיה). אך כשזה לא כך...

חשבתי לעצמי לאחרונה, בעברי סמוך למקום הכנות לתחרות ריצה המונית בירושלים, אילו חסכים גדולים יש בנפשם של כל אלו, שלא מוצאים תוכן והישגיות בחייהם האמיתיים, עד שרודפים אחר יצירת השגים מדומים. לכשנבחן נראה שתחרות כזו היא עכ"פ משהו במציאות, עמוקה יותר הריקנות שבתעשיית הדמיון בעולם, עד שכידוע עיקר המציאות בה מבלים את חייהם רוב העולם (עד כמה שרק מתאפשר להם) היא בריחה וניתוק מוחלט מהמציאות הריקה שנמצאים בה, אל תוך מציאות חלופית מדומה, נותנים שרט בנפשם...

אך הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו! זו לא חכמה להסתפק בלראות איך באה לידי ביטוי אצל אחרים הזעקה 'וגם הנפש לא תימלא'. הלא המסילת ישרים דיבר אלינו באמרו: "אם יביא לה כל מה שבעולם אינם חשובים לה כלום, שהיא בת מלך! כך הנפש, אילו הבאת לה כל מעדני עולם, אינם כלום לה. למה? שהיא מן העליונים!

האם באמת די בכך שאנו עוסקים בתורה תפילה ומצוות, ונפשנו אמורה להיות שבעה ומלאה, או לכל הפחות אמורה למצוא את עצמה מתגברת בצימאון לקדושה, לתורה ויראת השם. האם די בכך להבטיח שגם אם אנו חשים שבכל זאת ממש חסר לנפשנו דבר מה אין זו אלא טעות בנורות האזהרה? מדוע לא נשאל לכל הפחות את ה"טכנאים" שמבינים? אולי יאמרו לנו תמשיכו הלאה, אך אולי יאמרו לנו (אם נשאל באמת) שאכן ישנן בעיות בצורת המזון שאנחנו מספקים לה...

אין אצלנו מנגנון המונע את אפשרות ההתעלמות. קל יותר להמשיך בנסיעה, בפרט שאנחנו כה ממהרים וקשה להתעכב, למצוא מי שיודע לטפל... אך כשמתקדמים על בסיס רעוע, דומה הדבר למה שהמשילו חכמינו על מי שחכמתו מרובה ממעשיו. הוא דומה לאילן שענפיו מרובים ושורשיו מועטין ובאה רוח ועוקרתו והופכתו על פניו. או אז מצטער האילן על שהוסיף לצמוח לגובה ולשלוח פארות לכל עבר, שאלמלי הן לא היתה הרוח מצליחה לעקרו ולהפכו על פניו, אך עכשיו קשה לתקן, ועכ"פ יאלץ להתחיל מחדש אם יוכל...

הן אמת שאנו עמוסים בחובותינו ואין פנאי. שומה עלינו לזכור את שכתב המסילת ישרים על עצת היצר כעצת פרעה הרשע 'תכבד העבודה על האנשים', וכידוע גם מרדף העבודה האמיתית עלול להיות נכלל בזה. כשנזכור זאת ונבין שעל כך נטושה המערכה בינינו ליצר (לפחות בשלב ראשון), נחליט בצורה חסרון פשרות: **למה שצריך יש זמן!**

למה ניגרע?

ישנם רבים שאכן עצרו וחיפשו מזור. הם שאלו וביקשו עזרה, מבלי להתעלם מהכאב, אך בשלב מסויים (אם כעבור חודשיים או עשרים שנה...) הם כבר התיאשו מלמצוא. הם ניסו ובדקו וגילו וראו, וכן הם שמעו מפי ספרים ומפי סופרים כמה דורינו יתום, ותרד פלאים אין מנחם לה, ומי ירפא לה?

...כי אלו האנשים שהיו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח שבאו לשאול 'למה ניגרע' אלו שאלו כהוגן, ותיקנו בזה הרבה מאוד. כי נתגלגל זכות על ידם, שנתגלה על ידי זה למשה דין פסח שני שהוא תיקון גדול. שהוא בחינת המשכת דרך התשובה הנ"ל, כי זה עיקר שלימות התשובה, שאפילו כשרואה האדם את עצמו שהוא רחוק מאוד מה' יתברך וטומאתו עליו ממעשיו הרעים, אף על פי כן יחזק את עצמו ויבוא בקידה והכנעה וישאל על נפשו, כמו ששאלו אלו האנשים שהיו טמאים, ששאלו למה ניגרע לבלתי הקריב את קרבן ה' וכו'. כמו כן ישאל כל אחד על נפשו אם יודע בעצמו טומאתו ממעשיו, שיבוא וישאל: ואם נפשי מטומאה במעשי הרעים אף על פי כן למה אגרע לבלתי הקריב קרבן ה', דהיינו להתקרב לה' יתברך לעסוק בתורה ולהתפלל וכו' שהוא בחינת קרבנות? כי בודאי יש לו תקוה גם כן להתקרב לה' יתברך. ואז בודאי ימצא לו ה' יתברך תיקון ויודיע לצדיק כמו שהודיע למשה תיקון הפסח שני שהוא פליאה נשגבה, כי עיקר זמן הפסח הוא רק בשעת יציאת מצרים שאז דילג ה' יתברך על הקץ וגאלם. ואז עיקר זמן הקרבת הפסח. ועל שם זה נקרא פסח לשון פסיחה ודילוג שדילג על הקץ, כי האיר עליהם אז הארה נפלאה וכו"ל, אבל מי שהיה טמא ולא הקריב את הפסח במועדו איך יזכה להקריב פסח עוד, אבל ה' יתברך ברחמיו גילה הסוד למשה על ידי שאלת הטמאים דיקא, והודיע לו שהטמאים יקריבו פסח שני באייר בימי הספירה. ובזה הורה לנו דרך התשובה שאין שום יאוש בעולם כלל, כי אף על פי שעבר זמן של עיקר התיקון ואנחנו טמאים במעשינו עדיין יש תקוה אפלו שלא בזמנו, כי יש תקונים נפלאים ונעלמים מאוד שיכולים לתקן

אותנו גם עתה ובכל יום ויום. ובלבד שלא נייאש עצמנו מצעקה
ותפילה לשאול בכל פעם למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה'
וכנ"ל. (ע"פ לקוטי הלכות אורח חיים ברכת הפירות הלכה ה' אות
ט"ז)

הבה נקרא יחד מעומק הלב: 'רבנו של עולם, למה ניגרע?'

יש הקדמה

תופעה מעניינת וכאובה ישנה בענין התועלת שאנחנו מפיקים (או שלא) מהספרים שאנו לומדים. מקובלנו מרבותינו שאמנם כל ספרי מוסר טובים אך 'מסילת ישרים הוא יהיה מנהלך'. הדבר ידוע, ואכן לא תמצא בן תורה שאינו בקי כראוי במסילת ישרים, אך אעפ"כ אנו מוצאים קשיים בהתנהלות ובנין אמיתי על פיו. באגרות הרמח"ל מתאר לרבו איך בפרק זמן של תשעה חודשים העלה את תלמידיו שבבית מדרשו המיוחד למדריגת חסידות. מאידך ספרו תלמידי הגר"מ חדש זצ"ל משגיח בישיבת חברון (ועטרת ישראל ואור אלחנן) שבתחילה כשבקשו הבחורים לא הסכים למסור ועדים במסילת ישרים. הוא אמר שבדורינו (דאז...) מעטים מאוד 'זהירים', ורק בודדים ממש 'זריזים', ו'נקיים' אין (בסופו של דבר כן מסר ועדים על סדר המס"י).

היכן טמונה הבעיה? מדוע כה קשה לקבל את התועלת מהספר עד שכה גדול הפער בין מה שהחכם עצמו יכל להועיל לתלמידיו ושומועי לקחו, ובלמדיו את הדרכתו בספר אנו כל כך משוללים מכל זה. איני יודע אם בכוחי לענות על שאלה כאובה זו, אך ראוי לנו לפחות להתעורר מעובדה זו, ולהביא למודעותנו ולדרכי פעולתנו את ההכרה שיתכן מאוד שחסרים לנו כלים להבין ולהשתמש בכל אותם הכלים והאוצרות שניתנו לנו להתקרב לקיום התורה באמת. במלים אחרות, נצרכת לנו 'הקדמה' שתביא אותנו ליכולת קיום דרכי התורה כפי שהמסילת ישרים מלמדנו.

כתשובה בהרבה אופנים לבעיה זו ועוד, ראה הגאון ר' נתן זצ"ל את דברי רבו בספר לקוטי מוהר"ן, וכפי שהתבטא במכתב לבנו: ...ואם היית יודע ומבין מה שהבנתי היום בספרים חדשים שמצאתי פה, איך העולם משוקע במה שמשוקע, ה' יתברך ירחם, ואיך כל המחברים של עכשיו (המכתב משנת ת"ר-1840) רוצים לחזק ולעורר אבל אין להם כלי אומנות שקורין גיציג וכו', ואי אפשר לבאר על פני השדה. (עלים לתרופה סי' ש"י)

ראוי לנו אם כן להביא את הקדמתו של הגאון ר' נתן שטרנהארץ (מברסלב) זצ"ל, אחד ה'מבקשים' הגדולים, שמבאר מעט את התועלות שבספר זה, ומדוע כלל מבקשי השם בדורות שמאז (אלו שנפגשו עם

הספר או עכ"פ בציטוטים ממנו, על ידי דרכי ההשגחה המופלאים) מצאו בו תועלת גדולה מעבר לשאר ספרים. מדבריו נלמד הרבה ביסודות הביקוש ודרכי עבודת השם, ויתכן שנבקש להעשיר עצמנו ולדעת את שלימד גם אם גדלנו ב'קן' אחר, ושמחים אנו להישאר בו. דבריו יובאו בשלמותם, ואת ההערות וההתבוננויות בדבריו נכתוב כהערות שוליים על סדר דבריו הנפלאים, יתכן אמנם שבן דורנו ימצא דוקא בהערות את ההבנות שניסה להעביר הגר"נ בהקדמתו. כך כתב מוהרנ"ת:

הדור אתם ראו דבר ה'. שמעו לא נאמר אלא ראו'. ראו כי ה' נתן לכם מטמון. דברים העומדים ברומו של עולם. כמאמר רבותינו, זכרונם

^א בקריאה עתיקת יומין זו בוחר ר' נתן זצ"ל לפתוח את הקדמתו, הבה נעין מהו מקור ביטוי זה? הגיע דור שחשב שבמצב שהתחדש בבואם לארץ כבר אי אפשר לעסוק בתורה (רש"י שמות ט"ז ל"ב), הוציא ירמיהו הנביא את צנצנת המן ואמר להם: הדור אתם 'ראו', המדבר הייתי לישראל אם ארץ מאפליה? (ירמיהו ב' ל"א) הרי הקדוש ברוך הוא דאג לכם במדבר, ומדוע החלטתם שהמצב השתנה וכבר אי אפשר?

ירמיהו לא הסתפק בכך שישמעו את דבריו, אף שהינם באים בנבואה כקריאה מאת ה', אלא 'ראו!' הוציא את צנצנת המן והראה להם בחוש, שהקב"ה אכן עזר וממילא בודאי יעזור, ועליהם לשוב לדבוק בתורה. (וכמבואר ברש"י הנ"ל, לא במקרה השתמש באמצעי המחשה זה אלא מלכתחילה ציווי הקב"ה לקחת מלא העומר מן ולהניחו למשמרת לדורות נועד למטרה זו!)

חולפות להן אלפי שנים, העצמות האלה כל בית ישאל המה הנה אמרים יבשו עצמותינו ואבדה תקותנו נגזרנו לנו. מגיעים דורות שנדמה להם שקיום התורה כצורתה, ההתקדמות במעלה סולמו של ר' פנחס בן יאיר, כל אלו גבוהים ורחוקים מאיתנו, כך סבורים רבים.

זו אמנם הטעיית היצר, כפי שביאר: ...ודע, שהמניעות שיש לכל אחד לעבודת הבורא יתברך שמו וכו', ולכל אחד ואחד נדמה לו, שהמניעות שלו גדולים יותר משל חברו, וקשה לעמוד בהם. דע, שלכל אחד אין לו מניעות רק כפי כחו, כפי מה שיכול לשאת ולעמוד בהם אם ירצה. ובאמת אין שום מניעה, כי גם בהמניעה בעצמה מלובש שם השם יתברך. (לקוטי מוהר"ן ח"ב סי' מ"ו)

דבר זה שאין מניעות שאי אפשר לעמוד בהן מבואר בגמרא חגיגה דף ה': כי קא ניחא נפשיה דרבי יהושע בן חנניה אמרו ליה רבנן: מאי תיהוי עלן ממינאי? (שאין מי שיוכל לעמוד נגד טענות האפיקורסין כמותו) - אמר להם: (ירמיהו מ"ט) אבדה עצה מבנים נסרחה חכמתם. כיון שאבדה עצה מבנים - נסרחה חכמתן של אומות העולם. ואי בעית אימא מהכא (בראשית ל"ג) ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך. (פירש רש"י - בשוה) ועי' קהלת ז' ט'.

אך בכל זאת הבכי נשמע - קול על שפיים נשמע נהי תחנוני בני ישראל כי העו את דרכם שכחו את ה' אלוקיהם (ירמיהו ג'). ירדנו, התרחקנו, יתמי דיתמי, עשיקי אנן ובחשוכא שרינן. אם יבואו ויאמרו לנו 'שמעו' דבר ה', כלל לא בטוח שנוכל לשמוע. מה כבר אפשר להציע לנו? מה לא למדנו? מה לא נסינו? ועדיין עדיין אנחנו מונחים היכן שאנחנו. רק אם נראה בעינינו נוכל להאמין. ובקריאה זו הוא משתמש - הדור! אתם ראו!

אך אם לא נביט איך נראה? ובשביל להביט צריך ניצוץ של תקוה, ניצוץ של אמונה בהבטחה ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים. לכולתם להפר בריתי איתם' - שהעמדתי להם של בית רבי וחכמי דורות (מגילה יא.).

לְבָרְכָהּ (פְּסָחִים קי"ט). 'וְלִמְכָסָה עֵתִיק, זֶה הַמְכָסָה דְבָרִים שְׂכָסָה עֵתִיק
יוֹמִין'. וְאִכָּא דְאִמְרִי. זֶה הַמְגַלָּה דְבָרִים שְׂכָסָה עֵתִיק יוֹמִין. וְתַרְוִיָּהּ
כְּחֻדָּא. אֵיתְנָהּ בְּהַאי חֲבוּרָא קְדִישָׁא, כִּי הוּא מְגַלָּה וּמְכָסָה, מְגַלָּה וּמְבָאָר

הרוצה לשמוע, עליו להבין שאת הדברים שהוא מבקש לשמוע אין מנוס
מלראות בעיניו. ומי שיסתכל בעין האמת, יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין ושב
ורפא לו... (ועיין רש"י שם ישעיה ו' י', והבן.)

דְּבָרִים עֲלֵינוּנִים וְנִעְלָמִים, חֲדוּשִׁים וְחֲדָשִׁים² וְהַקְדָּמוֹת יְקָרוֹת נוֹרָאוֹת וְנִפְלְאוֹת עֲצוֹת מִרְחוֹק אֲמוֹנָה אֲמֵן³. הַנוֹבְעִים מִמְקוֹר מֵיִם חַיִּים⁴ מְקוֹר

² ישנה שאלה שנשאלת רבות בענין ה'חידושים' וכך שאל אותי ידיד ששמע מהשקלא וטריא בענין:

אנשים באים וטוענים כנגדך מדוע אתה נתפס דוקא לתורת ברסלב. יש הרבה ספרי מוסר, חסידות, מחשבה, קבלה ועוד. למה להסתבך עם כל מיני דברים כאלה, ויש הטוענים שנראה שפשוט חסרה לך קצת 'מיסטיקה' בחיים.

ואז אתה עונה להם מכמה כיוונים שונים. אתה מסביר מראה ומדגים להם איך דוקא בספר זה ניתנות הבנות חדשות וכלים חדשים לקיום התורה, דברים שלא מצאו במקום אחר. אז הם עונים לך שזה יפה שמצאת משהו שמדבר אליך ושאתה מרגיש יותר מחובר על ידי זה לקיום התורה, אבל לכל אחד הרי יש הרגשות שונות?

ואז אתה יורד קצת לפרטים, אתה נותן להם דוגמאות המבהירות להם שזה לא ענין של טעם אישי ולא ענין של צורת כתיבה ודיבור (ואדרבה לשון הספר קשה ללימוד) אלא שהדברים המבוארים שם מוגדרים, נצרכים ומקיפים את התורה באופן מיוחד שלכל אדם באשר הוא שם יש הכרח להשתמש בלימודים המיוחדים הללו.

מצד שני באים אליך אנשים מסוג אחר, והרבה פעמים הם אותם האברכים בעצמם שהסברת להם את הייחודיות והחידוש, ומתקיפים אותך מהכיוון השני. אם אכן האמת היא כפי שהצגת, שהדברים כל כך מחודשים, אז מי נתן לך את הסמכות להכריע ולקבל 'תורה חדשה' חס ושלום. ובדרך כלל הם מראים לך כל מיני דברים שנראים בעיניהם תמוהים, או שלדעתם הם אינם תואמים את שהורונו רבותינו זצ"ל ויבדלח"ט שלאורם אנו הולכים.

אז אתה בא והופך את הקערה על פיה. כל דבר שעליו אתה נשאל אתה מראה לו מקורות ברורים בחז"ל וכמובן באופן שמבואר הדבר למעשה או להבנה נכונה בדורות הראשונים והאחרונים כגון בדברי הגר"א ונפש החיים או הרמח"ל, או רבינו יונה וכדו' כדי להרגיע את 'בעלי המסורת' הפוכה למיניהם, כאשר בדרך כלל אתה מוסיף ועושה זאת בצורה קצת מביכה כשאתה מעמיד את אותו תוקף בעמדה מאוד בעייתית, כשלפני רגע על דברים שלא ידע המפורשים ב'נפש החיים' אמר שאסור להגיד כך...

אז זה יפה שאתה יודע 'להלוך כנגד רוחו של כל אחד' אך בעצם אתה סותר את עצמך, חידוש או לא חידוש?

עניתי על כך במשל ע"פ חכמי הטבע: באחד מן החומרים בטבע (הקרוי פחמן) ישנן שני אופני התגבשות. הצורה האחת היא חומר שחור ורך מאוד הקרוי 'גרפיט' (החלק השחור בעפרון) והצורה השניה היא 'יהלום', חומר קשה ביותר וגם נראה קצת אחרת...

מפליא וקשה להאמין ששניהם הינם אותו החומר בדיוק. ההבדל נעוץ בשוני בצורת חיבור חלקיקיו, כאשר מבנה משושים יוצר גרפיט ומבנה מעין רבועים יוצר יהלום (לא אסתייג מילתא להביא כאן איור, עמכם הסליחה). כבר מזמן למדו להפיק היהלום מגרפיט על ידי שחיממו את הגרפיט לטמפרטורה של 2000 מעלות והפעילו

עליו לחץ של 70000 אטמוספרות למשך כמה חודשים. משתמשים בזה ליהלומים בתעשייה, אך הדבר לא משתלם כלכלית ליצירת יהלומים מסחריים.

זה פשר הסתירה לכאורה שבדברי. אני מספר לאנשים שמצאתי מי שילמד אותי ואותם להפוך 'גרפיט' ל'יהלום', ב'טמפרטורת החדר' ו'בלי לחץ'... וישנם שני כיווני טענות על מה שאני מראה. הטענה האחת היא שלא חידשתי כלום, הרי מלכתחילה היה מדובר בפחמן וגם אני מדבר על פחמן, אז בשביל מה צריך את כל השיטות שלי, מה רע לי בפחמן שהיה עד עכשיו, "מה היה חסר לך?"

בשביל זה צריך להסביר שיש דבר שנקרא יהלום, להראות את ההבדל בין גרפיט ליהלום, ולהדגים את פירוק גבישי הגרפיט והרכבתם מחדש כיהלום, בלי צורך בכוחות על אנושיים.

מצד שני הרגיל בגרפיט ורואה יהלום סבור שמדובר כאן בדבר חדש, ומאליה מתעוררת טענתו, שזה בכלל לא פחמן, אלא הבאתי חומר אחר לגמרי.

אז אני מראה שאין כאן שום חומר אחר, זהו אותו אטום בדיוק. אך מעבר לכך אני מראה לו, שגם מה שבקשו ממנו והדריכו אותו זה ליצור יהלומים ולא גרפיט. אלא שהוא לא הבין טוב, או ליתר דיוק לא הבין את ההדרכה איך לעשות את זה...

במילים יותר פשוטות, יש כאן פנים חדשות של אותו הדבר. למי שלא חסר בידיעת התורה לא התוסף שום דבר חדש, אך מצד שני התגלו חידושים נפלאים שלא נשמעו מעולם, שהופכים את אותה תורה שיוצאת לאנשים (כערכי) כ'גרפיט' לתורה שמדריכה ליצירת 'יהלום'.

נחדד בזה נקודה נוספת, הרבה פעמים חברים טוענים כנגדי או לכל הפחות חושבים בלבם, מה אני חושב לעצמי, שאני טוב מאחרים בגלל שיש לי את ה'ליקוטי מוהר"ן'. בפרט כשברור שאני מבין לבד, שהיו וישנם רבים וטובים ממני (ואדרבה ואדרבה וכו'), שהם יהלומים גדולים, ואני רחוק ממדרגתם כרחוק מזרח ממערב, וזה נכון. אך כשמבינים את המשל, הרי שאין שום נפקא מינה בטענתם, מכיון שאם יש יהלומים, זה לא בהכרח אומר שאני ואתה יהלומים (כמובן שמ"מ כולנו חביבים לפני המקום וכו'). חולפת לה עוד שנה ועוד שנה ועוד עשור וכו', חבל לחכות כל החיים מלהשתמש בכלים שבהם יש יכולת להפוך גרפיט ליהלום, מכח הטענה הצודקת והנכונה אך הלא רלוונטית שיש בעולם יהלומים שנוצרו באופן אחר. רק אדם שלא איכפת לו להישאר כפי שהוא, רק אחד כזה יטען 'אני לא צריך את זה שהרי גדול הדור ר' פלוני הסתדר גם בלי זה...'

בדומה זה מזכיר לי, שיחה קצרה שהיתה לי בשבת הסמוכה לראש השנה עם בחור מאחת הישיבות, שהגיע לשם (בתור סוג של בילוי וחוויה...). כשעלה ענין הלימוד בספר ליקוטי מוהר"ן, אמר שבשלב ראשון הוא חושב שראוי לו ללמוד ש"ס, אחר כך יוכל אולי להגיע ללמוד את ספרי מוהר"ן. ואמרתי לו שזו טענה נכונה ויש בזה אמת מכמה בחינות. אך שאלתי אותו האם הוא לומד 'משנה ברורה'. וענה בודאי שכן, הרי אמנם ראשית מטרתו היא להגיע לשלמות ידיעת הש"ס ולהיות תלמיד חכם, אך כמובן אי אפשר להסתדר בלי לדעת את ההלכה הנוגעת ליום יום.

אמרתי לו כך: אני הרי איני מכיר אותך כלל, ואתה יודע את האמת. אם אתה חושב שאתה צדיק כראוי לערכך, עוסק בתורה הקדושה בהתמדה אמיתית, מתפלל

בכוונה שלימה, והולך מחיל אל חיל בתיקון המידות, בקדושה וביראת שמים טהורה, אז אני יכול לשמוע את טענתך, שבשלב זה מצד ביקוש הידיעה וההשתלמות כתלמיד חכם, אתה נותן קדימה ללימוד הש"ס.

אך במידה והדבר אינו כך (והנהן בראשו בכנות) הרי שכשם שאתה מבין שאינך יכול לבחור ללמוד כל היום רק ש"ס בעיון מבלי לשייר מעט זמן לידיעת ההלכות הנצרכות לך ביום יום, כך אינך יכול לומר שאתה ממתין מללמוד את הספרים שיכולים להדריך אותך בעבודת השם באופן שאכן תשתלם ותקיים את הדברים כראוי לך לפי מדרגתך עד שתסיים לדעת ש"ס כרצונך. אלא, שנדמה לך שחינכו אותך להאמין שמעבר למה שהכירו לך- אין כלים, ומדברך נשמע שבלימוד המוסר לו הודרכת לא מצאת את הכלים, ולכן אתה מתייחס לעניין תיקון המעשים ושלמות בצורת תלמיד חכם כדבר מחוץ למסגרת היכולות שלך. ממילא אתה חושב לעצמך 'לפחות אני אלמד כמו שצריך'.

הוא הודה לדברי, ואמר שאכן הוא מבין שיש הרבה מקום לבחון את דרכו מחדש. כי אכן זה עיקר הדבר שצריכים להבין, אותה תורה יכולה לבנות דברים שונים בתכלית. זכה נעשית לו סם חיים אינו 'זכיה בהגרלה', לא על זה נאמר הכל תלוי במזל... המתבונן יבין שאותו הויכוח בדיוק שהיה בזמנו על לימוד המוסר, שהיו שטענו שלא צריך, כי מן התורה ועל ידי התורה ישיגו שלמות זו (שזה אכן נכון כשהתורה נלמדת בשלמותה כראוי, כפי שאמר ר' ירוחם זצ"ל על הגר"ח שמואלביץ זצ"ל כידוע) הוא שעומד לאותו בחור לרועץ, בהיותו מיואש מלמצוא כלים שאכן יביאוהו לידי קיום התורה כראוי, ודו"ק היטב בזה (כדאי אולי להתבונן בספר הנפלא שיצא לאור לאחרונה על הגר"י בלאזר ולעבור על השקו"ט בין מצדדי המוסר לחולקים, וד"ל). עוד נקודה אדגיש שלא כל הבנה מהי 'צורת התגבשות יהלום' אומרת בהכרח שיש בזה הדרכה איך לבנות אותה, בפרט מי שכמוני נצרך תחילה לפרק את הגרפיט, ורק אח"כ יוכל להרכיבו מחדש כראוי. (ועיין ספומ"ע מעשה י"א בסופו, מבואר ענין המשל שאמרנו, והבן.)

^ג ישנם שני סוגי הקדמות. סוג אחד הוא כאשר המחבר רוצה להציג בפני הקורא את הסיבות והמטרות שבכתיבת הספר. פעמים רבות ההקדמה מכילה הסתייגויות שונות, כגון שרק באו לעורר את לב המעיינים שיכריעו על פי הבנתם, או הצהרות שונות ביחס לכך שתוכן הספר הינו מכח אחרים שלימדוהו ואינו מחזיק טובה לעצמו. כל אופני ההקדמות הללו, למרות היותם שופכים אור מסויים על הספר, הרי שגם הקורא את הספר ללא ההקדמה יגיע לאותה תוצאה ויוכל להבין את הדברים כראוי.

סוג שני של ההקדמה הינו כאשר המחבר מנסה בה להבהיר צורת מבט מסוימת שמזוית זו נכתב כל אשר בספר. במקרה כזה הקורא את הספר ללא ההקדמה עלול לבוא מזוית ראייה שונה, לאורה לקרוא את הספר, וכתוצאה מכך להבין את הספר בצורה שונה לגמרי ממה שהתכוון אליה המחבר. דומה הדבר לספר שנכתב בשפה בעלת מספר ניבים שונים, כאשר בהקדמה מודיעים באיזה ניב השתמש המחבר. פשוט הדבר שללא ההקדמה הספר מאבד את היכולת להיות מובן ומושג בצורה אמיתית.

עֲלִיּוֹן וְנוֹרָא מְאֹד. עִיר גְּבוּרִים עָלָה חֶכֶם וַיֵּרֶד עַז מִבְּטָחָהּ, דֶּרֶךְ כַּמָּה צִמְצוּמִים וְהִשְׁתַּלְּשְׁלוֹת מְעֵלָה לְעֵלּוֹל מִשְׁכָּל עֲלִיּוֹן לְשֹׁכֵל תַּחְתּוֹן, עַד אֲשֶׁר נִתְלַבְּשׁוּ בְּלְבוּשֵׁינָם הָאֵלוֹ בַּחֲלוּקָא דְרַבְּנָן. בְּדֶרֶךְ צַחוּת וְנְאוּת, וּבִדְרוּשֵׁים עֲרָבִים וְנִפְלְאִים וּמִתּוֹקִים לַחֵךְ, בְּדֶרֶךְ חֲכָמָה וְטַעַם וּפְלִפּוּל וּסְבָרָא וְדַרְךְ חַיִּים תּוֹכְחוֹת מוֹסֵר הַשֶּׁכֶל הַבוֹעֵר כְּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם. וְכֹל תּוֹרָה וְתוֹרָה שְׂגָלָה לְעַם סִגְלָה, כָּלֵם מְלָאִים עֲצוֹת נִפְלְאוֹת וְנוֹרָאוֹת לְעִבּוּדְתוֹ הָאֲמִתִּית יִתְבָּרַךְ, כְּאֲשֶׁר יִרְאֶה הַרְוָאָה בְּעֵינָיו, אִם יֵשִׁים לְבוֹ עֲלֵיהֶם בְּאֲמֵת לְאֲמֵתוֹ, כִּי אֵךְ לְזֶה הֵיִתָּה כְּוִנָּתוֹ הַקְּדוּשָׁה, לְעוֹרֵר יְשָׁנִים וּלְהַקִּיץ נֹרְדָמִים, לְהִישִׁיר לְבוֹת בְּנֵי אָדָם אַחֲיָנוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אֲלֵינוּ יִתְבָּרַךְ, לְאֹמֵר לְאַסּוּרִים צְאוּ לְאֲשֶׁר

חידושי תורה שהם 'הקדמות', היינו שמלבד משמעותם העצמית, בנוסף הם מהווים תיקון המבט וגילוי אופן ההסתכלות ללמידה נכונה של כל שאר חלקי התורה. נרחיב קצת בהמחשת משמעות וחשיבות הדברים.

בני תורה הבאים במגע עם קהלים שונים, ובפרט במסגרות לימוד תורה למטרות קירוב רחוקים נתקלים פעמים רבות בתופעה שקצת קשה להתמודד עמה (כמובן תלוי בכישורי המלמד ובגמישותו ופתיחותו של השומע). קורה שלומדים איזה ענין או סוגיא, וללומד יש קושיה או תירוץ שהם ממש ממש שלא ממין הענין. אך הבעיה היא, שמבחינה לוגית אין פגם בסברתו, אלא שהיא מבוססת על הנחות יסוד שגויות, שלפעמים הם רחבות מאוד וקשות לשינוי, מה גם שלא תמיד ברור איך להגדיר את טעותו השורשית בגישה לנושא.

נבין, שבדיוק כאותו 'רחוק' המנסה להתקרב, ובלימודו מגיע למסקנות שגויות בתכלית, למרות נכונותו ללמוד וגישתו הפתוחה, כך גם כל אחד מאיתנו בלימודו את התורה בכלל ואת דרכי עבודת השם בפרט עלול בדקות לגשת עם כל מיני הנחות והבנות שגויות, המונעות ממנו תפיסה אמיתית ומועילה בדברי חז"ל הקדושים. כתב המשגיח ר' שלמה וולבה זללה"ה: מי שאינו מושרש במשנה בגמרא ובשולחן ערוך אי אפשר שיבין משהו מלימוד מוסר, ומה שנדמה לו שהוא מבין זוהי השטחיות שבשטחיות, וידע נאמנה כי לימוד כזה לא יפעל בו כל פעולה לטובה! (על"ש ח"ב עמ' קע"ב). על פי המבואר נבין, שגם למדן גדול, אך עם הקדמות שגויות שאיתן ומכוון ניגש הוא ללימוד והתבוננות בדרכי עבודת השם, מובטח לו חלילה אותו הכישלון. לכך נצרכות הקדמות נכונות.

^ד ישעיהו כ"ה, א'. ועי' לקוטי מוהר"ן ח"א סי' נ"ז אות ב'.

^ה שיר השירים ד', ט"ו. ועי' רע"מ בזוה"ק פנחס רל"ה:

^ו משלי כ"א, כ"ב. ועי' לקוטי מוהר"ן ח"א סי' י"ג אות ב'.

בַּחֶשֶׁךְ הַגְּלוּי, לַפְּקַח עֵינַיִם עוֹרוֹת¹, וְלַהוֹצִיא אֲסִירִים בְּפוֹשְׁרוֹת², לַהוֹצִיא מִמִּסְגַּר אֲסִיר מִבֵּית כָּלֵא יוֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ, הָאֲסוּרִים בְּתַאוּתֵיהֶן, וְהַלְכוּדִים בְּהַבְלִיָּהֶם, וְהַנִּדְחִים בְּעוֹנוֹתֵיהֶם, לְהַטּוֹת לְבָבָם אֵלָיו יְתַבְרַךְ לְהַשִּׁיבָם אֶל ה' בְּאַמֶּת בְּדַרְךְ הַיָּשָׁר וְהַנְּכוֹן לַפְּנֵיהֶם, בְּדַרְךְ אֲשֶׁר דָּרְכוּ בּוֹ אֲבוֹתֵינוּ מֵעוֹלָם:

וְהִנֵּה אֵף עַל פִּי שֶׁהַדְּבָרִים גְּלוּיִים וּמוֹבְנִים קִצַּת עַל-פִּי פְּשׁוּטָן שֶׁל דְּבָרִים אֶף-עַל-פִּי-כֵן עוֹד דְּבָרִים בְּגוּ. כִּי כַּפְּלִים לְתוֹשִׁיָּהּ, כִּי עֲדֵן פְּנִימִיּוֹת הַדְּבָרִים סְתוּמִים וְחֲתוּמִים מֵעֵין כָּל. כִּי הֵם דְּבָרִים שֶׁכֶּסֶה עֲתִיק יוֹמִין. שְׁצָרִיכִין לְכַסּוֹתָם וּלְגַלּוֹתָם. כְּדִי לְהַכְנִיסָם בְּזֶה הָעוֹלָם. כִּי הַמְּכַסֶּה הוּא הַגְּלוּי וְכו'. וְכַמְבֹאֵר מִזֶּה בְּכַתְּבֵי הָאֲר"י, זְכוּרֵנוּ לְבִרְכָה. וְכַאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ מִפִּי הַקְּדוֹשׁ, זְכוּרֵנוּ לְבִרְכָה, שֶׁפַּעַם אַחַת אָמַר שֶׁהַתּוֹרָה שֶׁהוּא מְגַלָּה, הִיא נִמּוּכָה אֲלָפִים וּרְבֻבּוֹת מִדְּרָגוֹת. מִכִּפֵּי מַה שֶׁהַשִּׁיגָה בְּמִקוּמָה הַעֲלִיּוֹן. וְהֵן הֵן גְּבוּרוֹתֵינוּ. הֵן הֵן נוֹרְאוֹתֵינוּ. אֲשֶׁר הַשִּׁיגָה יָד שְׁכָלוּ הַקְּדוֹשׁ הָרֵם וְנִשְׂאָ. לְהַלְבִּישׁ וּלְהוֹרִיד. דְּבָרִים גְּבוּהִים וְנוֹרְאִים כְּאַלֶּה. דְּבָרִים קְדוּשִׁים וְדַקִּים וְרוֹחֲנִיִּים מְאֹד לְהַלְבִּישׁם בְּלְבוּשִׁים רַבִּים וְצִמְצוּמִים, עַד אֲשֶׁר יִהְיוּ דְבָרִים הַשּׁוּיִם לְכָל נֶפֶשׁ. לְהוֹדִיעַ לְבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרוֹתֵינוּ יְתַבְרַךְ, לְגַלוֹת עֲצוֹת וְדַרְכִים וְנִתִּיבוֹת לְהַגִּיעַ לְעִבוּדָתוֹ יְתַבְרַךְ בְּאַמֶּת, "לְמַעַן דַּעַת כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹקִים אֵין עוֹד":

וְהִנֵּה דָבָר שֶׁפְּתִים אֵף לְמַחְסוֹר. לְהַאֲרִיךְ וּלְהַרְחִיב הַדְּבוּר בְּשִׁבְחַת הַפְּלִגָּת גְּדֻלַּת מַעֲלַת קְדוּשַׁת נוֹרְאוֹת הַסֵּפֶר הַקְּדוֹשׁ הַזֶּה הַנּוֹרָא מְאֹד. כִּי מִי שִׁירְצָה לְהַסְתַּכֵּל בּוֹ בְּעֵין הָאֱמֶת. יִרְאֶה וַיְבִין בְּעֲצָמוֹ עַד הֵיכֵן הַדְּבָרִים

¹ ישעיהו מ"ט, ט'. ועי לקוטי מוהר"ן ח"א סי' ק"ב.

² ישעיה מ"ב, ז'.

³ ע"פ תהילים ס"ח.

⁴ איוב י"א ו'. ועי' ברש"י שם:

מגיעין. ומי שלבו חלקי^א. ואינו חפץ בתבנית^ב קדשת הספר הזה. לא יועלו לו דברי אלה: אולם לכל אחי ורעי אדברה נא מעט מדרכי הספר הקדוש הזה, ויתר מזה יראו בעצמם. יראו עיניהם וישמח לבם. והוא, כי כל תורה ותורה מדברי הספר הקדוש הזה מדברת מכמה וכמה דברים פרטיים, מכמה וכמה מדות טובות, מכמה וכמה מצוות תורתנו הקדושה. ומהרחקות מדות רעות. וכל תורה ותורה מדברת מדברים מיוחדים מה שלא נזכרו בתורה השנייה. וכן כלם. כגון התורה המתחלת אמר אל הכהנים (בסימן ב'). מדברת מתפלה ושמירת הברית שתלויים זה בזה^ג.

^א ע"פ הושע י', ב': חלק לבם עתה יאשמו הוא יערף מזבחותרם ישדד מצבותם:

ובלקוטי מוהר"ן ח"א סי' ס"ב: וגם על ידי השלום שיש בין ישראל, בין אחד לחברו, גם על ידי זה נתבטל האפיקורסות, כמבואר במקום אחר (לעיל בסימן כ"ז). וזה שאמרו רבותינו ז"ל (בראשית רבה פרשה ל"ח): "חבור עצבים אפרים הנח לו" (הושע ד'), 'שכשיש שלום בין ישראל, אפלו עובדין עבודת אלילים מוחלין להם' אבל "חלק לבם, עתה יאשמו" (שם י') כי על ידי המחלוקת באין כפירות כנ"ל, וכל אחד אוחז בדעתו, מאחר שאינם באים ומתועדים יחד, לדבר אחד עם חברו להפכו לדעתו. ואפלו יבואו יחד וידברו זה עם זה, לא ישוב מדעתו, מחמת הנצחון של המחלוקת. אבל כשיש שלום, אפלו עובדין כוכבים ומזלות מוחלין להם, כי על ידי השלום, בודאי יתבטל העבודה זרה והאפיקורסות שיש לכל אחד מהם, על ידי שידברו זה עם זה, וישיבו זה את זה מדעותיו הרעות והכפירות ובודאי יבואו לאמונה שלמה וישרה על ידי השלום כנ"ל וכמבואר במקום אחר (שם):

^ב ע"פ משלי י"ח, ב': לא יחפץ פסיל בתבונה כי אם בהתגלות לבו:

^ג הקורא הנלבב, שואל את עצמו – אז מה? איזה מין שבח מנסה הכותב לתאר כאן בהראותו שהספר מדבר על ענינים שונים ומראה את הקשר ביניהם, ובכל פעם באופן אחר ובשילובים שונים?

זו שאלה חשובה, ואולי דוקא כאן ראוי לנסות ולהסביר מעט ענין יחודיות התורה המתגלה בספר זה. הנושא רחב ומואר ממספר זויות שונות מאוד. אתנהלה לאיטי לרגל המלאכה, אומר דברים מעטים בנושא, ואקוה שהקורא ימשיך בבחינת 'מבין מדעתו' ויצליח לחבר ולהבין מתוכם לפחות צילו של הרעיון. ארשה לעצמי דוקא לפתוח בסיפור קצר, שאולי יראה קצת את הפועל היוצא מהדברים עוד לפני שננסה להבין את הדברים בעצמן.

ידיד שלי חוה משבר מהתמודדות קשה בנושא אישי. הצעתי לו שיקרא בליקוטי מוהר"ן. והוא, שהכיר מעט את הספר, ובהיותו למדן גדול האמון על לימוד בהבנה עמוקה, טען שאין לו מה לקרוא את הספר כי ממילא הוא לא מבין את דבריו. ואני התעקשתי (הוא לא היה במצב נפשי שאפשר לו ללמוד כראוי בלאו הכי) ואמרתי לו לקרוא כמה דפים, וגם אם יבין רק עשרים אחוז ממה שקרא, זה גם טוב.

למחרת כשנפגשנו סיפר כך: אמש קראתי כפי שאמרת, בערך ששה דפים בספר, והבנתי הרבה פחות מעשרים אחוז. אך בבוקר כשקמתי וממש לא רציתי לקום

מהמיטה, הבנתי (ממה שקראתי) שמה שעכשיו אני קם או לא קם, זה לא רק ענין נקודתי של קימת הבוקר, אלא זה קשור להכל, קשה להסביר, אך הבנתי שאני לא יכול לרצות שהדברים ישתפרו אם אני מותר על חלקים שונים, הכל ענין אחד, זה מה שהבנתי מהספר.

אנחנו רגילים ללמוד בתורה, בחז"ל וברבותינו הראשונים והאחרונים ענינים שונים ומחולקים בתורה. כל מצוה וכל מידה בדרך כלל עומדים מבחינתנו בפני עצמן. ישנה כמובן חפיפה מסוימת הגיונית בין מידות שונות ומצוות שונות, ואנו מודעים לכך שיש חיבור עמוק ברובד של כללות האמונה ויראת שמים, וכדברי דוד המלך ע"ה 'כל מצוותיך אמונה'. בנסיגותינו להתקדם ולהיבנות בעבודת השם אנו בוחרים במה להשקיע, איזה ענין או ענינים לנסות לתקן, אך נדיר שיש מבחינתנו קשר מובנה בין כל חלקי העבודה השונים, שחיזוק התפילה, התורה, המצוות והמידות יהיה דבר אחד. אך האמת היא שהמצוות קשורות וכלולות זו בזו, וכפי מה שנדפס בסידורים קודם הנחת תפילין וציצית "ותר"ג מצוות התלויות בה". לרוב הדבר נתפס כשייך לסתרי תורה, ואכן כך הם פני הדברים, וממילא בדרכי העבודה אין לנו יכולת לגשת ולהשתמש באותם קשרים. (ועי' מש"כ הגרי"א שר זצ"ל בקונטרס על לימוד המוסר)

החזו"א (באגרות ח"א סי' ב') כותב: הלימוד והתפילה קשורים זה בזה, עמל הלימוד עוזר לאור התפילה והתפילה עוזרת את הלימוד, תפילה בבחינת קבע מרחיקה את הלימוד, והלימוד בעצמתיים מונע תפילה. הדברים מפורסמים (ומקורם בס' ב' עיי"ש וידועה הגמ' על 'מסיר אזנו וכו') אך יש לשאול גם כאן, אז מה? וכי בלי קישור זה אין צורך בקיום כל חלקי התורה מצד עצמם?

פן אחד בצורך והתועלת שבהכרת דרכי הקשרים, הנוגע לדרכי ההתמודדות, העבודה והעמל, יתבאר על פי דוגמא מעולם החומר. ישנה שיטה חדשה לגמילה מעישון, המתפרסמת לאחרונה בעלון הנפלא 'איש לרעהו'. השיטה היא בעצם הסבר פשוט ומפורט על אופני השפעת החומרים על הגוף מבחינת הרגשת התלות והחסר, ובהתאם- המהלכים המחשבתיים שאדם המכור לעישון חווה בנסיגותיו לפרוש. וכך כותב שם בעלון:

...הצחיק אותי כיצד המחבר מתאר את הדמות שלי בצורה כה אמיתית וקולעת! זה כאילו מישהו מחקה את התנועות שלך בדיוק ואתה עומד, מסתכל וצוחק...

הוא תיאר לי כיצד אני מוכן להבטיח שבלי זה אני לא יכול... כיצד אני משכנע את עצמי שלהפסיק לעשן זה הדבר הכי מפחיד שיכול לקרות לי... וכן על זה הדרך. הופתעתי לראות שהוא לא מותר חללים ריקים, אלא מטפל בכל עולמי כמעשן.

במשך יומיים וחצי היה הספר צמוד לליבי. כל פעם, לפני שהמשכתי לפרק הבא אמרתי לעצמי, רגע, רגע, בוא נחזור שוב לפרק הקודם. נראה בדיוק מה כתוב פה והאם זה מסתדר לי. לא אגזים אם אומר שנהנתי מעצם הקריאה – ולא רק מתוצאותיו.

הוא לא הפחיד אותי בקשר לבריאות (שהיתה ועודנה ברוך השם מושלמת) ולא הלחיץ אודות העלות הכספית (שכלל לא הטרידה אותי) הוא פשוט

תיאר לי בחינניות מה הם הגורמים המונעים ממני להפסיק לעשן – למרות שאני חפץ להפסיק.

סיימתי את הספר והתחלתי להסתובב ברחוב מרחף. למרות שרק זה עתה הפסקתי לעשן כבר הרשיתי לעצמי להסתכל על המעשנים מלמעלה... התחושה שלי הייתה שקיבלתי את איכות החיים שלי במתנה! כי כמו מעשנים רבים אחרים רציתי תמיד להפסיק, אך לא היה לי קצה של מושג כיצד עושים זאת ללא סבל קיצוני.

... כפי שסיפרתי שכנע אותי חבר להשיג את הספר, אך אני נסיתי תחילה להתעמת איתו: "תסביר לי, תסביר לי בבקשה; איך יעניק לי הספר את השלוח שמעניקה לי הסיגריה?!"

אך הוא לא הסכים להיגרר לוויכוח, אלא חזר ואמר "תקרא את הספר ותבין הכל!", עד כאן העתקה מהעלון הנ"ל.

אחוזי ההצלחה של שיטה זו מדהימים, ולכאורה הדבר אומר דרשני, אך השאלה היא גם התשובה. מדוע כה קשה לנו להתמודד? מדוע אנו מחליטים ומקבלים על עצמנו שינויים ושיפורים ופעמים כה רבות לא עומדים בהם? רבים מאיתנו חושבים וחשים שבאמת בצורה אובייקטיבית עבודת השם היא קשה. אך האמת היא שהקושי נובע רק מזה שלא מבינים מה באמת קורה ברגע זה, וכל מה שכן יודעים הוא שההרגשה כרגע היא של חסר ואת החסר ניתן למלא על ידי העישון או הדבר האחר, ואין לאדם את הדעת לדחות את הייצר.

דבר זה אינו חידוש, וכבר למדו חז"ל מהכתוב 'תשטה' שאין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסת בו רוח שטות. "כי ידיעת האמת מחזקת הנשמה ומרחקת ממנה היצר ודאי, ואין דבר מחליש הנשמה לפני היצר כחסרון הידיעה, ואם היתה הידיעה רחבה ועומדת על לב בני האדם לא היו חוטאים לעולם, אך לא היה אפילו היצר קרוב אליהם ושולט עליהם כמו שאינו שולט במלאכים." (הרמח"ל בדרך עץ חיים)

והנה, ישנם בעלי מדריגות נפלאות של קיום והשגת התורה בקדושה ובטהרה המגיעים לבחינה זו של שלטון הדעת, ונשמתם מתחזקת עד כדי כך, אשריהם ואשרי חלקם. אך אני לא הגעתי כל כך מהר(...) למצב כזה של שלטון הנשמה וחסול היצר. כמו המנסים להיגמל מעישון, השומעים כמה שזה לא בריא, כמה שהם רק מפסידים וכו' וכו' וזה לא עוזר. נכון שמענו על גדולים כדוגמת מרן הרב שך זצ"ל שבאיבחת החלטה פסקו מלעשן, אך מי מאיתנו מוצא עצמו בעל כח רצון ודעת כאלו. פעמים רבות אנו מנסים לתקן ולהיגמל מדרכינו הרעים, מבקשים ושומעים עוד שיחה, עוד התעוררות, חוזרים על זה ב'שפתיים דולקות', גם דרך זו נצרכת, ואשרי המחכה ויגיע.

החידוש הוא, שאפשר לשמוע גילוי בנקודה מסוימת ולהבין איך הדברים פועלים באותו ענין, כך שאין מקום לייצר לפעול בו, כדוגמת שיטת ההיגמלות מעישון. גילויים כאלו אינם באים להוות עוד סוג של פלפול ב'קשר בין המצוות והמידות'. מערכת ההוכחות העמוקה על פי חז"ל אינה עוד רעיון או דרוש, אלא

גילויים עמוקים ונוראים, המסוגלים לעזור לי ולך בפועל בפשיטות מדהימה, ובעוצמה מדהימה הרבה יותר. כפי שאמר אותו חבר "תקרא את הספר ותבין הכל!"...

פן נוסף של הדברים אני מוצא כקשה יותר להסברה, מאחר והורגלנו רק לספרי מוסר וחסידות אחרים בהם פרטי התורה עומדים בפני עצמן או לכה"פ התפשטותם היא עד גבול מסוים, ולפיכך לא עולות בדעתי כמעט דוגמאות ומשלים להשתמש בהן (ויש הרבה מקום להרחיב על עובדה זו בעצמה). בכל זאת אנסה לפתוח את הנושא, ואשתמש בדוגמא מחז"ל אך אבקש שלא להיכנס לדוגמא מצד עצמה, שאולי יש מקום להסביר ולדון וכו', אלא רק כמשל לרעיון הכללי.

חז"ל אומרים, עד שאדם מתפלל שיכנס תורה לתוך גופו יתפלל שלא יכנס מעדנים לתוך גופו. (תוס' כתובות ק"ד. ד"ה לא נהנית). אם ניקח את הדברים כפשוטן (כאמור) יש כאן גילוי על קשר בין יכולת השגת התורה לבין הפרישות ממעדנים (ושוב, איני נכנס לגופו של ענין, ודי בזה). מה יקרה אם אדם שלא ידע מדבר זה יחליט שהוא חפץ להשיג את התורה כראוי לו, והנה הוא יודע שיש לו מידות שונות הצריכות תיקון והישרה, ואחת מהן היא תאות אכילה, אך מאחר ואינו רואה עצמו מסוגל להתפרש ולהשקיע כוחותיו בעבודות שונות, הוא בוחר לשים כל מרצו בלימוד התורה מבלי לרסן את תאות האכילה. מדברי חז"ל עולה שישנו מחסום העלול להכשיל אותו ולמנעו מהלהשיג את הדבר הרוחני שעמל עליו, מכיון שהדבר תלוי בתיקון רוחני אחר שאינו עושה. (והגם שבאמת אם היה מצליח דבר רוחני בשלימות היה מביא את שאר התקונים על ידו, אך זה גופא לא יעלה בידו, ופשוט למבין, ועוד יותר פשוט למנוסה...)

והנה, הניגש לתורה מתוך עיוורון מוחלט בדרכי הקשרים שבין מצוותיה והשפעותיהן, כפי שבגדול אנו ניגשים, וכאמור מיוחסים קשרים אלו לסתרי תורה (מלבד הידיעה הכללית כמובן, שהעוסק בתורה זוכה לדברים הרבה, ומאידיך הרבה עשו וכו' אלא יבקש רחמים וכו') הרי שלא מיבעי שאינו משתמש בחלקים השונים של התורה והמצוות באופן שיבנו ויחזקו זה את זה, אלא יתכן ובמצאיאות הרוחנית אותה חפץ להשיג ישנו מחסום שאותו אינו מסיר וממילא מנוע הוא מלהצליח, ה' ישמרנו.

מה יעשה סומא בעמדו בפני דרך לא נודעת, מה יעשה אדם באישון לילה ואפילה? שלמה המלך אמר 'החכם עיניו בראשו והכסיל בחושך הולך', החכם רואה, לעומתו הכסיל- לא מיבעי שאינו רואה, אלא שאף על פי כן הוא ממשיך ללכת... סומא שהוא חכם לא הולך בחושך!

כשמודעים לכך שלא רואים, ערים וחוששים מהתקלות בקוצים וברקנים ומנפילה לבורות, אזי בהכרח ניגשים בתמימות ובאמונה לכל חלקי התורה והמצוות, "והולך בתום ילך בטח". אך זה לא קל, אנחנו מלאים לעייפה ב'חכמות' וחשבונות של העדפות ותכנונים בעבודת השם (עד שהחז"א התבטא שזה עיקר מה שגורם לבטל בני האדם מהלימוד), וכמעט בלתי אפשרי לנו ללכת בלי חכמות, ולכן אנו צריכים אחד מהשנים – או שילמדו אותנו את החכמה האמיתית, או שילמדו אותנו את הדרך להאמין ולפעול בתמימות בקיום התורה באמת. שתי אלו חכמות שהינם בנמצא רק זעיר שם זעיר שם, שתיהן נצרכות מאוד, ותרואיהן כשולחן ערוך לפנינו איתנייהו בספר נפלא זה.

כאמור הנושא עמוק ורחב, לא נגענו אלא בקצהו. היה מן הראוי להביא כאן אריכות דברי הליקוטי הלכות ר"ח הלכה ה'. נביא קטע מרכזי מתוכם, והחפץ להרחיב בהבנת עוצם דרכי העבודה על פי זה יעיין שם ויערב לו, וז"ל:

כי כשרוצין להמשיך זה הדרך בעולם, לעשות מהתורות תפילות, צריכין לזה להמשיך חידושי אורייתא גבוהים מאוד הנמשכין מבחינת אורייתא דעתיקא סתימאה, שעל ידי חידושין אלו נתגלין כל הדרכים והנתיבות של התורה, איך כל המצוות והמידות קשורים ונאחזים זה בזה וזה בזה. כמו הרופא המומחה כשרוצה לרפאות איזה חולאת שבאדם אי אפשר לידע מהות החולאת ורפואתו כי אם כשבקי בחכמות הניתוח. דהיינו שידע כל פרטי קומת האדם ותכונת כל איבריו וגידיו ועורקיו וכו' בשלימות. שידע היטב איך כל האיברים הפנימים והחיצונים ערוכים ומסודרים זה אצל זה. ותכונת פרקיהם וקשריהם וחיבוריהם איך כל אבר ועצם וכו' מקושר ומחובר ומסודר זה בזה וזה על ידי קשרי הגידים והעורקים וכו'. ואיך הדמים רצים בהם ושאר כל תכונות הגוף ומרחקי פרקיו וכו' הכלולים בחכמת הניתוח. ואז דייקא כשהרופא בקי בכל זה היטב אז יכול ליכנס להבין מהות החולאת ולעסוק ברפואתו.

כמו כן צדיקי הדור האמתיים העוסקים ברפואת חולי נפשות ישראל אי אפשר להם לעסוק ברפואתם כי אם כשיודעין מהות חולי הנפש. וזה על ידי שיודעין בחינת תכונת קומת האדם העליון שהוא בחינת צלם אלקים שהוא בחינת תכונת קומת התורה שנקראת אדם כמו שכתוב זאת התורה אדם. כי התורה היא בחינת קומת אדם. כי היא כלולה מרמ"ח אברים ושס"ה גידים שהם בחינת רמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה כידוע. וכמו שהרמ"ח אברים והשס"ה גידים שבאדם ערוכים וקשורים ומסודרים זה בזה וזה אצל זה וכו' וצריך הרופא להיות בקי בסדרם וחיבוריהם היטב כנ"ל. כמו כן צריכין לידע בבחינת קומת התורה סדר הקשר והחיבור של כל רמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה וכל המידות ומצוות דרבנן הכלולים בהם לידע היטב איך הם ערוכים ומסודרים ומחוברים ומקושרים זה בזה וזה היא מסוגלת לידע סגולת כל מצוה ומצוה ומדה ומדה לאיזה רפואה היא מסוגלת ביותר. ואיך לרפאות חולי הנפש. ועיין רמז מזה בהקדמה שניה לספר הא"ב (ספר המידות) ותבין מעט מזה.

ואז דייקא כשממשיכין חידושי תורה כאלו, שיודעין על ידם בחינת תכונת קומת התורה כנ"ל, אז יכולין להמשיך זה הדרך לעשות מהתורות תפילות. כי על ידי זה דייקא מגלין סדר תפילה איך נזכה לפנות אל אבינו ולשפוך ליבנו כמים נוכח פני ד', ולרצות את בוראינו יתברך שיעמוד בעזרינו וישיבנו אליו באמת. כי עיקר שלימות התפילה נמשכת מבחינת י"ג מדות של רחמים. כי עיקר התפילה הוא רחמים ותחנונים ועל כן עיקר שלימותה נמשך מבחינת י"ג מדות של רחמים. ושלוש עשרה מדות של רחמים הם בחינת י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, שעל ידם נמשכים כל חידושי אורייתא, שדורשין את התורה ומחברין אותה ממקום למקום ומענין לענין בכלל ובפרט ובק"ו וג"ש וכו'. ואלו הי"ג מדות של רחמים שהם בחינת י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן כולם נמשכין מבחינת עתיק מבחינת י"ג תיקוני דיקנא שהם בחינת תיקוני עתיק כידוע. והצדיקי אמת כפי מה שזוכין

וּקְרִיאַת הַהֲגָדָה וְאַרְבַּע כּוֹסוֹת בְּפֶסַח. וְכֵן מִמְצוֹת סֶכֶה וְאַרְבַּע מִיָּנִים. וְהוֹשֵׁעֲנָא רַבָּה וְשְׂמִינֵי-עֶצְרַת וְשִׁמְחַת-תּוֹרָה. וּמִקְבַּלַת הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעוֹת. מֵרֵאשׁ הַשָּׁנָה וְתִקְיַעַת שׁוֹפָר וּמִיּוֹם-הַכְּפוּרִים. מִחֲנֻכָּה וּפּוּרִים. מִצִּיצַת וּתְפִלִּין וּקְרִיאַת שְׁמַע וְתַפְּלָה. מִצְדָּקָה וְתִלְמוּד תּוֹרָה. וּמִשָּׂא וּמִתֵּן בְּאַמוּנָה. מְאַמוּנָה וּמְאַמוּנַת חֲכָמִים. מְעֻנָּה. מִירָאָה וְאַהֲבָה. וּמִמְעֻלוֹת הָרָצוֹן וְהַפְּסוּפִין דְּקִדְשָׁה. מִתַּפְּלָה בְּכַח וּבְכּוּנָה. הֵן מִשְׁלַשׁ תַּפְּלוֹת שְׁבִיּוּם. הֵן מִגְדַל עֵצִים מְעֵלַת שְׂאֵר הַתַּפְּלוֹת וְתַחֲנוּת וּבִקְשׁוֹת שְׁצָרִיכִין לְהַרְבוֹת בָּהֶם בְּכָל יוֹם וְיוֹם לומר תַּחֲנוּת וּבִקְשׁוֹת הַרְבֵּה. וּבִפְרֻט גְּדַל מְעֵלַת הַהִתְבּוֹדָדוֹת לְפָרֵשׁ שִׁיחְתּוֹ בְּלִשׁוֹן אֲשֶׁכְּנֹז לְפָנָיו יִתְבַּרַךְ בְּכָל יוֹם בֵּינוֹ לְבֵין קוּנּוֹ. שְׁיִשְׁפֹּךְ כַּמִּים לְבוֹ נֹכַח פְּנֵי ה' שְׁיִזְכְּהוּ לְהִתְקַרֵּב לְעִבּוֹדָתוֹ יִתְבַּרַךְ. וּמִגְדַל מְעֵלַת אֲמִירַת תְּהִלִּים שְׁמִזְכָּה לְתַשׁוּבָה. וּמִמְעֵלַת הַבְּכִיָּה לְפָנֵי הַשָּׁם יִתְבַּרַךְ. כְּבֵן הַמִּתְחַטֵּא לְפָנֵי אָבִיו. מִמְעֵלַת לֵב נִשְׁבֵּר. וּמִהֲרַחֲקַת הָעֵצָבוֹת. מִמְעֵלַת הַשְּׂמֻחָה. שְׁצָרִיכִין לְהַכְרִיחַ עֲצָמוֹ בְּכָל כְּחוֹתָיו לְהִיּוֹת בְּשִׂמְחָה תָּמִיד וְהַרְבֵּה עֲצוֹת נִפְלְאוֹת לְבוֹא לְשִׂמְחָה. מִמְעֵלַת קִדְשַׁת אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל. מְעֻנֵן הַמְשָׁכֵן וּבֵית-הַמִּקְדָּשׁ וִירוּשָׁלַיִם. מְגֻנוֹת הַמַּחְלֶקֶת וּמִגְדַל מְעֵלַת הַשָּׁלוֹם. מִתְשׁוּבָה. מִתְעַנִּית. מִקְדְּשַׁת הַמַּחְשָׁבָה. וּמִהֲרַחֲקַת מַחְשְׁבוֹת זְרוֹת. וְכֵן מִכָּל הַדְּבָרִים וְהַדְרָכִים הַקְּדוּשִׁים שֶׁבְּעוֹלָם הַמְּכַרְחִים לְכָל. מִגְדַל מְעֵלַת הַתְּקַרְבוֹת וְהַתְּקַשְׁרוֹת לְצַדִּיקִים. שְׁבִזָּה תְּלוּי כָּל קִדְשַׁת אִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי. מְעֻנֵן נִגּוֹן וְכָלִי זִמְרָה וְעִשְׂרָה מִיָּנֵי נִגִּינָה. וּמִהֲמַחֲאֵת כֶּף וְרִקּוּדִין. וְעֻנֵן אֲנַחָה. וְקוֹל הַבְּרָה. דְּבָרִים שְׁלֵא שְׁמַעְתֵּן אֲזַן מְעוֹלָם אֲשֶׁר לֹא נִשְׁמַע וְלֹא נִרְאָה לְגִלוֹת סוּדוֹת נוֹרְאוֹת הַנִּצְרָכִין לְהַעֲלוֹם מֵאֵד מֵאֵד בְּדְבָרִים כְּאֵלוֹ אֲשֶׁר דְּרָכֵי ה' נִסְתְּרוּ בָּהֶם מֵאֵד. (וְעֵין בְּזֵהר שְׁלַח דָּף קס"ח ע"ב מֵה שְׁמִפְלִיג מֵאֵד בְּסוּד קוֹל הַבְּרָה. וּבִפְרֻשַׁת פִּינְחָס דָּף ר"ח: שְׁמִפְלִיג מֵאֵד בְּסוּד מֵה שִׁישְׂרָאֵל מְנַעֲנְעִין עֲצָמָן כְּשִׁעוּסְקִין בְּאִיזָה דְּבַר שְׁבַקְדְּשָׁה. וְעֵין עוֹד בְּמִקּוּמוֹת אַחֲרִים בְּזֵהר וּבְכַתְּבִים בֵּין מַחְצְדֵי חֻקְלָא. שֶׁם תִּרְאָה וְתִבִּין מִרְחוֹק גְּדַל עֵצִים הַסּוּדוֹת הַנִּסְתְּרוֹת בְּכָל הַתְּנוּעוֹת שְׁבִנֵי אָדָם עוֹשִׂין. וּבִפְרֻט כְּשִׁעוּשִׂין אוֹתָן בְּשִׁבִיל דְּבַר שְׁבַקְדְּשָׁה כְּגוֹן מַחִיאַת כְּפַיִם בְּתַפְּלָה אוּ בְּשִׁבִיל שִׁמְחַת מִצּוּה, וְכִיּוֹצֵא בְּזֵה. פְּקַח עֵינֶיךָ וִירְאָה וְהִבֵּן). וּמִרְבֵּה לְדַבֵּר עַל לֵב הָאָדָם לְחִזְקוֹ בְּעִבּוֹדָתוֹ יִתְבַּרַךְ, לְבַל יִתְיָאֵשׁ עֲצָמוֹ בְּשׁוּם אִפּוֹ, וּלְבַל יִפֹּל מִשׁוּם דְּבַר שְׁבַעוֹלָם. רַק יִהְיֶה עֲקֻשׁ גְּדוֹל בְּעִבּוֹדָתוֹ יִתְבַּרַךְ. לְבַלִּי לְהַנִּיחַ אֶת מְקוּמוֹ בְּשׁוּם אִפּוֹ בְּעוֹלָם כִּי "חֲסָדִי ה' לֹא תִמְנוּ וְלֹא כְּלוּ רַחֲמָיו" לְעוֹלָם. וְכֵן מִכְּלָלִיּוֹת כָּל הַתְּרִ"ג מִצְוֹת שֶׁבְּתוֹרָה וְעֻנְפֵיהֶם וְכָל מִצְוֹת דְּרַבָּנִין. מִכְּלָלִיּוֹת תּוֹרָה שְׁבַכְתָּב וְתוֹרָה שְׁבַעַל-פִּה. מְנוּגָלָה וְנִסְתֵּר.

הלכה וקבלה. רזין ורזין דרזין. לכלם בשם יקרא. ומכלם ידבר כמה וכמה פעמים. בדרךים וקשרים נפלאים וחדושים חדשים. וכלם כאחד הם עצות נפלאות. איך להתקרב להשם יתברך. עד אשר אין שום דבר מצוה וקדשה ועצה טובה הנצרך לכל אדם שבעולם בכל דרגא ודרגא שלא נזכר בספר הקדוש והנורא הזה. כי מאד עמקו מחשבותיו. כי הוא מדבר מפלליות הפל בכלל ובפרט. כולל כל העולמות והדרגות שבעולם של כל אדם, כקטן כגדול. מן ראשית נקדת הבריאה, שהוא תחלת האצילות, עד תכלית נקדת המרכז של עולם העשיה הגשמי שהאדם עומד עליו, כל אחד ואחד לפי מקומו ומדרגתו באותה השעה והזמן. מן הגדול שבגדולים עד הקטן שבקטנים. ואפלו המנחים למטה למטה בעשר כתרין דמסאבותא. אשר ירדו בעוונותיהם עד השאל תחתיות ומתחתיו. לכלם יעורר יקיץ ויחיה. לבל יתיאשו, חס ושלום, מן הרחמים. כושל יקימון מליו וברכים פורעות יאמץ¹⁰ (וכמבאר מזה בהתורה כי מרחמים ינהגם בלקוטי תנינא בסימן ז' עין שם על פסוק: "כי כל בשמים ובארץ"):

¹⁰ הרבה שומעים על מוהר"ן זצ"ל כמי שמסוגל לתת יד לפושעים וכו', ובהיות שאינם רואים עצמן חלילה כפושעים סבורים ממילא שלא בשבילם נועדו דבריו. ישנה אמירה (שאיני יודע מה מקורה): ספרן של צדיקים – נועם אלימלך. ספרן של בינוניים – לקוטי אמרים (תניא). ספרן של רשעים – לקוטי מוהר"ן. יש הרבה אמת באמירה זו, היכולת 'לאמור לאסורים צאו ולאשר בחושך היגלו' אינה נחלת רבים כלל.

הספר 'באש ובמים' מספר באריכות על מסלול חייו של ר' נתן זצ"ל... הצדיק הקדוש מברדיטשוב פותח בפני מוהרנ"ת את שערי החסידות. את התורות שהוא שומע מפיו, רושם מוהרנ"ת על גבי הנייר. ברבות הימים, כפי עדות של אחד מתלמידי מוהרנ"ת, נכללו כתבים אלו בספר הקדוש "קדושת לוי". לבו של מוהרנ"ת בוער בקרבו, ועדיין לא מצא מזור לשאיפותיו... באותן שנים מחליט מוהרנ"ת להכיר עוד צדיקים. הוא נסע אז גם אל הצדיקים הקדושים רבי ברוך ממז'בוז', רבי גדליה מליניץ, רבי אברהם דוב מחמלניק ורבי שלום מפרובישט. כולם מקבלים אותו בחיבה, ומקרבים אותו בקירבה יתירה. אצל כל אחד מהם הוא שוהה זמן מה, אצל כל אחד הוא מתפעל ממידה מיוחדת השייכת לאותו צדיק. אך כל אלו טרם השפיעו על מהותו העצמית. יודע ומכיר הוא בעובדא, כי הדרכים הללו דרכי אמת המה, אך מדוע הם לא שינו את מהותו...את התשובה לביקוש זה מצא רק בהמשך... (עד כאן מהספר הנ"ל)

הגענו כאן לנקודת מפתח בגישה לכל ספר ולכל מהלך בעבודת השם. התואר 'ספרן של רשעים' נשמע לא מחמיא במיוחד. הפותח ומעיין מעט בספר רואה עצמו עומד בפני מושגים גבוהים ואף חדשים בגבהותם בעבודת השם. התלמיד חכם הגדול

והשלם ביותר גם הוא מוצא בכל תורה בליקוטי מוהר"ן דרכים ואפיקים אין סופיים של עבודה וקרבת השם. בהגדרה 'ספרן של רשעים' ברור לכל מעיין שהכוונה גם לרשעים וגם לצדיקים ולבינוניים.

השומע עובדה זו בצורה שטחית עלול לחשוב שיש כאן פשוט טווח רחב יותר של מושגים ורעיונות, שחלקם מתאים ל'צדיקים' חלקם ל'בינוניים' וחלקם ל'רשעים', אך האמת שונה בתכלית.

ישנן שני סוגי תורות: פרטית וכללית. כשמתארים ספר כ'ספרן של צדיקים' מבואר שהספר אינו מדבר באופן שפונה ומדריך לכל רמה, אלא דוקא הצדיקים מקבלים ממנו את התועלת הנרצית. כך גם בספרן של בינוניים, הרשע לא מקבל כלים הראויים לו, ולצדיק הדברים נמוכים ולא ישיגו את מטרתן. אלו הן תורות 'פרטיות'. 'ספרן של רשעים' הינו בהגדרה - ספר שתורתיו כלליות. בנותן טעם להביא כאן את שמסופר:

פעם אחת נתקרבו אנשים חדשים אליו ז"ל (הוא אדמו"ר זכר צדיק לברכה) והיה אומר לפניהם תורה גבוה כדרכו ז"ל, אחר כך סיפרו לפניו על אלו האנשים שאומרים שאינם מבינים תורתו כי מאי נפקא מינה להם בתורתו הגבוהה, כי הם צריכים תורה פשוטה ודברי תורה פשוטים כפי מדרגתם הפשוטה והנמוכה, וחרה לו ז"ל עליהם ואמר אז מי שאומר שאינו יכול למצוא עצמו בדברי תורתו הוא אפיקורס, כי באמת תורתו הוא כלליות גדול מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין:

נוסיף להבהיר, אין כאן רק ענין מעשי, שבמקום לעבור מספר לספר לפי ההתקדמות אפשר להישאר עם ספר אחד והדרכה אחת. יש כאן מהות אחרת לחלוטין, בה האדם רוכש כלים לעבודת השם שהינם גילויים המדריכים אותו 'בעצם' ולא באופן נקודתי, ולכן בכל שלב ובכל חלקי שלב של עליה או חלילה נסיגה, מוצא הוא בהם את הדרך למלא חובתו בעולמו, כאן ועכשיו! וכן להדריך את התלויים בו לפי המקום והמצב בו הם נמצאים.

ידועה ומפורסמת האיגרת שכתב הגר"י הוטנר זצ"ל לתלמידו אודות הקשיים שהיו לגדולי ישראל בדרכם, בבחינת שבע יפול צדיק וקם. ישנה נקודה שגם לאחר ההבהרה שבאותה איגרת נשאר נסתרת. אם נמשיל את ההתמודדות במלחמת היצר כזירת קרב, האיגרת מלמדת אותנו שאף אם נפלנו אל מחוץ לזירה עלינו לשוב ולקום להיכנס בחזרה לזירת ההתמודדות, כפי שעשו כל גדולי ישראל, אל לנו לחשוב שהגיעו למה שהגיעו ללא נפילות.

כל זה נכון, אך מצטיירת תמונה שגויה בה נדמה לאדם שהוא 'מחוץ לזירה' ועליו לשוב להיכנס. מתוך הרגשה זו עלול הוא חלילה לחשוב שכל זמן שהוא ממילא בחוץ ולא מצליח לחזור לאותה עמדה שנתפסת אצלו כ'בפנים' לא כל כך משנה עד כמה הוא בחוץ, רח"ל... אך האמת היא שאין מושג של בחוץ! כשם שאין מושג שהגיענו- 'כול כמוני? תלמוד לומר קדושתו למעלה מקדושתכם'!

אם אסק שמים שם אתה, אציע שאול הנך. בכל מקום שבאת לשם נמצא אתך השם יתברך, וכל התורה כולה נמצאת, שייכת, מכוונת ומדריכה גם שם, והנפילה לא מצדיקה שום חלקיק רפיון, בין מצד חזרה על הנפילה חלילה, וכמובן וכל שכן בדברים אחרים. לא כאן האפשרות להרחיב בהשלכות שבין שתי ההבנות,

וימפל דְּבַר וְדַבֵּר וְכָל עֲנִין וְעֲנִין שֶׁהוּא מְדַבֵּר. על-פי רב יְדַבֵּר מִמֶּנּוּ כַּמָּה וְכַמָּה פְּעָמִים. וְכָל פֶּעַם בְּסִגְנוֹן אַחֵר. בְּדֶרֶךְ עֲצָה טוֹבָה אַחֲרֵת. לְמִשְׁל. בְּהַתּוֹרָה בְּחֻצּוֹצְרוֹת (בְּסִימָן ה') שֶׁם מְבֹאֵר שֶׁתַּפְּלָה בְּכַח הִיא בְּחִינַת רְעָמִים. וְעַל-יְדֵי-זֶה זֹכִין לְפָשֵׁט עֵקְמִימִיּוֹת שְׁבַלְב, וְלִזְכוּת לַעֲשׂוֹת הַמְצוּוֹת בְּשִׂמְחָה גְדוֹלָה מִהַמְצוּהָ בְּעֲצָמָה וְכו'. וּבְהַתּוֹרָה "עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם" (בְּסִימָן מ"ד) מְבֹאֵר שֶׁתַּפְּלָה בְּכַח מְבַטֵּל גְּדֻלוֹת וּפְנִיּוֹת וּמַחְשְׁבוֹת זְרוֹת שְׁבַתַּפְּלָה. וּבְהַתּוֹרָה תְּהַמֵּת יְכַסִּימוּ (בְּסִימָן ט) מְבֹאֵר שֶׁמַּתַּפְּלָה בְּכַח מִשְׁם מְקַבְּלִין עֵקֶר הַחִיּוֹת, וּמְקִימִין כָּל הָעוֹלָמוֹת תַּחְתִּיִּים שְׁנַיִם וּשְׁלִישִׁים. וְזֹכִין לְנִסִּים וְנִפְלְאוֹת, וְלֶאֱמוּנָה שְׁלֵמָה וְלֶאֱרֶץ-יִשְׂרָאֵל וְכו'. וְכֵן בְּכָל הַמִּדּוֹת וְהַמְצוּוֹת וְהַדְּרָכִים וְהַהֲנַהֲגוֹת וְהָעֲצוֹת הַקְּדוּשׁוֹת שֶׁהוּא מְדַבֵּר מֵהֶם. מְכַלֵּם יְדַבֵּר כַּמָּה וְכַמָּה פְּעָמִים. וְכָל פֶּעַם בְּדֶרֶךְ וְקִשְׁר חֲדָשׁ נִפְלֵא וְנוֹרָא. פֶּעַם יַחְבֵּר וּיְקַשֵּׁר יַחַד שְׁמִירַת הַבְּרִית שְׁעַל-יְדֵי-זֶה זֹכִין לֶאֱמוּנָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת שְׁבַת, שְׁעַל- יְדֵי- זֶה נִשְׁלֵם הַצְּדָקָה וְהַתּוֹרָה וְכו', וְאִזִּי זֹכִין לְכַסּוּפִין דְּקִדְשָׁה לְהִיּוֹת בְּעַל נֶפֶשׁ, וְאִזִּי כָּל אֲכִילְתוֹ בְּבְחִינַת לֶחֶם הַפָּנִים וְכו', כְּמִבְּאֵר בְּהַתּוֹרָה אֵיךְ לֵן בִּירָא בְּדַבְּרָא וְכו' (בְּסִימָן ל"א). וּפֶעַם יַחְבֵּר שְׁמִירַת הַבְּרִית עִם בְּטוֹל הַגְּדֻלוֹת שֶׁהוּא עֲבוּדָה זָרָה. וְתִקּוֹן הַל"ט מְלֵאכּוֹת שֶׁהֵם כָּל הָעֲסָקִים וּמִשְׁאֵל וּמִתֵּן שְׁבַעוֹלָם. וְיַחְוּדָא עֲלָאָה וְיַחְוּדָא תַּתָּאָה וְהִלְכָה וְקַבְּלָה וְכו'. וְעַל-יְדֵי-זֶה זֹכִין לְדַבּוֹר הַמְּאִיר לְתַשׁוּבָה עַד שֶׁזֹּכִין לְתַבּוּנוֹת הַתּוֹרָה לְעִמְקָה. כְּמִבְּאֵר בְּהַתּוֹרָה אֲנִי ה' (בְּסִימָן י"א) וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה בְּשָׂאֵרֵי הַמְצוּוֹת וְהַמִּדּוֹת. הַפְּלִיא עֲצָה הַגְּדִיל תּוֹשִׁיָה. בְּכַמָּה דְּרָכִים שׁוֹנִים. חֲדָשִׁים וְנִפְלְאוֹים. כִּי בְּעֵצָם חֲלִישׁוֹתֵנוּ. וּלְגַדֵּל הַתְּגַבְּרוֹת יִצְרוּ שֶׁל אָדָם שְׁמַתְגַּבֵּר עֲלָיו בְּכָל יוֹם כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ, זְכָרוֹנָם לְבִרְכָה (סְכָה נ"ב). עַל כֵּן אָנוּ צְרִיכִין עֲצוֹת וְהַתְּעוֹרְרוֹת לְעַבּוֹדָתוֹ יַתְבַּרְךָ בְּכַמָּה דְּרָכִים". כִּי

אך המבין מדעתו יתבונן ויקלוט כמה משמעותי ההבדל, בין מי שמבין שעליו לחזור לזירה' למי שזוכה לראות שהמקום בו הוא נמצא הוא גם 'חלק מהזירה' (ויותר בעומק רק הוא הזירה).

'ספרן של רשעים' הוא ספר שמנחיל לנו הבנה בתורה ובמצוות באופן שלעולם הם מחייבים ומדריכים, בלי יוצא מן הכלל, בכל מקום בכל זמן ובכל חלק בנפשנו.

¹² לשון ר' נתן במכתב לבנו (עלים לתרופה קע"ד): ...כי ידוע לכם מעשי בני הנעורים, בפרט בדור הזה (המכתב משנת תקצ"ה!), ואין שום הצלה כי אם על ידי התורה! ואין מי שיכניס לימוד התורה וקיום התורה בעולם כמו אדמו"ר ז"ל על ידי אמיתת דרכיו הקדושים.

לפעמים האדם נתעורר לדרך זה ועבודה זאת על-ידי אור התורה הזאת. ולפעמים אינו מתעורר לזה על-ידי תורה זאת רק על-ידי תורה אחרת. והכל לפי האדם וכפי המדרגה שלו וכפי הזמן והמקום. טעמו וראו כי טוב ה'. שמעו אמריו כי נעמו מאד. לכל אשר חפץ באמת לאמתו ורוצה להסתכל על עצמו ולחוס על חייו האמתיים לחשב על אחריתו וסופו בהאיך אנפין יעול קדם מלפא וכו' וכו' כאשר כל אדם יודע בנפשו ולבבו:

גם תבין ותראה. כי בכל דברי הספר הזה יש בהם עמקות גדול מאד בכל תורה ותורה. עמקות לפנים מעמקות בכלל ובפרט ובפרטי פרטיות. וכאשר שמעתי מפיו הקדוש זכרונו לברכה. שפעם אחת אמר בהתורה שלי יש עמקות גדול: כי הלא לה דברי הספר הקדוש הזה כאש וכפטיש יפוצץ סלע. כל תורה ותורה מתחלק לכמה וכמה הקדמות יקרות חדשות ונפלאות ולכמה טעמים וענינים היוצאים לרב מכל תורה ותורה. כי כל תורה ותורה מדברי התורות הנאמרים בספר הקדוש הזה. הוא בנין גדול נפלא ונורא וחזק מאד. בנוי לתלפיות. תל שהכל פונים בו. כלול מפמה וכמה חדרים. חדר לפנים מחדר. וחדר לפנים מחדר. וחלונות ופתחים פתוחים מזה לזה ומזה לזה. וכל חדר וחדר וכל טעם וענין והקדמה הנמצאים בפרטיות בכל תורה ותורה. יש בכל אחד ואחד עמקות גדול מאד מאד. וכל מה שהולכין ומתרבין הטעמים והענינים יש בהם עמקות (עמקות) יותר ויותר. כמים לים מכסים. וערום יבין לאשורו כי בכל פעם שהוא נכנס ויוצא מפלטין לפלטין ומחדר לחדר ומענין לענין באותו ענין. צריך לחזר לאחוריו בכל פעם ולהביט מאחוריו להבין היטב מתיקות עמקות הדברים אחרית דבר מראשיתו וראשיתו מאחריתו. כלו קשור ומחבר ונעוץ סופו בתחלתו ותחלתו בסופו, וכן באמצעיתו ובצדדיו. ישוטט המעין וירבה הדעת. וביותר בכללות התורה שהיא מחברת ונסגרת ונכללת. מפמה טעמים וענינים שונים נוראים ונפלאים ועמקים ורחבים מני ים. וצריך אתה המעין שתבין בדבריו שלפעמים מביא שנים או שלש ראיות לדבר אחד. בדרך עמקות נפלא ונעים מאד. ומרהיטת הלשון נדמה פאלו היא ראיה אחת. כי כך דרך הספר הזה. שכותב על-פי רב כמה פעמים תבת כי וכיוצא על דבר אחד. ומחמת זה נדמה שהוא טעם וראיה אחת. ובאמת הוא כמה טעמים. וכל אחד קשור בחברו. על-כן אי אפשר לחלקם. כי הם טעמים וראיות רבות בדרך נפלא מאד. וכל אחד נעוץ וקשור בחברו:

והנה לפי גדל העמקות של כל דבור ודבור. היה מהראוי לכתב בכל פעם ודוק או והבן ועין היטב. וכיוצא באלו הלשונות המורים למעין שישים עין עיונו שם להבין היטב. אך ראה ראיתי. כי אם כן יהיה ההכרח לכתב כמעט אצל כל דבור ודבור לשונות כאלו. לפי עצם ערבת מתיקת השכל והעמקות שיש בכל ענין וכמעט בכל דבור. ועל-פי רב יש עמקות גדול מאד בדבריו אשר לא יספיק שום לשון מאלו הלשונות. על כן החדלתי את עטי. ומנעתי את עצמי מלכתב שום לשון מלשונות הנ"ל. רק לפעמים ולעתים רחוקות נשמט מתחת הקלמוס איזה לשון כזה. והמעין באמת. מי שיש לו מח בקדקדו. יבין מאליו עמקות הדברים. שהם רחבים ועמקים מני ים. גבה משמים ועמק מתהום. ומי שרוצה לטעם צוף דבש אמרי נעם האלו צריך להעמיק בעין האמת בעיון גדול הדק היטב להבין הדבר על מתכנתו עד מקום שיד שכלו מגעת. אשרי אדם מצא חכמה ואדם יפיק תבונה להבין היטב פשטיות הדברים האלה הנאמרים בספר הקדוש הזה. ואף-על-פי-כן הוא מלתא דשוניא לכלהו. כי גם אשר קצרה ידו להבין דברים עמקים. הוא גם הוא יוכל למצא מרגוע לנפשו בדברי הספר הקדוש הזה. בדברי העצות הקדושות והמוסר הנפלא היוצאים מכל תורה ותורה. כפי אשר יאיר ה' עיני שכלו להבין פונה הפשוטה שהכניס רבנו, זכרוננו לברכה, בתורתו הקדושה. כי באמת כל דברי הספר הנורא הזה. הם השגות עליונות גבוהות ועמקות מאד מאד עד אין סוף ואין תכלית. ונעלם ונסתר ונתלבש בהם דברים גבוהים ועליונים מאד. אשר אינם מזכרים כלל בתוך התורה כי אם בדרך רמז וסוד. וכל כתבי האר"י ז"ל ומאמרי הזהר הקדוש ותקונים וכל דרכי הקבלה הקדושה. כלם כאחד כלולים בדברי הספר הקדוש הזה. וכל תורה ותורה מדברת מפונות מיוחדות מאיזה מצוה ומשער מיוחד מה"עץ חיים". בדרך נפלא ונורא מאד כאשר עינינו ראו ולא זר אשר פתח עינינו והראה לנו לפעמים כטפה מן הים מעצם פונתו. וכאשר הובא בתוך הספר לפרקים איזה רמזים בעלמא. כי כל תורה ותורה כלול מפרד"ס ובכל אחד ואחד הן בדרך פשוט הן בדרך רמז וכו'. בכלם יש בהם עמקות גדול נפלא ונורא מאד:

אך עקר פונתו הקדושה הוא פרוש הפשוט^{יח} שבכל תורה ותורה, כי לא המדרש הוא העקר אלא המעשה כמבאר כבר כמה פעמים. שכל

^{יח} הצהרה זו, שעיקר הכונה בתורה עמוקה ומורכבת שכזו היא דוקא הפירוש הפשוט, מצריכה ביאור. מונחת כאן עוד נקודה מהותית בגישה לכל הספר, מי ניגש ואיך ניגש. בחכמה המתגלה כאן ישנו שוני מהותי מרוב דרכי החכמות בעבודת השם, עד כדי שאין בנמצא ספר מהסוג הזה (אכן בודאי איני מכיר כלל את כל הספרים ואפילו בשטחיות, אך עכ"פ עם הספרים ודרכי העבודה המוכרים לרוב המכריע של אלו שאליהם נאמרו הדברים כאן היתה לי היכרות מה. בתי מדרשם של הגר"א ותלמידיו, של הבעש"ט ותלמידיו, של הגר"ס ותלמידיו, ועוד (ואולי אציין שבכל השנים מעולם לא עלה על דעתי שיש מה לחפש בתורת ברסלב, וכלל לא הצטייר בעיני שיש שם בכלל דבר כזה שראוי להיקרא בשם תורה מעבר לכמה משפטים מחזקים). כולם אהובים כולם ברורים כולם קדושים וכולם עושים באימה וביראה רצון קונם, וכולם בדרכם מגיעים את האדם לתכליתו האמיתית, כשהוא מצליח... ואספר –

הזדמן שישבנו בצוותא כמה צורבים מבתי מדרש שונים. באותו מעמד הציג אחד מהם רעיון מחשבתי עמוק בשם ספרי רבותיו. היה מהיושבים שם מי שאמר לו 'נראה לי שאפילו אתה לא הבנת מה שאתה אומר...' היה מי שאמר 'אני מאמין לך שאתה מבין מה שאתה אומר, כפי שאתה טוען שעמלת על הבנת הדבר שעות רבות, אך אנחנו לא מבינים.' אני אמרתי כך: אומר לך מה ההבדל בין התורות של ברסלב לתורות של ... שכעת הבאת דוגמה שלהן. ישנה דרך אחת, והיא השגת שכלים נפלאים בדרכי התורה והאמונה, שהם גבוהים מאוד מאוד. ובאמת המשיג אותם על מתכונתם ומצליח להורידם לעולם המעשה, בודאי צועד בדרך ישרה של עליה והשתלמות בעבודת השם. אך שתי דרישות אלו, ראשית 'השגת השכל הגבוה' ושנית 'הורדתו לעולם המעשה' הינם דרישות רחבות ומורכבות, ואמנם ראיתי בני עליה אך מועטין הן... (אוסף כאן, שבמאמר חז"ל 'לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא בירושלים של מטה' הועמד יסוד זה שהכניסה להשגה היא דוקא על ידי המדריגה הנמוכה של עשייה או עכ"פ אמונה, וכן ביארו בכתוב פתחו לי שערי צדק וכו' ואכמ"ל).

ישנה צורה הפוכה. ישנה דרך בה האדם מתחיל מ'השורה התחתונה', מקבל דרכים ועצות לקיום התורה בעולם המעשה בתכלית הפשיטות, וככל שמקיימן הוא מתקדם בהבנת הרעיון והחיבור העומד מאחוריהן בצורה פנימית, ובכך מתחזק עולם המעשה יותר ויותר יחד עם התרוממות לעומק המעשים והשלכתם לכל חלקי עבודת השם שלו, וזו צורת קבלת התועלת בלקוטי מוהר"ן.

והנה, אצל חכמי המוסר כמובן משתמשים בעצה זו, להיות 'עושי דברו לשמוע בקול דברו', שעל ידי העשייה מבינים ומתקדמים, שהרי זה הבסיס להרבה מהעבודה המוסרית ע"פ מהלכים מסוימים כידוע. עי' במבוא לספר עלי שור ח"א עמ' כ"א, ועי' נפש החיים שער א' ריש פרק כ"א. ולכן אצל תלמידי חכמים אין עבירה מכבה מצוה, כמבואר בזוהר הקדוש (רעיא מהימנא) ח"ג כ"ח: וסליקו דמצוה מסטרא דעמי הארץ להון מכבה מצוה לקיים בהון ורשעים בחשך ידמו, אבל לגבי מארי תורה לית ליה כבייה עולמית בהון דנהרין לה בכמה רזין דאורייתא דאור ר"ז אתקרי ומצות

עקר פונתו הקדושה בכל תורה ותורה שגלה. ובכל דבור ודבור שיצא מפיו הקדוש הכל היה רק בשביל לזכות את ישראל להביאם לידי מעשה ישרה. לרמז להם מרחוק ומקרוב להורות להם עצות ותחבולות. עמקות ונפלאות. להתקרב להשם יתברך מכל מקום שהוא. כאשר יראה הרואה בעיניו אם ירצה להסתפל בעין האמת לאמתו. כי כל פונתו הקדושה היה רק שנשתדל להבין העבודה והעצות היוצאים מכל תורה ותורה. ושנבקש מהשם יתברך ונשתטח לפניו יתברך ונשתדל לקיים ככל הכתוב בהם בפשיטות. ובה' בטחנו. שכל מי שישים עינו ולבו היטב לדברי קדש הנאמרין בספר הקדוש הזה. יתלהב לבו ויפתחו עיניו ויכסף וישתוקק מאד לעבודתו יתברך. עד אשר ישוב אל ה' באמת. בכל לבבו ונפשו ומאדו. ולב חזק כצור יזיז ממקומו. אם אבן הוא נמוח. אם ברזל הוא מתפוצץ. כאשר שמענו מפיו הקדוש ז"ל. שאמר שמי שישתפל בספר הזה בעין האמת. בודאי יהיו נפתחין אצלו כל גידי קשיות לָבָבו. ויהיה נעשה בעל תשובה גמור^ט:

ובאמת הוא מן הנמנע ואי אפשר לספר בשבח החבור הקדוש הכרך הנורא הזה. ומכל שכן וכל שכן בשבח קדשת המחבר הקדוש בוצינא עלאה רבא ויקירא אדוננו מורנו ורבנו זכר צדיק וקדוש לברכה. כי לו דומיה תהלה. ומה גם כי ידענו גם ידענו עצם המחלקת רבים קמו עליו ועלינו. חנם על לא דברי. ובגלל הדבר הזה הכרחנו לשום לפינו

דאורייתא דמקיימין לה רבנן תורה איהו לגבייהו (וכן עי' מש"כ הבי"א או"ח סי' מ"ז ס"ק י"א בשם האגור, ודו"ק).

אכן הדבר קיים, אך עדין לא מדובר כלל במהלכים המקיפים את כללות התורה והעבודה של האדם. על מנת להבין יותר, מוכרח האדם להתנסות בשתי הדרכים, אזי יראה שהמדובר בדבר אחר לגמרי.

^ט סיפר ראש ישיבת פורת יוסף הגר"י צדקה זצ"ל מעשה בסטודנט שבחר בר' נחמן זצ"ל כדמות לעבודת הגמר שלו באוניברסיטה, וכשקרא דברים אלו צחק... אך בגמר העבודה כבר שינה את אורחות חייו מן הקצה אל הקצה... ומעשים כאלה רבו מספור. (גם בכאלו שהלבוש היה מתאים כבר לפני שקראו, והתהפך הפנים שיתאים לחוץ, וד"ל.)

^כ דבר זה בעיקר יכול להוות נפקא מינא גדולה למי שבמדריגת חסידות הגדולה לא רוצה לאכול אפילו מבשר שהורה בו חכם להיתר, ומעדיף לכל הפחות לחלוק מספק. המשלתי לחבר כך: נאמר שבחרתי במשגיח פלוני שראיתי תועלת גדולה בשיעוריו וברעיונות שלימד. לפתע פרצה מחלוקת נגדו, ועזבתיו. אך בהיות שלמדתי ממנו דברים רבים וכעת שהוא נתון במחלוקת הייתי צריך לעזוב את אשר

לימדני. בכל זאת בדברים שהיו נראים לי כרעיונות מיוחדשים ונצרכים לי לעבודת השם פניתי לאיזה מגדולי הדור, ושאלתי 'האם נכון להבין כך וכך?' וענה לי פשיטא, איך אפשר לחשוב אחרת (למרות שאין מי מחבירי שחשב כך בטרם שמע זאת מאותו המשגיח). שוב שאלתי האם הנהגה פלונית נכונה? וענה אותו גדול הדור בודאי וכך נהג אבינו זצ"ל. הוספתי לבחון, האם נכון להבין מאמר חז"ל פלוני כך? ואמר בהתפעלות אותו גדול מעולם לא חשבתי כך, אך בודאי שזה אמת זה רעיון נפלא וזה שופך אור על כמה קושיות שהיו לי בענין זה. וכן על זה הדרך בחנתי את הדברים שקיבלתי מאותו משגיח שיצאו נגדו, עד שהתברר לי שאני יכול להצטרף על החולקים עליו ועדיין ללכת בכל דרכי העצות שנתן לי...

כתב בשיחות הר"ן קפ"ב: פעם אחת ענה ואמר: עלי אין חולקים כלל, רק הם חולקים על מי שעשה כך כמו שבודים החולקים עליו ועל איש כזה בודאי ראוי לחלוק. כלומר כי החולקים בודים עליו כזבים ושקרים אשר לא עלו על לבו שעשה כך וכך, מה שהכל שקר וכזב, ועל איש כזה שעשה כך כמו שאומרים הם, בודאי ראוי לחלוק. נמצא שעליו אינם חולקים כלל, כי אם היו יודעין גודל צדקתו וקדושתו ומעלתו וכו', בודאי לא היו חולקים עליו רק אדרבא היו רצים אחריו בהתלהבות נפלא כראוי, רק הם חולקים על מי שעשה מעשים כאלה כמו שהם אומרים, על איש כזה בודאי ראוי לחלוק. ואמר שהם חתכו וציירו לעצמם אדם וחולקים עליו: זי"א האבין ז"ך אויס גישניצט אה מענטש אין קריגן אויף איהם (היינו כנ"ל שאינם חולקים עליו רק על זה האיש שציירו לעצמן בשקר שעשה כך וכו' וכנזכר לעיל):

ידועים דברי החז"א שאמר "ר' נחמן איז גיווען גרעסער פון אלע וואס גיווען חולק מיט עם" (מפי אחיינו ואיש סודו של החז"א הג"ר שמרייהו גריינמן זצ"ל). וכמו שבזמן שהתלוצצו עליו בפני ר' ברוך ממעז'בוז דודו, אמר אחר כך לנכדו "וואס ער פארמאגט אין פאנטאפיל פארצאגין זיי נישט אן קאפ" (כפות רגלי מוהר"ן גבוהים ונעלים יותר מראשם של אלו שדברו עליו). וכששאל אותו מדוע אם כן שתק הסבא ולא מיחה בהם, ענה שלא אמר דבר בעת שדברו עליו, מפני שנשמתו גבוהה, ולא היה לה קיום בעולם הזה לולא המחלוקת שעליו והדיבורים כנגדו, אבל אותך (נכדו) אני מזהיר שלא תדבר עליו.

אך כפי שהמשלתי כל זה לא כל כך משנה, ומי שאינו חפץ לברר את העניין לאשורו יכול להתייחס לדברים שבספר כאילו אברך פשוט כתב אותם, ואף שלא ימצא חן בעיניו אישית, ובלבד שלאחר שילמד את הדברים יברר אצל רבותיו על הדברים שנכתבו וחש שנצרכים לו ומדריכים אותו בקיום התורה, אם אכן אינם נכונים.

גם על ר' נתן זצ"ל בזמן המחלוקת עליו היו הדברים זהים. העידו בשבועה שראוהו אוכל בשר בתשעה באב. רק כעבור שנים כשנשאל העד איך העיז לישבע לשקר, אמר שאכן אכל בשר בתשעה באב – שחל בשבת! אלא שעל פרט זה לא שאלוהו... וכן עוד אופנים של עדויות כע"ז כידוע, ולא נאריך בזה. וכבר היו דברים מעולם, כדברי הדמעה 'והוא קיללני קללה נמרצ'ת' (עי' שבת ק"ה). ועי' נחמיה פרק ו', ותהנה.

כבר כתב אחיינו של (זקני) הגר"ח מוואלאז'ין על שיחתו עם דודו זצ"ל בענין הרמח"ל: אמרתי אליו עוד, כי ירע בעיני מאוד על הקטרוגים שהיה על איש אלוקי כזה. והשיב לי: אין לנו להתבונן ולחשוב בזה כלל(!), והלא עינינו רואות, שחיבוריו

מחסום והחשינו מטוב מלהאריך ולספר בשבח קדשתי ופרישותו ותמימותו וצדקתו וענותנותו באמת. ובמקום גדלתו וחכמתו הרמה והנשאא אשר כביר מצאה ידו בכל התורה כלה בנגלה ובנסתר בים התלמוד ופוסקים ראשונים ואחרונים ובכל סתרי השגות גבוהות ועצומות כל רז לא אניס לה וכל סתום לא עממהו שם אנו מוצאין ענותנותו. הפשוט הסבלן והעלוב ותמים במעשיו. עובד את ה' במסירות נפש נפלא יומם ולילה לא ישבת, לא ישקט ולא ינוח מעבודתו יתברך בחכמה והשגה גדולה ונוראה מאד מאד כאשר עיניכם תחזינה מישרים בספר הקדוש הזה. כי כל מעין אשר ישם לבו לדברים האלה ישפט בצדק. שאי אפשר להשיג דברים כאלו מפרס מלאה. וכמה יגיעות יגע וכמה טרחות טרח וכמה אלפים תעניתים והפסקות וכמה וכמה הפסקות שלמות משבת לשבת וכמה מיני סגופים סגף וכמה שנים התבודד בהתבודדות ופרש עצמו בכל מיני פרישות מכל מיני תאוות. וקדש עצמו בכל מיני קדשות. וביותר על הכל נתעלה ונתקדש בקדשה נוראה ועצומה על-ידי קדשת ארץ-ישראל אשר השליך נפשו מנגד. ונסע לארץ הקדושה בשעת מלחמה שהיו תקף מלחמות קשות וחזקות באותן המדינות. וכמה וכמה הרפתקאות דערו עליו באותו הדרך. ה' צדיק יבחן כפשתני הזה וכו'. כי הקיפו עליו אז באותן הימים כמה מיני צרות וסכנות תכופות ורצופות. צרת הדבר רחמנא לצלן שהיה אז באותה המדינה ותקף רעש המלחמה שלא היו בטוחים בחייהם יום אחד. ושאר מיני הרפתקאות קשות בגוף ונפש וממון אשר אי אפשר לבאר בכתב. והשם יתברך ברחמיו נתן לו כח ברזל לסבל כל זה מה שאי אפשר לשום אדם לסבל צרות ויסורין כאלה מכל צד. עד אשר זכה לעבר בשלום ונכנס לארץ ישראל ויצא ובא בשלום בלי פגע. וזכה למה שזכה באתגליא ובאתכסיא. כי מלבד הנסתרות לה' אלקינו מה שזכה על-ידי ארץ-ישראל לדברים נעלמים מעין כל חי. גם באתגליא ראו ראינו כי היה ה' עמו. כי התורה שגלה אחר ארץ-ישראל בכמה מעלות עד אין שעור נתעלית ושגבה מהתורה שגלה מקדם. אם אמנם גם מקדם תורתו הקדוש האירה פני תבל נוראות נפלאותה. נפלאים דברי תורתו גם מאז ומקדם. אולם. כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי תורתו שגלה לאחר ארץ-ישראל, מדרכי

שלא היה עליהם כטרוגים נגזר מן השמים שיתגלו בעולם. (מובא בדעת תבונות ההוצאה החדשה עמ' רל"ו)

תורתו שגלה מקדם כאשר שמענו מפיו הקדוש בפרוש כמה פעמים, וכל הספר הזה רבו ככלו הוא מהתורה שגלה לאחר שהיה בארץ-ישראל. ולא נמצא בו מהתורות של קדם ארץ-ישראל כי אם מעט מזעיר שנים או שלשה עליו לדגמא. (והם נמצאים בתוך הסימנים שנכתבו בלשון החברים שהם מסימן ע"ג עד סימן קי"ד וגם שם הם רק מעט דמעט):

והנה זה הספר נדפס פעם ראשון באוסטריה בשנת תקס"ח. בחיי רבנו, זכרוננו לברכה. זה שלש עשרה שנה. אך המדפיסים דשם עותו מאד. כי נדפס שלא בפנינו. ועל כן רבו כמו רבו הטעויות שנפלו שם בשעת הדפוס. ובכמה מקומות נחסרו שיטות שלמות. גם שנו הסדר בכמה מקומות והחליפו כמה ענינים לגמרי. מלבד שאר קלקולים בענין ההפסקות שבין תורה לתורה. ושבתוך כל תורה בעצמה שצריכין לפעמים לתן רוח והפסק בין ענין לענין. ובכל אלה עותו מאד. לפעמים הפסקו הפסק גדול באמצע הענין שלא לצורך. ובמקום שאמרו להפסיק. כללו וצרפו הענין יחד. עד שבכמה מקומות לא נתנו הפסק אפלו בהתחלת המאמר. על אלה שמתי לבי ודעתי לתקן הכל על צד היותר טוב. כפי אשר היה ה' עמדי. ותקנתי כל הטעויות והעויות שנפלו בהדפסה ראשונה:

גם זאת לדעת שהספר הראשון נדפס פתאם שלא בפני כנ"ל. בעת שהיה רבנו זכרוננו לברכה, בקהלת למברג. ובכמה מקומות היו צריכין עדין לתקן הלשון במהדורא תנינא. ומחמת נחיצת הדפוס. נדפס כפי מה שנכתב בראשונה במהדורא קמא. על כן ראיתי ונתון אל לבי לתקן בהרבה מקומות להרחיב ולבאר יותר. כפי מה שיזדעתי והבנתי בדעתי כונת המאמר. כפי מה ששמעתי מפיו הקדוש. וכל התורות שנכתבו בלשונו הקדוש בעצמו, זכרוננו לברכה. לא גרעתי והוספתי אפלו אות אחת. רק במקום ההכרח מאד לכתב איזה פרוש ובאור. הצגתי אותו מסגור בתוך שני חצאי לבנה למען דעת שאין זה מלשונו ז"ל בעצמו:

גם יגעתי ומצאתי כל המראה מקומות מפל פסוקי תנ"ך ומאמרי רבותינו, זכרונם לברכה. בש"ס ומדרשים וספרי הזהר הקדוש ותקונים וכתבי האר"י ז"ל אשר רבו כמו רבו בספר הזה. ובכלם צינתי בעזרת השם יתברך המראה מקומות שלהם איה מקום כבודם:

גם שמתתי סימנים לתורה. שהצגתי אצל כל תורה ותורה ציון וסימן על-פי סדר הא"ב. למען יקל על המעיין למצא מבקשו. וגם בתוך כל תורה בעצמה. הצגתי אותיות לסימן אצל כל ענין וענין. לתן רוח וסימן להתבונן בין ענין לענין. ולהודיע שבכאן יוצא המאמר מענין לענין. ללמד ולבאר הקדמה וענין אחר. פאשר יבין המעיין במקומו:

גם כמה מאמרים. הובאו בספר הזה כפולים. פעם בארכה ופעם בקצרה. וזה. כי כן דרכו בקדש של רבנו, זכרונו לברכה. שהתורות שכתב בעצמו היה על-פי-רב שנויים רבים בין האמירה והפתיחה. כי כתבם כפי רהיטת מחו הקדוש. ועל-כן היה גורע ומוסיף מכפי מה שייצאו מפיו בשעת הדרוש. אבל לא פן אנכי עמדי. כי אני דקדקתי לכתב כפי מה ששמעתי מפיו הקדוש בלי גרעון ותוספת. ולאשר נמצאו כמה מאמרים שכתבתים בעצמי. ואחר-כך באו לידי מפתית ידו הקדושה. ונמצאו שנויים רבים ביניהם. מטעם הנ"ל. על-כן אמרתי שניהם כאחד טובים. והכלל. כי כל דבר שנאמר ונשנה לא נשנה אלא בשביל דבר שנתחדש בו:

עד פה דברינו אלה המעטים המחזיקים הרבה. להודיע מעט מזעיר מדרך הספר הקדוש הזה: ויתר מזה אי אפשר להאריך^{כא} ולספר

^{כא} מדוע אי אפשר להאריך? אם יש עוד מה לומר מדוע שלא יכתוב עוד דף, עוד חמש? התבטאותו זו מזכירה לי את מה שאמר פעם רמ"ד נויגרשל שליט"א בפתיחת סדרת הרצאות בסמינר 'ערכים'. הוא אמר שבעצם, הוא לא היה צריך להרצות שום דבר, מה שכן היה ראוי ונכון לעשות, והיה פוטר לכל אותן משתתפי הסמינר את כל השאלות והספקות הוא שפשוט יקבעו לימוד תורה של כשלוש שעות כל ערב במשך כשנה, ולכשילמדו כך ויקבלו תמונה מסוימת מקיפה יבינו ממילא את נכונותה, יפלו מאליהן כל השאלות והקושיות שנדמה להם שיש עליה ועל ההולכים בדרכה וכו' ואח"כ יוכלו להמשיך הלאה ללימוד ולקיים. אלא, שעד כמה שעדיין לא עשו כך, מה פתאום שיאמינו לו ויסכימו להקדיש שנה כזו ללימוד, מה יעשו אם לבסוף יראו שלא צדק. אז לכן בדיעבד נוצר הצורך ליצור סדרת הרצאות כזו שתראה על קצה המזלג, ותגרה להבין ולראות בתמצית שאכן ראוי הדבר ללימוד מעמיק.

כך גם כאן, ללומד בעין האמת את הספר, מתגלים כל הדברים האמורים ביתר שאת ויתר עוז. בהקדמה זו נעשה נסיון לפתוח את הספר בפני מי שהספר עדיין לא נפתח בפניו. יש גבול כמה אפשר לומר על הספר, מעבר לכך נשאר רק לראות ולהראות את הספר בעצמו, ואם כן יכול החפץ בכך לראות את הספר כהמשך ההקדמה...

במהות קדשת נפלאות נוראות הספר הקדוש והנורא הזה. כי לא יספיקו המון יריעות לדבר ולספר בשבח מעלת תורה אחת מהספר הקדוש הזה. ובפרט מחמת עצם המחלקת שהתגברה עכשו בעוונותינו הרבים. ונתקיים בעוונותינו^{כב} הרבים ותשלך אמת ארצה. והאמת נעדרת שנעשה

^{כב} מנעתי מלהיכנס כאן לדברים מכמה סיבות, בעיקר משום שמי שמשמש רבותיו כראוי, ולא מתחיל מסורות 'מעצמו', לא מפריעים לו כל מיני רעשים מארחי ופרחי שבדור, ומלבד שכבר ידועה דעתם של רבותינו זצ"ל כהסטייפלער והחזו"א ועוד, וכן המקורב לאסכולות המוסר השונות כנובהרדוק כידוע. כמו כן הרבה מיסודות דרכי העבודה והאמונה המתוארים ב'אור הצפון' (שערכו תלמידי הסבא מסלבודקא) מקבלים בהירות וכלים למימושם והבנתם בפועל למעינים במקביליהם בדרכי עצותיו של הליקוטי מוהר"ן (וכמדומה שהסבא מסלבודקא נפגש בתקופת גלותה של ישיבת סלבודקא לקרמנצ'וג במלחמת העולם הראשונה עם נכדי ר' נחמן זצ"ל שגרו שם, ואולי אף עם הגה"ק ר' אברהם שטרנהארץ נינו של ר' נתן שהיה אח"כ רבה של קרמנצ'וג), ובדומה רבים מהצעירים והמבוגרים נהנים ורואים אור ותועלת משיחותיו של הגרש"ד פינקוס זצ"ל וכו' וביותר כבר חדורים בלבבות רבים ספרי הגרא"ש שליט"א בלבבי מש"א וכו'. הראה לי המשגיח הגה"צ ר' חיים וואלקין שליט"א בכתבי ר' ירוחם ממיר דברי שיחות הר"ן שלקח כאבני יסוד לדבריו, ועוד וכידוע. מכל מקום אעתיק את התורה דלהלן, אולי יהיה בזה נפקא מינה למאן דהו. בפרט אם ע"פ מסורתו יזדקק לאותה מסירות נפש:

כשבא נשמה קדושה לעולם עם הענפים השייכים לה, אזי הקליפה מסבבת אותה, רק נשאר פתח נגד אמונה, שכנגד האמונה הפתח פתוח ומחמת פגם הענפים, חס ושלוש, משליכין אותם משם, דהיינו שמשליכין אותם מן האמונה ואזי אין יכולין ליכנס, דהיינו להתקרב אל שרשם, שהוא הנשמה הנ"ל. כי לפעמים משליכין ומפילין אחד מן האמונה, כעין מה שמצינו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (זוהר אחרי דף ע"ב): על ארץ ישראל, על המתים שאינם ראויים ליקבר בארץ ישראל, ותבואו ותטמאו את ארצי ונחלתי וכו'. והנה סתימת הפתח הנ"ל, דהיינו האמונה, על ידי פגם הענפים כנ"ל, הוא רק לפי שעה, ואחר כך נפתח הפתח כבתחילה. היינו, שבעת שצריכין להשליך לחוץ את מי שאין ראוי להתקרב אזי הקליפה המסבבת הנ"ל, שיש בה פתח כנגד אמונה כנ"ל, היא מתגברת ומתקרבת ומתפשטת גם על הפתח הנ"ל, ואזי אין יכול ליכנס. ותיכף אחר כך, חוזר הפתח ונפתח כבתחלה. וכשיש, חס ושלוש, רבוי פגמים הרבה, שעל ידי זה יש כח להסיבוב הנ"ל להתפשט על הפתח לבלי להניח ליכנס כנ"ל, אזי מתיראין וחוששין שלא יסתם הפתח לגמרי, חס ושלוש, על ידי התגברות הקליפה המסבבת. ואזי מעמידין שם בפתח הנ"ל ירא שמים, שהוא בעצמו עומד לשמור שלא יכנסו שם ואף על פי כן הוא תועלת נגד הקליפה המסבבת הנ"ל, שאי אפשר לה להתקרב ולהתפשט על הפתח, מחמת הירא שמים שעומד שם. ועל ידי מסירות נפש, דהיינו שמוסר נפשו בשביל לנסוע ולהתקרב להצדיק, על ידי זה אפשר לדבק עצמו אליו אך אי אפשר שיאיר אליו חכמה דהינו המוח בעצמו: והשם יתברך ימהר הגאולה בכלל ובפרט: עיין בזהוהר תרומה (דף ק"מ: קמ"א: הובא ב"פרדס" שער התמורות פרק ב'

הָאֱמֶת עֲדָרִים עֲדָרִים. וְכָל אֶחָד וְאֶחָד אוֹמֵר שְׂאֲצֹלוּ הָאֱמֶת. אָבֵל אָף-עַל-
 פִּי-כֵן הָאֱמֶת הוּא אֶחָד. וְהָאֱמֶת עַד לְעֲצָמוֹ. וְהַבּוֹחֵר יִבְחַר. וְעַל ה' נִשְׁלִיךְ
 יְהִבְנוּ. כִּי אֵין לָנוּ עַל מִי לְהִשְׁעוֹן, כִּי-אִם לְאֲבִינוֹ שִׁבְשָׁמִים תְּלוּיּוֹת עֵינֵינוּ.
 עַד הִנֵּה רַחֲמֶיךָ עֲזָרוּנוּ. גַּם לְנֶצַח אֵל תִּטְשֵׁנוּ וְאֵל תַּעֲזֹבְנוּ. שְׁלַח אוֹרֶךְ
 וְאֶמְתֵּךְ הִמָּה יִנְחוּנוּ. "יְהִי ה' אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כְּאֲשֶׁר הָיָה עִם אֲבוֹתֵינוּ. וְיִהְיֶה
 נֵעָם ה' אֱלֹהֵינוּ עִלְיָנוּ וּמַעֲשֵׂי יְדֵינוּ כּוֹנְנָה עִלְיָנוּ". בֶּן דָּוִד יָבוֹא וְיִגְאָלְנוּ.
 וְיַעֲלָנוּ בְּשִׂמְחָה לְאַרְצָנוּ. וְיִבְנֶה בֵּית קִדְשֵׁנוּ וְתִפְאַרְתָּנוּ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. אָמֵן
 כֵּן יְהִי רָצוֹן:

הלא כה דברי המעתיק והמסדר. יגדיל תורה ויאדיר: הק' נתן
 בא"א מוהר"ר נפתלי הירץ מנעמראב רבתי: חתן הרב הגאון החסיד
 המפורסם מו"ה דוד צבי אב"ד בק"ק שאריגראד ובק"ק קרעמיניץ והגליל.
 ובק"ק מאהלוב יצ"ו.

בארעא קדישא מתתקנא כלא וכו', עיין שם היטב מה שכתוב שם פריסא
 קלישא שנפרס על הפתח. ועל פי הסוד הנ"ל, הוא בחינת הירא שמים, שהוא
 בחינת פריסא קלישא וכמבואר שם בזוהר, למיעל אי אפשר, וגם הקליפה
 אי אפשר לה להתפשט על הפתח מחמת הפריסא קלישא, עיין שם. והוא
 ממש מה שכתוב לעיל בענין הירא שמים, ודו"ק היטב ותבין נפלאות, וגם
 עיין בספר טוב הארץ ששם מדבר גם כן מענין ארץ ישראל, והבן הדבר היטב
 לדמות מלתא למלתא, כי הכל אחד עם הנ"ל: (לקוטי מוהר"ן קנ"ב)

האדמו"ר מסווארן זצ"ל שנפטר לפני כשנה אמר, שהסיבה שנאות לקבל את
 כס האדמורות היה רק בשביל שידעו שהיה אדמו"ר מסווארן שהוא תלמיד מוהר"ן,
 וד"ל.

הישכם אוהבים?

מסופר שפעם עמדו הסבא מקלם ומשכיל אחד והתוכחו בענייני אמונות ודעות. תוך כדי השיחה אמר המשכיל למשרתו לרתום את עגלתו מכיון שהם עומדים לצאת לדרך. הפסיק הסבא מקלם את הדיון ושאל: אני לא מבין, הרי במידה ואני צודק, אזי אינך ממשיך במסעך כפי שתכננת אלא בא איתי לישיבה, הלוא כן? המשכיל גמגם בתשובתו. הוסיף הסבא מקלם, הרי אם אתה צודק אני מיד פושט את מעילי ובא איתך לגמנזיא, והחל לפשוט מעילו להראות רצינות כוונתו. המשכיל נרתע ונסוג מהויכוח, שמצידו כמובן לא נבע מבקשת האמת.

רבותינו שלאורם אנו הולכים לאורך כל הדורות דבקו באמת בכל נפשם ומאודם, פעמים רבות בהקרבה עצומה של כל מפעל חייהם. שמעון העמסוני היה דורש כל אתין שבתורה, כיון שהגיע ל'את ה' אלוקיך תירא' פירש וכו' אמר כשם שקיבלתי שכר על הדרישה כך אקבל שכר על הפרישה. עד שבא ר' עקיבא ולימד 'את ה' אלוקיך תירא' לרבות תלמידי חכמים, ועלינו ללכת בדרכם –

לפני כל בדיקה וחיפוש, על מבקש אמת מוטלת החובה (הלא נעימה) לבחון בגישתו לחקור ולברר ענין מסויים האם הוא אכן מוכן לקבל את שתי המסקנות, כי במידה ואין הדבר כן, אין כמעט ספק שאחרי הברור הוא יגלה שהמסקנה הינה כפי שרצה שתהיה...

אכן אתה א-ל מסתתר, וגישתו של הקב"ה אלינו היא להעמידנו בנסיון. המקום לטעות- דוקא הוא המראה האם כשאנחנו הולכים במסלול הנכון, הדבר נובע מאהבתנו אותו:

"כי יקום בקרבך נביא או חולם חלום ונתן אליך אות או מופת: ובא האות והמופת אשר דבר אליך לאמר נלכה אחרי אלוקים אחרים אשר לא ידעתם ונעבדם: לא תשמע אל דברי הנביא ההוא או אל חולם החלום ההוא כי מנסה ה' אלוקיכם אתכם לדעת הישכם אוהבים את ה' אלוקיכם בכל לבבכם ובכל נפשכם: (דברים י"ג)

יתירה מזאת, מבחן זה הוא ענין עיקרי בכל מהלך קבלת התורה ומעמד הר סיני. וכך פירש הרמב"ם את הפסוק 'כי לבעבור נסות אתכם בא

האלוקים', כפי שהביא הרמב"ן בפרשת יתרו: אמר במורה הנבוכים (ג) כד) כי אמר להם אל תיראו, כי זה אשר ראיתם היה, שכשינסה ה' אלוקים אתכם להודיע ערך אמונתכם, וישלח לכם נביא שקר שירצה לסתור מה ששמעתם, לא תמעד אשוריתם לעולם מדרך האמת, כי כבר ראיתם האמת בעיניכם. ואם כן יאמר, בעבור שיוכל לנסות אתכם לעתיד- בא האלוקים עתה, כדי שתהיו עומדים לו בכל נסיון:

אף על פי כן כשנתבונן בהיסטוריה של עמנו ניווכח שרק מבקשי ה' עמדו בנסיונות כאלו. אחד הנסיונות הקשים שעמדו בהם ישראל היה ירבעם בן נבט. למי שלא למד נדמה שהיה רשע עובד אלילים פשוט, וכלל ישראל נהרו אחריו סתם כך. בגמרא סנהדרין ק"ב. רואים אחרת: "וימצא אותו אחיה השילוני הנביא בדרך והוא מתכסה בשלמה חדשה ושניהם לבדם בשדה" מאי בשלמה חדשה? אמר רב נחמן כשלמה חדשה, מה שלמה חדשה אין בה שום דופי אף תורתו של ירבעם לא היה בה שום דופי. ד"א שלמה חדשה- שחידשו דברים שלא שמעה אוזן מעולם. מאי ושניהם לבדם בשדה אמר רב יהודה אמר רב שכל תלמידי חכמים דומין לפנייהם כעשבי השדה, ואיכא דאמר שכל טעמי תורה מגולין להם כשדה.

כשירבעם בן נבט העמיד את העגלים ואמר לישראל שיבואו לעבדם במקום לעלות לרגל, לא הייתה זו אמירה של פוחז רשע. היתה זו אמרה של גדול הדור ממש שמלבד אחיה השילוני אין מי שמתקרב למדריגתו בתורה. בודאי שנימק והוכיח את צדקת דרכו, מי מאיתנו חושב שהוא היה מצליח לעמוד בחכמתו מול הסבריו העמוקים של ירבעם? והעם השתכנע והלך אחריו, מלבד שבט לוי ומבקשי השם:

"והכהנים והלויים אשר בכל ישראל התיצבו עליו מכל גבולם: כי עזבו הלויים את מגרשיהם ואחוזתם וילכו ליהודה ולירושלם כי הזניחם ירבעם ובניו מכהן לה': ויעמד לו כהנים לבמות ולשעירים ולעגלים אשר עשה: ואחריהם מכל שבטי ישראל הנותנים את לבבם לבקש את ה' אלוקי ישראל באו ירושלים לזבוח לה' אלוקי אבותיהם:" (דברי הימים ב' י"א)

ויש מתנדנדים המצטרפים רק בשלב מאוחר יותר, כדוגמת הרן שאמר שבמידה וינצל אברהם מכבשן האש אזי הוא ילך עמו, אך לא החליט זאת מראש... (עי' דברי הימים ב' ט"ו ט')

לסיכום נקודה זו אולי נתבונן בפתיחת ספר משלי. שלמה המלך מודיע על תכלית ספרו: משלי שלמה בן דוד מלך ישראל: לדעת חכמה ומוסר להבין אמרי בינה: לקחת מוסר השכל צדק ומשפט ומישרים: לתת לפתאים ערמה לנער דעת ומזמה: ישמע חכם ויוסף לקח ונבון תחבולות יקנה: להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידתם:

בגישתנו לספר משלי אם כן, מצפים אנו למצוא עצות מיוחדות איך לא להתפתות וליפול בטעויות ומכמורות היצר. מה מופלאה ותמוהה העצה מהראשונות בספר: בני אם יפתוך חטאים אל תובא.

הפתי ניגש לספר משלי בתקוה שיתקיים בו 'לתת לפתאים ערמה', ומה העצה שנותנים לו? 'אם יפתוך חטאים אל תובא'. הרי זה גופא מה שהוא לא מצליח, שלא להתפתות בעצת חטאים!

אך באמת העצה פשוטה ברורה ונצרכת, והם הם הדברים שנאמרו בפרק זה. הפתי חושב שהוא נופל במתלעות הפיתוי מכיון שהוא לא כל כך חכם. מודיע לו שלמה המלך החכם מכל אדם, שאין הדבר כן. הסיבה לכך שהוא מתפתה הינה אחת ויחידה- הוא רוצה להתפתות...

בני, אם יפתוך חטאים אל תאבה, אל תרצה! כשלא תרצה, כשתשוקתך תגלה 'הישכם אוהבים את ה' אלוקיכם' אזי לא תיפול בפח הפיתוי, ועצה אחרת אין! (ועיין קידושין דף ל': אם אתה רוצה אתה מושל בו...)

הערפול שבמיסטיקה

סיפר לי ת"ח אחד, שבהיותו מאורס נועץ ושוחח עם ת"ח גדול שהדריכו והכינו למסגרת הנישואין, ובהסבריו השתמש בדרכי הקבלה והסוד. כשחזר וסיפר על כך למשגיח הגר"מ חדש זצ"ל, הקשיב המשגיח להסברים שנאמרו ושאל, האם אתה זוכר מה דיברנו בועד האחרון? וענה החתן שכן, וחזר בקצרה על הדברים שנאמרו בועד המוסרי. נו, שאל המשגיח, האם אין אלו אותם דברים בדיוק? חשב הבחור וענה שאכן זה אותו רעיון ממש.

אמר אז המשגיח, אומר לך מה בכל זאת ההבדל. כשאנחנו שומעים רעיון או הדרכה בנסתר, הדברים מקבלים משמעות של 'עניינים' שאינם עצם צורת ההנהגה המחוייבת, אלא הינם מעבר להבנתנו ואף מעבר למציאותנו, וממילא מעבר לחובתנו לקיימם, הם נשארים בלבינו בגדר 'עניין'.

אך כשאנחנו מתבוננים ולומדים בדברי חז"ל ורואים שזה ה'פשוט', כשהדברים נכללים בשולחן ערוך, במסילת ישרים, ברבינו יונה, אז הדברים מחייבים ויכולים לההפך למציאות חיינו בפועל. (זה מעבר לענין שחלק מרבנותינו התנגדו לגילוי סודות בפרהסיא בבחינת וכבשים ללבושך (חגיגה י"ג)), וידועה התבטאותו החריפה של מוהר"ן כלפי הלמד קבלה כשאינו ראוי לכך.)

אין ספק שיהודים רבים מקהלים שונים מתקרבים לחלקים שונים של התורה והמצוות דוקא על ידי המשיכה הנפשית לשמוע דברים שנשמעים להם גבוהים ומרוממים, נטיית הנפש ל'מיסטיקה' היא דבר שאי אפשר להתעלם מקיומו (אצל מי שקיימת) ולפעמים נעשים מחמתה דברים חיוביים. ה'אורות' שזוכים להם יהודים שונים ומכוחם עוזבים את חיי ההבל הם דבר רב משמעות בעיצוב העולם והוא מנפלאות תמים דעים. אך מאידך יש שנשארו באותם רגשות וטעו להסתפק בהם ואדרבה הם היוו מניעה מהם מלחזור בתשובה כראוי. הבונה עולמו הרוחני על צורות תפיסה כאלו, עלול לבנות מגדל הפורח באויר. רבות הסכנות בלחיות בבית העומד באויר ואינו מונח בקרקע המציאות, והראשונה שבהן היא שבעצם לבית כזה אי אפשר בכלל להיכנס...

ראוי אולי להמליץ על ענין זה את השוני בצורת הובלת עם ישראל המבואר בכניסתם לארץ. נאמר ביהושע ג' ג': ויצו את העם לאמור, כראותכם את ארון ברית ה' אלוקיכם והכהנים הלויים נושאים אותו, ואתם תסעו ממקומכם והלכתם אחריו. ופירש רש"י: נשתנה המסע הזה משאר מסעות, שכל זמן שמשה היה קיים היה עמוד הענן נוסע תחילה, ומראה להם הדרך, והארון נוסע אחר ב' דגלים, עכשיו הארון נוסע תחילה. והבן. (וכביאור הגר"א בכוונת הפס' משלי כ"ב י"ז "הט אונך ושמע דברי חכמים").

ערפל או מידע? (א)

כאמור חונכנו והודרכנו להישמר מנטיות נפשיות כאלו המביאות את הלומד אל מחוזות המנותקים מחיבור אל עולם המעשה והמחשבה הנתפסת. ננסה עם זאת לבחון את הסכנה שבהתייחסות והסיווג הלא נכון למשמעות 'מיסטית' של דברים. המילה 'מיסטי' אמנם נתפשת כלע"ז, ונמצאת בשפה האנגלית כמילה 'מיסט' דהיינו ערפל, אך לכשנחפש נמצא ש'חושך ענן וערפל' מתרגמין 'חשוכא עננא ואמיטתא', או בהגיה אשכנזית 'אמיטסא'.

רבים בעלי התשובה החווים בוז וניכור מהסובבים אותם. אלו הבאים מרקע משכיל מתמודדים עם קושי נוסף. החברה ממנה באו דנה את החלטתם כענין נפשי, הנובע ממשבר אישי, חיפוש משמעות לחיים, או כל סוג שייגעון אחר. לאף אחד סביבם אין שום הווא אמינא שאת הצעד עשו למרות שהוא קשה להם מכל הבחינות הנ"ל, היו להם חיים טובים, סיפוק והצלחה, ואדרבא צעד זה של חזרה בתשובה שעשו מאיים עליהם מאוד, הם אינם רואים כלל איך יתמודדו מבחינה אישית וחברתית, והסיבה היחידה שהם עשו צעד זה הוא מפני שלמדו דברים שנעלמים מאנשי העולם שסביבם, והשכל חייב אותם לכך.

כשהם מנסים לספר לחביריהם שהוכח מדעית שהתאוריות עליהן מתבססת תפיסת העולם החילונית שגויות, סביבתם מצהירה שהם הזויים לגמרי. אין לחברתם יכולת פתיחות לשמוע ולשפוט דברים

כהויתם, וכל העיסוק ב'דת' בהכרח נתפש בעיניהם כענין לא רציונלי, הוי אומר 'מיסטיקה'. 'מיסט' - ערפל וטישטוש אינם דברים הראויים לבדיקה. הם ה'חפשיים' הנאורים והרואים, וכל מה שיש להם לומר על חברים בעל התשובה הוא 'חבל על דאבדין'.

נמצא שהרציונליות של אותם חברים לשעבר, הביאה אותם לקטלג את תפיסת המציאות האמיתית כ'מיסטיקה', ומכח הגדרה זו נמנעה מהם האפשרות להחשף לנתונים מדעיים השופכים אור על ההויה האמיתית של העולם. דומה שסכנה זו אינה פחותה מהסכנה שבבניית 'מגדל הפורח באויר' האמור לעיל.

ערפל או מידע? (ב)

המסילת ישרים מציג הסתכלות זהה בה מסתכלים תלמידי חכמים שלמדו רק את חלק ההלכה והינם נעדרי חכמת המוסר על חכמי המוסר. כידוע לפני שהוציא את המסילת ישרים במהדורה הנפוצה כתב הרמח"ל מסילת ישרים 'סדר ויכוח' בין החכם והחסיד. נעתיק מדבריו (הארוכים מכדי שנביאם במלואם וכדאי לראות בפנים) ונתבונן במשמעותם:

איש חכם היה אשר נתן לו אלוקים לב חכם ונבון וישם אל לבבו לתור ולדרוש בחכמה... והנה בין כיתות האנשים המיישבים את העולם איש לעברו, היה רואה יום את יום את כת החסידים הקרואים והולכים לתומם לפרישותם וחסידותם, מרבים באמירת המזמורים ומאריכים בתפילות וכיוצא בזה. ובכל עת שהיה רואה אותם היה רוחו מתפעם בקרבנו לאמור: מה האנשים האלה עושים, מה עיונם, מה השכלתם, איך נפשם שבעה ושכלם שקט בתוכם, אין רוחם מרגיזם, אין לבם נוקפם לדעת, לחקור ולהבין. בעשרים מזמורים שיאמרו ביום אחד די להם והותר וכבר שעיפיהם נחים ושקטים. ואני כל ימי מצטער על החכמה והמדע, והחשק לחידושי הידיעות איננו מניח לי לישון, ואינני מוצא קורת רוח כלל במה שאינו חקירה שכלית

והשגת הקדמות מבוררות ומאומתות. מי יתן ואשב פעם אחת שתיים שלוש שעות עם אחד מהם ואשמעה מה בפיו, ומה הם הידיעות אשר הוא יודע בכל התבודדותו ובכל קריאת ספריו, ספרי החסידים אשר הוא קורא בהם תמיד. כי אינני יכול לדמות בלבי מה מן הידיעות ימצא בהם. אני מימי לא איבדתי שעה אחת באלה הספרים ולא חשק לבי לראות אותם כלל, שאני כבר ידעתי שלא ארויח בהם שום חכמה. ואלה מבוקר עד ערב ספרים אלה בידם, כאילו לא שמעו מעולם שצריך האדם להיות צדיק וישר ונאמן ולא יהיה רשע ויעבור עבירות. חי נפשי כי תאותי רבה לשמוע אחד מהם, ואדעה במה נפשו מתרצית ובמה מרוה את צמאונו.

ויהי היום וירא איש מהם בא לקראתו, אשר בימי נעוריהם היו אוהבים זה את זה, ואחר כך האיש ההוא פרש ממנו ויכנס בכת החסידים, ולא ראהו עוד עד היום ההוא. ויהי כראותו אותו שמח מאוד ואמר, אך זה היום שקיויתיהו מצאתי ראיתי. וירץ לקראתו בשמחה רבה, וישתחו לו וישאלו איש לרעהו לשלום, ויביאהו אל ביתו וינוחו מעט. אז אמר החכם: אם רצונך אחי, כבדני נא ונשבה יחדו שתיים שלוש שעות, כי יש לי דברים אליך.

נעיר כדי ליתן רווח בין הדבקים. החכם לא ציפה לחכמה אצל חברו. הוא הסתקן 'במה נפשו מתרצית ובמה מרוה את צמאונו' כשאין לו חכמה. ולכך בהכרח בודאי תספיק לו שיחה פעם אחת שתיים שלוש שעות להבין בהן את הלך רוחו של חברו החסיד, ואין לו שום הווא אמינא שיש מעבר לכך מה לשמוע. נמשיך בדילוגים:

אמר החסיד: הנני לכל אשר תצוני... אמר החסיד: אני מה אספר, הנה כל עיוני הלוא הוא רק על דבר אחד לבד, ומלאכתך מלאכה אחת שהיא מלאכת הפרישות. ספר אתה את אשר קיבצת לך מן הידיעות ברוב עיונך...

אמר החכם: אחי, לא תוכל לטעום פרי החכמות, כי אתה לימדת את עצמך רק בפרישות והתבודדות, אמירת המזמורים או בקשת התחנונים, ולא הירגלת עצמך בעיונים ובפלפול

התלמידים. והנה לך עתה דברי החכמות כדברי ספר החתום, אשר הוא כתוב ולא יוכל איש לקרות בו, כן לא תוכל אתה להבין עומק העיונים אשר לא נסית בהם ודרכם נסתרה ממך...

אמר החסיד: לא תאמר לי מה שידעת אם איני יכול להבינו, אך תאמר לי נושאי הידיעות אשר לך. אמר החכם: כן זאת אעשה. הנה עיוני הם משני מינים, הראשון קודש והשני חול. הראשון הוא העיון בתורה... על מצוות התורה ודיניה, הוא העיון בש"ס ופוסקים, וזה עצמו מתחלק עוד לשנים. כי הנה יש העיון הפלפולי ויש הפסקי. הפלפולי הוא העיון בפלפולי הש"ס להבין השקלא וטריא בחידוד השכל ועומק העיון, ויש העיון לענין דינא לפסק ההלכה לדעת מה יעשה ישראל... ואמנם יש מן החכמים שיטו יותר אל חלק אחד מן העיון מחבירו, יש שחפצם בפלפול הש"ס, יש שחשקם בפסקי הדינים, יש במדרשים, איש איש מקום שלבו חפץ...

אמר החסיד: אחי, ידעת הרבה, אך מה שצריך לשלמות עצמך הידעת? ומה ששייך בינך לבין קונך? אמר החכם: מה הוא השלמות של האדם, כי אם לשמוע בקול ה' ולשמור כל מצוותיו, מצוה מצוה בשעתה. כשידעתי הלכות הש"ס וספרי הפוסקים, הנה ידעתי מה שמצטרך לשלמותי ומה ששייך ביני לבין קוני.

נשים לב לדבר מעניין נוסף שרומז הרמח"ל. פעם התבטא אחד מגדולי ראשי הישיבות 'מוסר זה לא תשבצים!' וכוונתו לאפוקי תחושה מסוימת שרווחה בקרב לומדים מסויימים שעסקו בסוג מסויים של התבוננות בדברי חז"ל בלא שהדבר מביא לידי תיקון האדם באמת. כך ניכר כאן בדברי הרמח"ל, שכשמבטא את טענת החכם על כך שידוע את הנצרך לשלמותו ומה ששייך בינו לבין קונו כלל רק את הלכות הש"ס ודברי הפוסקים, למרות שלעיל ציין שנכללו בלימודי החכמות גם המדרשים. אלא שכפי המתבאר אע"פ שלמד אותם לא ראה בהם ולא קיבל מהם כלים לשלמות נפשו, והבן. ונמשך:

אמר החסיד: אמת הדבר, כשידעת כל זה ידעת מה שמצטרך לשלמותך מצד מעשיך, אך מה שמצטרך לך לענין זה מצד לבך ומחשבותיך הידעת?

אמר החכם: כבר חכמים הגידו וכלל גדול כללו: וכל מעשיך יהיו לשם שמים. אמר החסיד: אם כן שנינו מסכימים על דבר אחד, שאין די המעשה להיות עובד אלוקים, אך שצריך כונת הלב ויושר המחשבה. אמר החכם: ומי האיש החכם ויכחיש את זאת? אדרבה עיקר העבודה הוא כונת הלב, וכבר אמרו רז"ל שכל טוב לכל עושיהם, לעושים לשמה ולא לעושים שלא לשמה...

אמר החסיד: אחי, אמרת הרבה, ומה שהייתי צריך אני לומר לך, הקדמתני אתה. אמר החכם: דבר זה אינו מסופק אצלי שאצטרך שתפייסני בו, אכן יתד תקוע הוא אצל כל חכם לב ודאי...

אמר החסיד: ולא ישמעו אזניך מה שפיך מדבר? מצוה לישב בסוכה זה כלל שיש לו כל כך פרטים, שצריכים להם כל כך הלכות וכל כך שאלות ותשובות ועדין אין די. מצוה להניח תפילין כמו כן צריך לבאורו כל כך הלכות וכל כך פסקי דינים, מצוה לקדש חדשים, מצוה להניח מזוזה, כל אלה אלף שאלות ותשובות אין די לבארם. מצוה שכל מעשיך יהיו לשם שמים הוא כלל שאין לו פרטים, כלל שאין צריך ביאור, כלל שהכל יורדים לעמקו מיד בלי עיון ובלי לימוד כלל ועיקר? והיראה והאהבה כל כך פשוטים ומבוארים, אין שייך בהם עיון ותלמוד?

אמר החכם: אבל אלה הם דברים פשוטים, כי אין צריך כל כך הבנה להבין שצריך ליראה רבה מלפניו יתברך מפני גודל רוממותו, ולאהבה אותו יותר מכל דבר נאהב שבעולם, ולהתכוון בכל המעשים לעבודתו יתברך.

אמר החסיד: איני יכול להבין איך אפשר שאתה אשר איש חכם אתה, אשר דרכך לדקדק בכל דבר כחודה של מחט, ובדבר הזה אתה מתרצה בשטח הענינים ומוציא דבר עמוק כזה כל כך על נקלה. אמנם אמור נא בתום לבבך, כמו שהוצאת כל כך זמן

והעמקת כל כך לחקור בדינים אשר חקרת ובחכמות אשר חיפשת, ההוצאת עשירית הזמן ההוא, או אחד מעשר ממה שחקרת בחכמות ההם, בחקירות היראה והאהבה ובידיעת טהרת הכונה ונקיון הלבב? או בכלל אלפי השאלות ותשובות אשר קרית ושנית נמצאו שאלות ותשובות על הענינים האלו?

אמר החכם: אני אומר האמת, ודאי שלא הוצאתי בעיון הזה חלק אחד מן המאתיים או אחד מיני אלף ממה שהוצאתי בשאר העייונים. אך אני הנני מאמין בודאי שאין מקום לחקירות והבחנות רבות בענינים האלה, אחר שהם ענינים פשוטים ומבוררים.

אמר החסיד: אין אומרים למי שלא ראה את החודש שיבוא ויעיד. אלמלא קבעת עיוןך על הדבר הזה ואחר העיון מצאתו פשוט ומבורר, היה אפשר שאודה לך, אך אם לא שמת לבך עליו ולא בחנת אותו, איך תוכל לגזור אם הוא קל או כבד, הקטון הוא או גדול? אין זו אלא סברא שאתה חושב כך ומדמה לבך, לא אמת שתוכל לגזור אותו אחרי הלימוד וההתבונן...

אמר החכם: לא עלה על דעתי שיצטרך עיון גדול על הפינה הזאת.

אמר החסיד: על זה אני דן...

אמר החכם: אומר לך האמת. פעמים רבות היה נראה לי שאין העיון הזה דבר צריך והכרחי, להיות הדברים פשוטים בעיני. ופעמים אחרות היה מתפעם רוחי ולבי נוקפי, כי היו נראים לי הדברים היות חובה על האדם לבקש שלמות נפשו ותקון מדותיו למצוא חן בעיני בוראו... אכן הנני רואה באמת את עצמי כאשם בדבר הזה כי אין לי תשובה ניצחת לפטרני בה...

אמר החכם: באמת דבריך נכנסים באזני ונוקבים ויורדים עד פנימיות לבבי. והנני מחלה פניך עתה שתדריכני בדרכיך ותודיעני נתיבותיך ואלכה בס. כי רואה אני שיש לך יתרון עלי כיתרון האור מן החושך. וקורא אני עלי מה שאמר הנביא על כל

פוקח עיניו ורואה את נגעו: כי אחרי שובי ניחמתי ואחרי היודעי
ספקתי על ירך. ועתה אם מצאתי חן בעיניך הודיעני נא את דרכיך,
את החקירות אשר חקרת ואת הידיעות אשר מצאת בכל עיוןך
ולך תהיה צדקה...

הבה נתבונן מעט בתהפוכות בדעתו של החכם.

ערפל או מידע? (ג)

בצורה שטחית, נמצאנו למדים שאכן יראת ה' היא חכמה. אך
מאריכות דברי המסילות ישרים עלינו להשכיל דברים עמוקים יותר
בטעויות החכם.

הסיפור מתחיל בכך שבמשך שנים החכם התפעם והשתומם על
כך שהחסידים מעיינים בספריהם נעדרי החכמה ומסתפקים בזה. לבסוף
ראינו איך החסיד הסביר שאכן יש בהם חכמה. מדוע אם החכם כה
השתומם, ומעולם לא טרח לבדוק, מדוע לא יכל בפשיטות לתרץ לעצמו
שכנראה אכן יש שם חכמה? מדוע הדבר כל כך משולל הגיון מבחינת
החכם, עד כדי שלמרות חפצו העז להבין לא העלה על דעתו את הרעיון
לפתוח בכל זאת אחד מספריהם ולראות במה הם עוסקים שם?

בטרם נענה על כך, ראוי לנו לשים לב שגם אחרי קריאת המסילות
ישרים, מעטים מאוד הם אלו שאכן מבינים ומאמינים שיש כאן חכמה
ושזו עיקר החכמה. אמר לי פעם תלמיד חכם בעל מוסר, שאפילו גדול
המוסר הגר"י סרנה בהערות למסילות ישרים מסביר את ענין יראת ה'
היא חכמה שלא כפשוטו... הגר"י סלנטר זצ"ל התבטא פעם שיידע
שהצליח להחדיר את תודעת חשיבות המוסר כשיהיה מצב של לימוד
חכמת המוסר שלא לשם שמים, ויאמרו על אדם 'כמה חכם הוא בחכמת
המוסר' (יש שיאמרו שמאת ה' היתה זאת, מפאת המכשול שעלול לצאת
מהבנה הלא נכונה באמירה זו, לטעות שיתכן חכם כזה כשאינו שלם
בתורה כפי שהאריך החזו"א באמונה וביטחון (גם בחלק שלא הושמט),
וכן הזהיר מפני זה פעמים רבות המשגיח ר' שלמה וולבה זללה"ה.). איני

מתיימר לבדוק ולהכיר את כלל הציבור, אך מהמעט שאני מכיר, לא הגענו לזה. די אם נשאל עצמנו איזה תואר נחשב יותר בעולם- 'הגאון' או 'הגאון הצדיק'? וד"ל.

התשובה מדוע באמת אין הדבר מובן ומתקבל, עד כדי כך שמבחינת החכם לא היתה כלל אפשרות לתרץ לעצמו שכנראה יש בזה חכמה, הינה פשוטה וקצרה אך מאידך עמוקה ורחבה.

בקיצור ובפשטות אומר, שמבחינת החכם אין לאדם גישה לחלקי וכוחות נפשו. לו יכל האדם לשלוט לבנות ולהשפיע על לבו, היה שייך לדון על חלקי החיוב וההדרכה בכל ענפי החסידות האהבה והיראה. אך מאחר ונתפס הדבר אצלו כבלתי ניתן למגע, די לו במה שיודע ש'כל מעשיך יהיו לשם שמים'. ואם רואה שאין הדבר ממש כך, מבין שאכן הוא לא לגמרי בסדר, אך אינו מכיר באופני ההשפעה של התורה והמצוות ושל הלימוד והתפילה על פנימיות זו, ובהכרח שאין מקום לחקור ולחלק.

כאמור הדבר עמוק ורחב. מדוע זה נתפס כך? איך כתוצאה מטעות זו מתפרשים חלקים רבים בתורה ובמצוות בצורה שטחית ומסולפת עד בלי הכר? מה הן דרכי ההתמודדות עם טעות זו על מנת שלפחות יפתח בפנינו השער לקבל ולו באופן שטחי את לימודי החסיד? אך לא זו המטרה לה הבאתי את דברי הרמח"ל.

לעניינינו מה שרואים כאן הינו רובד שני, בהסתכלות של אדם על עיסוק בחכמה העמוקה מתפישתו, ובהכרח הגדרתה כ'מיסטיקה'- היפך החכמה. ושוב מכח הגדרה וסיווג זה נמנע מללמוד, ועל חבריו שלמדו יכול רק להאנח 'חבל על דאבדין'.

בדומה ממש, נתקל אני בתלמידי חכמים ובעלי מוסר המתבוננים בצורה חיצונית על דברים שאינם מוכרים להם בדרכי הלימוד והעבודה, ובהיותם רחוקים מלימוד דרכי הפשיטות באמונת המצוות, רואים הם את העשייה הרחבה ממה שהכירו, כרדיפה אחרי מיסטיקה. יחד עם זאת לא יעלו על דעתם כלל, לנסות לפתוח את הספר וללמוד, כי בודאי לדעתם לא שייך עומק נוסף והיקף רחב יותר של קיום התורה והמצוות ממה שהם מכירים.

מצאנו אם כן רובד שלישי של הגדרת חכמה העמוקה והמבוססת יותר מקודמתה המוכרת, בתואר הגנאי השגוי 'מיסטיקה'. כשם שהחילוני לא ישמע לחבירו בעל התשובה להיכנס ללמוד בסמינר ערכים, וכשם שהחכם של המסילת ישרים נמנע במשך שנים מלשמוע וללמוד את חכמת החסיד, כך רבים לא יהינו לפתוח את הליקוטי מוהר"ן וללמוד, שהרי כל אלו מתוייגים כמיסטיקה, וחבל על שלושת הקבוצות הללו.

גזענות או עם נבחר

ישנה תופעה רווחת המהווה לעיתים רבות מחסום רגשי מכניסה לתובנות רחבות מהידועות לשומע. פעמים רבות כשבאים לדון עם רחוקים מיהדות על נושאים שונים בתורת ישראל עומדת נקודה ראשונית למבחן, מה הוא יחס התורה לשאר אומות העולם.

השאלה אינה ענין של ידיעה גרידא, אלא תנאי מהותי במוכנות לקבלת המשך הדברים. הטעם לכך הינו שאם התורה אותה אנו מייצגים מתייחסת כביכול בצורה גזענית ומגדירה עמים אחרים כנחותים מאיתנו היא נתפסת בעיניהם כפסולה וכנוגדת את אושיות האנושיות והתרבות כפי שהיא נתפסת בעיניהם, ואין להם שום רצון ומקום בלבם לשמוע את שאר עניניה.

כמובן רבים המשלים וההסברים להצגת האמת והאור שביחס בין ישראל לאמות העולם המשמשים את ארגוני ההסברה, אך לא כאן המקום ואין זה ענינינו כעת. הטעות שבתפיסת התורה כגזענית נובעת מחוסר ההבנה מהי התורה. החילוני רואה בה סוג של תרבות ודפוס התנהגות, ובהתאם הייחוס של יכולת והתאמה תרבותית לקבוצה אחת מול האחרות הנחשלות ממנה, מקבילה מבחינתם לבעלי תורת הגזע ימ"ש.

אך האמת היא שמהות התורה היא אחרת, היא אינה מורה רק דרך התנהגות, אלא מלמדת על המציאות העמוקה יותר של העולם וממילא מצווה על התנהגות בהתאם לאותה ידיעה. לכן שורש הגדרת ההבדל הוא אחר. במשנה במסכת אבות (ד', י"ג) נאמר: חביב אדם שנברא בצלם, חיבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם שנאמר כי בצלם אלוקים עשה את האדם.

היחס של תורת ישראל למציאות של אדם מאומות העולם גבוהה ומכבדת הרבה יותר מאשר הם מכבדים ומעריכים את עצמם. החידוש שבהעמדת כלל ישראל כהעם הנבחר (טעם הדבר והשלבים בזה מבוארים בספר דרך השם בענין המין האנושי (חלק א' פרק ג')) אינו בא

על ידי הורדת הגויים ממעלתם אלא על ידי הכרת מימד נוסף ושונה במהותם של ישראל:

חביבין ישראל שנקראו בנים למקום. חיבה יתירה נודעת להם שנקראו בנים למקום שנאמרו בנים אתם לה' אלוקיכם. ובנוסף ממשיכה המשנה: חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה. חיבה יתירה נודעת להם שניתן להם כלי חמדה שבו נברא העולם, שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתו אל תעזבו.

התורה מלמדת שישנה לעם ישראל מהות נוספת מעבר למציאות של בני אדם (וכפי שהאריך להסביר הריה"ל בכוזרי), אך אין זה גורע מחשיבותם של הגויים במה שנבראו בצלם. אין כאן גזענות באופן של השלילה ממעלתם, אלא חידוש של מציאות שונה השייכת רק בחלק הנבחר של המין האנושי, עם ישראל.

ראויים בנעימותם כאן דברי הספורנו בפרשת וזאת הברכה: אף חובב עמים. ואע"פ שאתה חובב עמים ובזה הודעת שכל המין האנושי סגולה אצלך. כאמרם ז"ל (מסכת אבות) חביב אדם שנברא בצלם. מ"מ כל קדושיו בידך!

הבנה לא נכונה כזו תיתכן גם בדקות בחוסר נכונות ללמוד ולקבל הבדלים בעם ישראל בינם לבין עצמם. שבטי י-ה כולם קדושים וטהורים ואין לנו כלל גישה להבין דקות טעותם במה שלא קיבלו את דברי יוסף בחלומותיו, וטענו כנגדו "המלוך תמלוך עלינו אם משול תמשול בנו, ויוסיפו עוד שנוא אותו על חלומותיו ועל דבריו." אין לנו יכולת להבין את המחלוקת, ובמופלא ממנו לא נדרוש.

בדורות המאוחרים יותר כשקמה שוב טענה דומה היא נאמרה ביתר ביאור. "כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה'" כך טען קורח כלפי משה רבינו. הטענה נשמעת הגיונית (למרות שהיה מן הראוי לבטל דעתו בפני משה רבינו אחרי מה שראו וקיבלו ממנו), ובגמ' סנהדרין ק"ט: מפורש שהטענה היתה אמת (אכן כל העדה כולם קדושים) מה אם כן הטעות?

אותה הטעות של החילוני הנעלב בשם אומות העולם, כולנו בני אדם הוא אומר, וצודק. אלא שיש משהו מעבר לזה. קורח היה בתפיסה שמהות הקדושה היא או שקדוש או שלא, במושגיו לא נכללה אפשרות של הדרגה (ובזה גם מבוארות שאלותיו מטלית שכולה תכלת ובית מלא ספרים, ואכמ"ל). הוא לא סבר כמה שאמרו 'קדושתי למעלה מקדושתכם' בו הועמד מושג הקדושה כדבר אין סופי גבוה מעל גבוה וגבוהים עליהם.

במאמרינו לא התייחסנו לענייני נשמות ומעלתם, אין לנו עסק בנסתרות ולאברך בן עליה לא זה מה שמהוה נ"מ אם לעמול בתורה ובמצוות בצורה מסוימת. זה שאנו הולכים למשל לאורו של הגר"א מדורי דורות לא נובע מהיותו נשמה כזו או אחרת אלא מחמת תורתו שהשתלם בה ושגילה. מה שכן הובהר עד כמה שהובהר הוא שיש כלים בעלי יכולות ונגישות שונה מהמערכת המוכרת לנו מכבר.

כל צרימה שאנו חווים בשמעינו על דברים בעלי מעלה נוספת, אינה נובעת אלא מצמצום המושגים המביא אותנו להבנה שגוייה, שכאילו העומד מולנו ומתאר דבר מרומם מתכוון להשפיל את ערך הדבר שאנו מכירים, ומסיקים שכנראה הוא פשוט לא מכיר ולא הצליח להשיג את המעלה בדברים שאותם הוא מנמיך. אך האמת היא שאדרבה, ההערכה לשאר הספרים הקדושים ולהכרח בהם לעולם גדולה ורחבה מכפי שרוב עוסקיהם מבינים ומשיגים, אך יחד עם זאת נעשה נסיון להאיר סוג אחר לגמרי של דבר, אך לא מתוך הפחתת הערך במוכר זה מכבר, וכהמשלים הנ"ל, ודי בזה.

מצינו בחז"ל: אדהכי הא סבא קא נחית פתח ואמר אני ישנה ולבי ער אני ישנה מרחימאי דאתרחק מני ולבי ער כד אתיא לגבי. (משל) לכלה דהות נשואה לחתן ואתרחק מינה נפלת בבי מרעא ואתכנשו כל אסיין לגבה ולא הוו יכלין למנדע מרעא דילה. אסייא קרטנא הוה תמן דהוה אשתמודע בדפיקו בעשרה מיני דפיקין דבעי לאסתכלא בהון אסייא לקבל עשר אצבעאן ולא הוו אשתמודעאן במרעא דילה אלא הוא דכמה משקין וריחין טבין מתפוחין דאתמר בהון וריח אפך כתפוחים וכמה משקין מעסיס רמונים הוו משקין לה אסיין אחרנין ולא הוו מהניין לה עד דאתא אסייא קרטנא אסתכל בדפיקו דילה ואיהי אשתמודעא באסייא ואמרת קול דודי דופק. (תיקו"ז ס"ט דף ק"ו). ועיין סיפומ"ע י"ג יום ו'.

הסתר אסתיר

רש"י מביא את לשון חז"ל: אין לך נבואה קשה כאותה שעה שאמר משה "ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא", ואף בו ביום הבטיחם "וענתה השירה הזאת לפניו לעד כי לא תשכח מפי זרעו"..." (רש"י ישעיהו ח' י"ז).

ההסתר הגדול הנלווה לגלותנו לא הגיע בהפתעה, ויחד עמו ניתנה ההבטחה שלמרות ההסתר תישאר התורה בידינו. מה נשכח ומה נזכור, מה יהיה נסתר ומה נוכל בכל זאת לראות, כל אלו ועוד הינן סוגיות רחבות. (ועי' שבת קל"ח: ובמפרשים)

אכן אתה א-ל מסתתר אמרו נביאינו. ומשה רבינו ביקש להבין חלק מדרכי ההנהגה של צדיק ורע לו רשע וטוב לו, ולא ניתן לו (לדעה אחת בגמרא).

מציאות העולם נתונה לשבט חקירתם של חכמי אומות העולם מאז ומעולם. לכשנתבונן בדרכי ראיותיהן כביכול על כפירתן, נראה (שכמי שלא זכה ללמוד גמרא כראוי) הם נעדרי הגיון פשוט, ומבנה ההוכחה כמעט תמיד הוא כך: מאחר והוא יוצא מנקודת הנחה שהעולם קדמון, אז מוכח שהעולם קדמון, ולא דעת ולא תבונה להם, לאמור שאמנם אם אכן העולם נברא עשוי ומשוכלל, אין שום הוכחה ואפילו רמז לכך שאין הדבר כן.

יחד עם זאת הקב"ה הניח את הבחירה ביד האדם, ואביא דוגמא פשוטה. לא ניכנס לטעויות שבבדיקת תאריכים על ידי זמן מחצית חיים של פחמן 14C, אך ישנם דברים שללא ספק נראים עתיקים, די בכך שנתבונן בכוכבים שבמרחק עשרות אלפי שנות אור, שעצם ראייתם מגלה שהאור שאנו רואים מהם נוצר בבריאת העולם 'באמצע הדרך' בין הכוכב אלינו וכעת הוא מגיע, שהרי טרם חלפו עשרות אלפי שנה מבריאת העולם עד עתה על מנת שנוכל כבר לראות את אותן כוכבים. האפיקורס דל ההגיון רואה בכך התראות כך שהעולם בן רבבות שנים, למרות שהתשובה פשוטה מאוד כפי שאמרנו, שהקב"ה ברא את העולם עם האור 'באמצע הדרך'.

מה מפריע להם בתשובה זו? שבשביל לקבל תשובה זו צריכים לקבל את ההנחה שנעשתה כאן יצירה מכוונת שנועדה ליצור מצג שוא כאילו העולם קדמון, והאדם החילוני השומע כזה טיעון אומר 'זה נשמע כמו תירוץ די גרוע'. יתכן ואחרי שילמד את הנושא יבין את המושג 'א-ל מסתתר' ואדרבה יראה בזה דבר מדהים איך הקב"ה יצר פרטים כאלו על מנת להסתיר את עצמו, אך רוב הבאים לבחון את הנושא לא יגיעו בעיונם כל כך רחוק. הם יעצרו כאן באמרם שעם כאלה תירוצים אין להם ענין להמשיך לבחון את דעתנו בנושא.

כך גם בעניננו. המשתכנע בחשיבות הספר ושוקל לעיין בו ולנסות לקבל ממנו תועלת בעבודת השם, עלול להעלות במחשבתו או לשמוע מחבר את השאלה הלכאורה מתבקשת: אם לטענתך (ולא משנה אם תצטט את החזו"א או האדמו"ר מסאטמר, את ר' ירוחם או הרב דסלר, את הגר"א אליפנדרי או את הגר"ח זוננפלד) הספר מדרך לעבודת השם בצורה כה גבוהה ונצרכת, מדוע אם כן כה ידוע ומפורסם בעולם שהדבר היחיד שרואים שיצא מאלה שעיינו בו ולמדוהו הוא כמה טנדרים מאויישים באקרובטיים קופצניים? מדוע איננו רואים ושומעים את גדולי התורה שלדברך בודאי ייצאו מהשימוש בדרכי העצות הללו?

תשובות שונות יכולות להוות נושא לעיון, אך כולם בהכרח יכללו תחת הכותרת האמורה של 'זה נשמע כמו תירוץ גרוע', ולמי שלא מקבל את המושג של 'הסתר פנים' כחלק יסודי מהנהגת הקב"ה בעולמו אין ספק שמוטב שילמד היטב נושא זה עד שיקנה אמונה במציאות זו ורק אחר כך יפנה להתבונן בנקודות שנעלה.

הנביא מלאכי מתאר את הקושי שהיה לעם בראותם את הצלחת הרשעים, ואמרו 'כל עושה רע – טוב! או איה אלוקי המשפט?!'. בדור האחרון החושך אינו רק העלמת האור, בבחינת 'איה אלוקי המשפט' אלא אף יותר מזה, שדוקא דרך רשעים צלחה. וכך מבאר הגר"א וינטרוב זצ"ל (בספרו התקופה בסערת אליהו ע"פ הגר"א) "שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך" שיגיעו למצב בו נראה שלא 'למרות', אלא דוקא 'בגלל' שהולך בשרירות לבו יהיה לו שלום. שלום יהיה לי 'כי' בשרירות לבי אלך.

אין ספק שבהסתר פנים כזה, החפץ לקבל את האמת על מגש של כסף, מבלי להתמודד עם מה שנראה במבט שטחי כ'תירוצים' ימצא עצמו רחוק הרחק גדול מן האמת, כפי שרוב רובו של העולם אכן רחוקים. אין לעזרא הסופר עצה בשבילנו מלבד מה שממשיך: "אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו. והיו לי אמר ה' צבקות ליום אשר אני עשה סגולה וחמלתי עליהם כאשר יחמול איש על בנו העובד אותו. ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלקים לאשר לא עבדו..."

לשון הפסוק הסתר אסתיר מתארת כפילות הסתרה (ואף יותר כפי שדרשו ב'השב תשיב' ושאר דרשות בפרק אלו מציאות). משמעות הדבר מעבר להרבה סוגים של הסתרות, היא שישנם הסתרות על גבי הסתרות, דהיינו שלא מיבעי שנסתר, אלא עובדה זו שיש הסתר פנים תהיה בהסתר, ואז הקושי לצאת מאותו חושך גדול הרבה יותר...

האמת נעדרת – מאין תימצא?

הקורא את הפרק הקודם יוכל אולי לקבל תועלת משלושת הפרקים הבאים. הדבר ההגיוני הראשון שיעשה מי שעומדת בפניו החלטה אם להצטרף למסגרת מסויימת, אם להשתמש בשיטה חדשה וכדו' היא לבדוק את אחוזי הצלחתה, ולבחון את ההשגים שבוגריה מגיעים אליהם.

לעיתים לא ניתן למדוד ולבדוק את כל התוצאות המתקבלות, אזי צריך לנסות לצמצם את ההתבוננות למספר נקודות הניתנות למדידה ומהוות אינדיקציה ברורה עד כמה שהדבר אפשרי.

אך יש וגם הויתור על מדדים שאינם קלים להבחנה, לא יניבו את התוצאה הנכונה. והבחון הישר המתיימר לבדוק את הנתונים בצורה בלתי משוחדת מגיע למסקנות ברורות אך הפוכות מן המציאות.

לפני כעשור שנים בשוחחי עם אחד ממעתיקי השמועה דתורת סלבודקא וממרכיבי התורה שנים רבות, ברצותי להביע טענה מסויימת הקדמתי ושאלתיו 'מי מאיתנו למד יותר תורה?'. הוא חיך במבוכה וענה 'מסתמא אתם'.

אצלנו אולי לא כל כך מיושמת להלכה הגמרא שלמדנו כבר בילדותנו שיותר לשנות במסכת, לומר איני יודע (אם כבר משנים אז לכיוון השני...). אך הנה, אברך צעיר שואל תלמיד חכם המרביץ תורה עשרות שנים מי למד יותר, לא מי מתמיד וכו' אלא מי למד יותר שעות בחיים, והתשובה היא "מסתמא אתם" ... זו צורת הדיבור שאותם אנשים נוהגים בה, אין שום קשר בינה למציאות, אך כך מלמדת אותנו התורה להתבטא. בעונה ובלי להחזיק טיבותא לנפשיה. אפילו שמואל הנביא נתבע על אמירה פשוטה וידועה לכל – 'אנכי הרואה'...

לא מזמן שמעתי אברך שואל את אותו תלמיד חכם איך הצליחו להבין את השיחות שנאמרו באידיש, וענה 'באמת לא הבנתי שום דבר'... כך בפשטות אמר, למרות שהוא מברי הסמכא הגדולים ביותר בידיעת והבנת אותם שיחות...

נו, יבוא האומר ויאמר, שהדברים לא גורמים לתפיסה שגויה בעולם, כולם יודעים שאכן למד, כולם יודעים שאכן הבין ולא נוצרת בעולם מחשבה שאולי באמת הם לא יודעים כלום.

אביא סיפור מפורסם: בהתוועדות רבנים וגדולי תורה השתתפו הבית הלוי ובנו הגר"ח מבריסק והעלו שאלה למדנית לדיון. הגאונים שהיו שם העלו סברות ופלפלו בענין ולבסוף נשארה הקושיה בעינה, ואז אמרו הבית הלוי תירוץ אחד והגר"ח תירוץ שני. אחד מהם קיבל משם רושם על הגר"י בלאזר תלמידו של הגר"ס סלנטר שאינו כל כך תלמיד חכם כפי שמקובל היה לחשוב. בכל זאת הוא הסתקן וכשבא לביתו פתח את ספרו של הגר"י בלאזר ומצא שם את הקושיא יחד עם שני התירוצים שנאמרו...

הבה נימנע מלהיכנס למניעים שעמדו מאחורי כלל חלקי המעשה הזה, וכן לא נתיימר להכריע אם ההימנעות מלגלות את התירוצים הייתה ראויה או אדרבה נכון לגלות גם על חשבון הענוה ויגדיל תורה ויאדיר, לא כאן המקום לדון בזה.

ננסה רק לצייר את הרושם הפשוט שהתקבל באותו מעמד. ודאי שאין להוכיח מדיון חד פעמי על גדלות או קטנות בתורה של מאן דהו, אך בכל זאת אם נדרג את המשתתפים במבט שטחי על סמך אותה התנסות לאיזו מסקנה נגיע?

הגדולים בלמדנותם הבית הלוי והגר"ח, אחריהם בשורה שאר הרבנים שלפחות הציעו סברות ותירוצים אע"פ שנידחו, והאחרון הקטן שבכולם הגר"י בלאזר, שנראה היה כאילו לא ידע מאי קאמרי רבנן...

המסתובב ופוגש תלמידי אסכולות שונות וחפץ לידע מה היקף ועומק השגתם בתורה מוכרח לוודא תחילה שאכן מבטו מכוון לקבל תשובה נכונה. במידה והוא מתבונן באדם שחונך על 'הצנע לכת עם אלוקיך' יזכור שבין אם זה שעומד לפניו יודע ובין אם אינו יודע מכל מקום לבוחן מן הצד יהיה ברור בלי ספק שהוא אינו יודע.

עובדי ה' (שלא לשם השם) לוקחים עמהם דברים לעולם הבא, דברים שלעולם לא נדע גם אם נדמה לנו שאין נסתר מנגד עינינו. גם

אם נדמה לנו שמעשיהם נגלים לנו, לא נגלה אלא מה שמוכרח להתגלות, וכפי שאמר הגרש"ז אויערבאך זצ"ל על מרן הרב שך זצ"ל שהוא נסתר גדול...

מסופר (בספר 'השרף'): ישב פעם זקן אנ"ש, הרה"ח רבי לוי יצחק בנדר, בשיעורו הקבוע בין מנחה לערבית, וסיפר מעשה ביהודי בעל דרגה, שטרם פטירתו ביקש לכנס את בניו ולמסור להם את צוואתו. אלא שהתלבט בכך רבות, שכן מתוך הצוואה הכרח היה שיתגלה טפח מגדולתו. לאחר התלבטות ממושכת, כינס אותם והחל לדבר על עניני צוואה, אלא, שתוך כדי דיבור חזר בו: "איני חפץ לדבר", אמר להם, "אני עלול להגיע לידי גאווה". כשסיים רבי לוי יצחק את המעשה, פתח רבי שמואל באופן נדיר מאוד את פיו באומרו משפט אחד: "אבל בכל זאת אמר הגוסס משהו...". רבי הירש ליב ששמע שרבי שמואל העיר משהו בשיעור, אץ לברר מה אמר, אבל רבי שמואל כבר שב מיד לעולם השתיקה שלו וחתם את פיו. ללמדך, שרבי שמואל שפירא לא נכשל מעודו גם ב'משהו'.

פעם שאל אותי אדם גדול למה לא ראינו שהברסלבים הצליחו? והנה מי שיחליט שזה מה שמפריע לו מלהתנסות בהיכרות עם הדברים, או לאחר שלמד והכיר ונראה לו שאכן הדברים מאירים את דרכו אלא שהוא חושש מהתוצאות שכפי הנראה בעולם יצאו מדרכי הלימוד התפילה והעבודה הללו רק עמי הארצות, יחפש וימצא את אותם שאכן עסקו ועמלו, יכנס לפנים ממחיצתם, ואזי יוכל לשקול אם הוא חפץ להגיע למה שהם הגיעו או שלא.

למה לא ראינו? כי אם היינו רואים, זה סימן שהם לא הצליחו... ישנו חסיד שמפורסם כאיש תם גדול, רוב העולם לא ידעו לענות אם הוא יודע ללמוד גמרא עם רש"י. בזקנותו היה לו בבית שולחן בסלון ובו תהילים ותפילות וכדו', ובמטבח שולחן אחר בו היו פתוחים בקביעות גמרא רמב"ם טור ושולחן ערוך, שם שהה כשלא היו אורחים... (וידוע כע"ז על הסבא מסלבודקא, שבמשך הלילה היה מזנק למיטה כל אימת שנכנס מישהו שיכל 'לתפוס' אותו לומד...)

ובכל זאת הערתי בפני אותו אדם גדול 'ומה עם ת"ח פלוני מחסידי ברסלב?' (שבמקרה הוא מכיר מקרוב), וענה בפשטות 'הוא יוצא דופן'. לא המשכתי לשאול - ומה עם בנו של אותו ת"ח (שהגיע כערכו וגילו למדרגות נישאות שהיינו מאחלים לעצמנו להגיע אליהם בכל חיינו)?

לא הצלחתי להימנע מהרגשת אסוסיאציה לתופעה הידועה לכולנו תמיד בכל עת אשר באים אנו במגע עם קהלים שאינם קרובים לציבור שלנו, שהכירותם אותנו מבוססת על התקשורת "האוביקטיבית והכנה" ... ומקבלים את ה'מחמאה' הנדושה, אתה לא כמו כל שאר החרדים... ולכשתשאל אותו כמה חרדים הוא מכיר אישית, יענה שבאמת מעולם לא נפגש עם חרדים, חוץ מאולי עוד אחד או שנים, שגם הם היו יוצאי דופן...

שמעתי בשם הגרי"ס זצ"ל על מאמר ר' עקיבא שכשהיה עם הארץ אמר 'מי יתן לי ת"ח ואשכנו כחמור'. לכאורה יפלא ענין 'מי יתן', מדוע באמת לא ניגש ונשך? אלא ששנא את אותם תלמידי חכמים ששמע על כמה שהם מושחתים, ומבזים את עמי הארצות, ת"ח כמותם רצה לנשוך. על כן אמר 'מי יתן לי אחד מאותם תלמידי חכמים שסיפרו לי עליהם', אך מימיו לא מצא אף לא אחד כזה...

האמת נעדרת – כולם נקבצו?

בפילוח נתוני הצלחת תלמידים בלימודים אפשר לקחת את כלל ציוני התלמידים, לעשות מהם ממוצע, ולקבל תשובה אחת ברורה על רמת הלימודים. כאשר קליטת התלמידים בבתי ספר שונים נעשית על בסיס יכולות שונות, השוואת ממוצעי הציונים ובהתאם לכך הסקת מסקנות על יעילות הלימודים שם שגויה ביסודה.

על דרך משל, ישנו בית ספר למצטיינים, הנמנע מלקבל לשורותיו תלמידים עם קושי לימודי כלשהו, ולצידו בית ספר המיועד ומכוון לילדים עם קשיי למידה. אם ממוצע ציוני הגמר של בית הספר למצטיינים יהיה 85 וממוצע הציונים של בתי הספר ללקויי למידה יהיה 80, אין ספק שהאחרים יבינו שבית הספר ללקויי הלמידה מצליח הרבה יותר.

ובאופן אחר, אם לא רוצים ליצור ממוצע אלא לבחון כמה מן התלמידים הצליחו לסיים את הלימודים ולהשתלם בהם כראוי, גם כאן, המשוה את אחוזי ההצלחה בבית ספר פרטי המיועד לאנשי המעמד הגבוה לאחוזי ההצלחה של בית ספר עירוני בשכונת מצוקה הפונה גם לילדים שנשרו ממערכת החינוך הסטנדרטית ומנסה להשיבם למרות קשייהם מבית ומחוץ, ודאי שהמשוה טועה. במצבים כאלה יתכן שהצלחה של 5 אחוז בבית הספר העירוני שקולה להצלחה במאה אחוז בבית הספר הפרטי, שהרי אלו שהיו בעלי יכולות כמו המתקבלים לבית הספר הפרטי - הצליחו כולם.

על תופעה כזו של שיבוש התדמית בעולם מכח העובדה הכאובה שלא כולם מצטרפים ללמוד את אשר עליהם ללמוד באמת, ואדרבה בעיקר אלו שאינם בעלי יכולות מגיעים לאותן אסכולות מכיון שלא הצליחו במחוזות אחרים, מעורר הרמח"ל בהקדמתו למסילת ישרים:

...ולא ישאר לימוד הדברים האלה וקריאת הספרים מזה המין כי אם אצל אותם שאין שכלם כל כך דק וקרוב להיות גס, שאלה תראה אותם שוקדים על כל זה ולא יזוזו ממנו, עד שלפי המנהג הנוהג בעולם כשתראה אחד מתחסד לא תוכל לימנע

מלחשוד אותו לגס השכל. ואולם תולדות המנהג הזה רעות מאוד לחכמים ולבלתי חכמים, כי גורם שמאלה ומאלה יחסר החסידות האמיתי ויהיה יקר מאוד למצוא אותו בעולם. כי יחסר מן החכמים למיעוט עיונם בו, ויחסר מן הבלתי חכמים למיעוט השגתם אותו.

פעם שאל מאן דהו את אחד מהמשפיעים בברסלב, למה רואים שכל הלוקים בנפשם ושנפלו בפלילים המתקרבים באים דוקא אליכם? וענה לו כי אנחנו היחידים שמקבלים אותם, ונותנים להם את הכלים להתקרב לתורה ואמונה ולגדל ילדיהם בהתאם כפי יכלתם. (נרמז ענין זה בעץ האתרוג שיש בו תמימים ובעלי מומין. עיין סוכה ל"ה. וברש"ש שהניח בצ"ע, והבן.)

השופט ומסיק שמכיוון שהוא רואה ש'יחסר מן הבלתי חכמים למיעוט השגתם אותו' הוא שאין הדבר ראוי לעיון ואין בו מקום לחכמה אמיתית והשגת חסידות נכונה, במסקנתו זו הוא נופל ושוגה בטעות שציין הרמח"ל. אין ספק שגל התשובה המתעורר ומתגבר על עם ישראל מן השמים, כהבטחת הקב"ה לאחרית הימים, מביא בכנפיו ציבורים חדשים שלמים המתמודדים עם רקע ומציאות שונה מבני התורה ה'מבוססים'. רושם רע קשה למחות, ולא באנו בזאת לעשות זאת. ורק למבקשי השם מגמתנו לפקוח עינים עיוורת גם לזוית זו של טעות אופטית, 'שבירת קרני האור' באופן לא מחמיא, וד"ל.

האמת נעדרת – משקל המעשים

בתי בת הארבע מצאה מטבעות בבית. היא ספרה והודיע לי שיש לה ארבע כסף. כשהסתכלתי ראיתי שאכן ארבע מטבעות היו בידה שלוש של עשר אגורות ומטבע של שקל. חשבתי לעצמי, לפעמים כך אנו מתייחסים למעשי המצוות, חושבים שיש לנו את היכולת למנות, להעריך ולהשוות. פעמים אנו מחליטים לעצמנו לעשות או שלא לעשות דברים מכח שיקולים אלו. לפעמים שופטים אחרים, והכל באותו מבט שטחי של ילד בן ארבע.

כתב הרמב"ם הלכות תשובה פרק ג': אדם שעונותיו מרובין על זכויותיו מיד הוא מת ברשעו שנאמר על רוב עונך, וכן מדינה שעונותיה מרובין מיד היא אובדת שנאמר זעקת סדום ועמורה כי רבה וגו', וכן כל העולם כולו אם היו עונותיהם מרובין מזכויותיהן מיד הן נשחתין שנאמר וירא ה' כי רבה רעת האדם, ושיקול זה אינו לפי מנין הזכויות והעונות אלא לפי גודלם, יש זכות שהיא כנגד כמה עונות שנאמר יען נמצא בו דבר טוב, ויש עון שהוא כנגד כמה זכויות שנאמר וחוטא אחד יאבד טובה הרבה, ואין שוקלין אלא בדעתו של א-ל דעות והוא היודע היאך עורכין הזכויות כנגד העונות.

אין אנחנו יודעים לשקול, אך ישנם מדדים ברורים שחז"ל גילו לנו. אחד מהם הוא 'פה אחת בצער ממאה שלא בצער'. לא תמיד יודעים אנו את דרכי ההשגחה וההנהגה בהשגת התורה על ידי גדולי ישראל, וכפי שכתב הרמח"ל באיגרת לרבו, שמה שזכה להשיג לא היה כלל בהתאם ליגיעתו בתורה אלא כי בו בחר ה' וכו' (הנהגת היחוד ולא הנהגת המשפט).

חלק מההשלכה הישירה של עובדה זו מתבטא במה שאמרו חז"ל במסכת סוכה נ"ב. תנו רבנן: ואת הצפוני ארחיק מעליכם - זה יצר הרע, שצפון ועומד בלבבו של אדם; והדחתיו אל ארץ ציה ושממה - למקום שאין בני אדם מצויין להתגרות בהן; את פניו אל הים הקדמוני - שנתן עיניו במקדש ראשון והחריבו והרג תלמידי חכמים שבו; וסופו אל הים האחרון - שנתן עיניו במקדש שני והחריבו, והרג תלמידי חכמים שבו; ועלה באשו ותעל צחנתו - שמניח אומות העולם ומתגרה בשונאיהם של

ישראל; כי הגדיל לעשות - אמר אביי: ובתלמידי חכמים יותר מכולם. נמצאנו למדים שיתכן שכשיגש עם הארץ לעשות איזו מצוה לא יתנגד היצר הרע כל כך כמו שיעמיד מכשולים בפני התלמיד חכם.

יתכן והדברים יאיימו על מי מהקוראים, אך ההסבר נחוץ בין מצד התועלת הנצרכת להבנת עניינינו, ובין מצד החשיבות בידיעה זו למי שיכנס לעובי הקורה, כך שעכ"פ הרווח גדול על ההפסד.

מבואר בגמרא שיצר הרע הניח את אומות העולם ותוקף את ישראל ובתלמידי חכמים יותר מכולם, והדבר צריך ביאור. ידוע ההסבר הפשוט, שככל שהאדם רחוק מן הקדושה אין ליצר הרע צורך לתקוף ולהטריד אותו, ואדרבה עלול הדבר לזעזע את האדם ולדרבן אותו לעליה. רק אלו הקרובים לקדושה, דוקא מי שעולה ומתקדם הוא זה שיצר הרע נשלח להילחם ולהעמיד אותו בפני נסיונות.

כל כלי ודרך בעבודת השם המעמידים את האדם במסלול של עליה בהכרח מזמינים לו את מה שאמרו חז"ל כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו. כשביטלו אנשי כנסת הגדולה את יצר הרע לעבודה זרה נפק גורא דנורא מבית קדשי הקודשים, אין מצב בו לא יהיה מאזן בין כוחות הקדושה לאלו של הצד השני (וכפי שהבאנו לעיל מהגמ' בחגיגה ה': שדרשו בפסוק ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך).

הדבר נכון גם בכיוון ההפכי, כשמתגלים לאדם עצות ודרכים לעבודת השם יתגבר כח היצר לנסותו ולמנעו. למשל, אם ניתן לאדם עצה לקנות התמדה, מובטח לו שיחד עם העצה וההתנסות בה יבואו עליו נסיונות כבדים יותר של בטלה או היסח דעת מהלימוד. יש בזה פן פשוט של דרכו של היצר כנ"ל, ויש בזה בחינה עמוקה יותר של תיקון וקנין המידה טובה ומדרגת הקדושה שעמל לרכוש, כפי שביאר בטוב טעם בספר 'חוסן יהושע'.

ועתה, לכשנתבונן על אדם ונראה שקיבל עצה להתמדה, אך במבט מבחוץ לא ניכר שינוי ואולי אף ניכר שינוי לרעה, יתכנו אחת משתי אפשרויות. או שאכן העצה אינה יעילה, ואף מזיקה. או שהעצה מועילה ומוצלחת, ואכן נבנית ומתקדמת התמדתו, אך אם עד היום

התמודד עם רמת קושי וביטולים מסויימים, הרי שהיום לפתע ניצבים בפניו מכשולים נוספים, כלשון המסילת ישרים (סדר ויכוח):

על כן לא אתמה עליך כי יבואו ההרהורים האלה בלבך ואחר ילכו. כי בהיות טבע החמרות אשר לנו בעולם הזה להרחיקנו מן השלמות, הנה לו יתעורר רוחך פעם אחת לבקש אותנו ולהתקרב אליו, יתגבר החמרות החשוך להרחיקך ממנו כבתחילה, בכל התחבולות אשר לאויב הכללי אשר לנו, הוא שטן, הוא יצר רע, הוא מלאך המות, הם הם הטרדות והעיכובים המתלדים בכל שעה ובכל רגע.

רק כשניכנס לשיחה אישית ונכיר את המציאות עימה הוא מתמודד נוכל לשפוט אם רמת הצלחתו כעת היא עליה או ירידה ממצבו הקודם.

בארצות הברית ניצב במדבר מחנה אימונים צבאי גדול של חטיבה מובחרת שלהם. בכניסה למתחם האימונים מוצב שלט גדול האומר 'היום האחרון הקל בחייך היה אתמול'. הדרישות גבוהות ולא כל חייל מצליח להשלים את מסלול ההכשרה, אך הרצון להיות חלק מאותה נבחרת על נותן להם את כוחות הנפש להתמיד באימוניהם.

מבקש השם העמל כפי ענינו בודאי יפעל בעולם יבנה ויתקן יותר ויותר, מסלול החיים שונה מאחד לחבירו כפי תכניתו של יודע תעלומות, יתכן שיתעלה בצורה שתיראה גם כלפי חוץ, ויזכה להשגות גדולות, ויתכן שיאלץ להתמודד עם נסיונות גדולים ועבודתו לא בהכרח תביא אותו ל'מזרח', למרות שבמשקל המעשים באמת ראוי הוא לשם. אם חפץ דוקא בהצלחה שתראה כלפי חוץ, מסתבר שיהיה קל יותר לעשות זאת ככל שיתרחק חלילה מהקדושה...

מי נגד מי?

מלכתחילה לא חפצתי להיכנס לעניינים הסטוריים שהגדיר האדמו"ר ר' יואל מסאטמר כ'שטותים' און נערישקייטן'. בעיקר מאחר ופנייתי בקונטרס זה נועדה לכאלו שעברו את הגיל הזה והשלכותיו... אך יש דברים שאכן ראוי להתייחס אליהם שהם עיקר השאלה בעניין וכעניין למי שמחפש כלים והתקדמות בעבודת השם.

הנה אמר דוד המלך ע"ה לא חסיד אני? שכל מלכי מזרח ומערב יושבים בכבודן ואני ידי מלוכלכות בדם שפיר ושליה וכו'. לפעמים יש ענין וצורך לכך, אך מאידך, בשונה ממה שנאמר בפסחים דף נ"ז: עוד צווחה שצווחה העזרה צא מיכן יששכר איש כפר ברקאי שמכבד את עצמו ומחלל קדשי שמים דהוה כריך ידיה בשיראי ועביד עבודה, דומה שאדרבה כאן כפפות של משי והימנעות ממגע ישיר בדם יועילו לכבד קדשי שמים, ודי בזה.

כשהתקרב הגאון ר' נחום יצחק פראנק זצ"ל ללקוטי מוהר"ן ואביו הביע מורת רוח מכך, נסע לשאול את פי מרן החזו"א על כך, וענה לו גם אני לומד ליקוטי מוהר"ן ואין לך ממה לחשוש. ואמר לו כך 'איר זאלט זיין א ברסלבר – איר זאלט לערנען מיט זיי – אי זאלט טאנצען מיט זיי – און דאוונען מיט זיי – און זיי נישט אפלאזען.

מאידך ראש הישיבה הגאון ר' נחום פרצוביץ זצ"ל דיבר בחריפות נגד בחורים שהתקרבו לברסלב. השמחים אלי רע וניזונים (ומזינים...) מחלקיקי שמועות, ממהרים להלביש את כל המומים שהם מדמיינים לעצמם בליקוטי מוהר"ן כביאור בדעת אותם שהתנגדו להתקרבות. ומה פשר מחלוקת עמוקה כזו בין גדולי הדורות האחרונים כשחשבנו שאין ביניהם מחלוקת ביסודי התורה, זה לא מפריע להם.

אך מי שישאל את אותם ששמעו מפיו של ר' נחום זצ"ל יוכל לומר שלא מיניה ולא מקצתיה, אלא שפשוט ראה שבחורים סטו מהדרך עזבו את הלימוד וכו' וכדו', והדבר נעשה בתואנה שנהיו 'ברסלברס' (ומה שהאריך בענין חובת התמדת הלימוד שקנייתה קודמת לכל המצוות, לכך לא הגיעו בספריו, ואפילו לא לתורה א'...) על כך חרה לו ויצא בשצף נגד

תופעה זו (רק נשאלת השאלה מה ראה החזו"א שלא לראות זאת? ואולי הכיר את מי שפנה אליו שאינו מחפש להיות כתינוק הבורח מבית הספר המחפש תעסוקה אחרת, בניגוד לכאלה שהיו כך ואולי לכן הגיעו) (או לא הגיעו) למה שהגיעו).

בדומה, כשהתקרב הגאון ר' שמואל שפירא זצ"ל לליקוטי מוהר"ן, והוא שלמד בעץ חיים והיה ממופלגי תלמידיו של האבן האזל, קיבל 'הספדים' חריפים ממרן ר' איסר זלמן מלצר זצ"ל שאמר 'הוא היה יכול לצמוח עוד רבי צבי פסח' (כשכוונתו לדודו של ר' שמואל שפירא, רבה של ירושלים הגאון ר' צבי פסח פראנק). אך סיפר ר' צבי פסח פראנק זצ"ל שכעבור מספר שנים אמר ר' איסר זלמן זצ"ל "חשבתי שהוא כבר לא יעבוד את ה' 16 שעות ביום, היום אני כבר נוכח לדעת שהוא עובד את ה' 24 שעות ביום".

זה הויכוח וזו השקלא וטריא. כל שאר הדברים שאנשים מסויימים (שלא ננקוט בשמם) מלבישים על הדברים אין להם מקור בקדושה, וד"ל. דומה שדברי מרן ר' מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל הם קילורין לעיניים בענין זה. סיפר אחד מתלמידיו שבשלב מסויים הגיעו ושוחחו עם בחורים בישיבה לקרבם לברסלב וחלק מחבריו נמשכו. הוא פנה לראש הישיבה ושאל אותו אם יכול ללמוד את ספריהם שנשמע מדבריהם שיכול לקבל מהם תועלת גדולה לעבודת השם. אמר לו ר' מיכל יהודה זצ"ל שלא, כבחור צעיר הוא עלול להבין את הדברים לא נכון ולא לגדול להיות תלמיד חכם כמוטל עליו. בשלב מאוחר יותר אם עדין יחפוץ בכך יוכל ללמוד את דבריו ואף להבין אותם נכון. (וכפי שכתבנו במאמר הראשון 'סימן ברכה').

לא למענך עשה...

יש שקראו את כל שנאמר עד כאן, ואף על פי כן מרגישים שלא חסר להם דבר בידיעת דרכי הלימוד האמונה והעבודה. יתכן והם תלמידי חכמים קדושים מרחם ששמשו כל צרכם, אשריהם!

יחד עם זאת, ואולי דוקא משום זאת... ארשה לעצמי לשאול אותם שאלה, שיתכן שגם עליה יענו ללא היסוס – 'כן'. השאלה היא האם אכן בדרכי עלייתם מוצאים הם את הכלים להאיר לתלמידיהם ולבני ביתם בכל המצבים והמדריגות. או אולי דרכי העליה באופן שבו רואים בהם תועלת לעצמם, הגם שהם אמת, מכל מקום לחלק מאלו איתם הם באים במגע הדרכים אינם מספיקים ולפעמים אף מזיקים.

דוקא אצל מרביצי התורה גדול ומשמעותי הצורך ברכישת הכלים והכישורים לחנך. אצל כל מלמד יתכן אמנם שיצטמצם תפקידו להקניית דרכי הלימוד ואף יסודות האמונה ויראת שמים, אך המבין יודע שפעמים רבות, גם בלימוד, יש לתלמיד יותר תועלת כשלא מקבל תשובה וכדו'. והנה האם כלפי שמיא יש לנו אחריות בכגון דא על שלא למדנו דרכי הפדגוגיא, מסתבר שיש מקום לדון ולחלק וכו'. אך בחלקי התורה הנוגעים לזה ישירות ראוי מאוד לחשוש, ששגגת תלמוד עולה זדון.

ישנו ספר הדרכה לבעלי תשובה, שכתב עליו שנועד להוות הדרכה לבעלי תשובה, ובפרט לבעלי תשובה הסבורים שאינם צריכים הדרכה... יתכן ובדומה ראוי לכתוב כאן, שרב ומורה דרך לרבים הסבור שאינו זקוק ללימוד מעמיק בדרכי התורה וחז"ל הקדושים, הוא בעיקר, עלול לפגום או לוותר על נשמות שלא התאימו לדרכי העבודה המסויימים שעל פיהם זכה לעבוד, והגם שהם מוצלחים ואמיתיים מצד עצמם, עלול להיווצר מצב של כדאמרי אינשי: 'הניתוח הצליח, אבל החולה מת...'

ענין זה של אופני השפעת הרב לתלמידים הנצרך לכל תלמיד חכם הינו דוגמא אחת מני בחינות רבות של הצלחה לכאורה בעבודת השם כשאע"פ כן באמת חסרים חלקים בדרכי התורה והעבודה. בגמ' בסוטה ל"ז מפורטת אחריותנו על ערבות ואולי ערבות דערבות ללמוד וללמד

לשמור ולעשות את כל תרי"ג המצוות של כלל ישראל וכו' וכו' עיי"ש. מי יאמר זיכיתי ליבי, ואכן ממלא חובתו כלפי כל ישראל באופן עסק התורה וקיומה. ובאמת ברבים מהענינים שאיננו מטפלים בהם אין התיימרות להיות מסוגלים לתקנם, אלא שפשוט לא עולה על דעתנו שמישהו בעולם מצא בתורתנו כלים ישירים לזה, וזו גופא הטעות.

אמנם עשות ספרים הרבה אין קץ. אין ספק שיכול כל אחד לטעות ולומר, הרי ישנם רבבות ספרים ובכל נושא ונושא יכול להרחיב ולעסוק כל ימיו, וחלקו בתורה אימתי ייעשה. אמנם כן, קשה להאמין שיהיה ספר שיכלול הכל למעשה באופן הכי פשוט והכי עמוק, "אם לא תאמינו כי לא תאמנו" ... והם ממש דברי הרמב"ם בסוף פ"ה משמונה פרקים: וכבר כללו חז"ל זה הענין כולו בקצרה במילות מועטות מורה על זה הענין הוראה שלמה מאוד, עד כשאתה תבחן קוצר המילות איך ספרו זה הענין הגדול והעצום כולו אשר חברו בו חיבורים ולא השלימוהו, תדע שנאמר בכח אלוקי בלי ספק. (ולא אמנע בהקשר זה מלספר איך במכתב שאלה למרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א ביקשתי ביודעי שדרכו לקצר בתשובותיו, שלחומר הענין יפרט. בתשובתו היו 6 אותיות, ולא היה חסר בתשובתו דבר...)

לא מזמן סיפר ראש הישיבה הגרא"ל פינקל שליט"א בראיון על חברותא שלו בצעירותו מחסידי ברסלב, שישנם יסודות בליקוטי מוהר"ן בהם הוא עצמו משתמש ולאורם גידל וחינך ילדיו. המכיר רואה שישנן יסודות חשובים בדרכה של תורה שהועמדו בבירות בליקוטי מוהר"ן ובלעדיו עלול כל בן תורה להיות חסר.

דומה, שדי בכל הנ"ל על מנת להסיק שגם אם לא רואה לנפשו צורך כלל בכל שנתבאר עד כאן, ראוי לו לכה"פ לקרוא בצורה שטחית את הספר ולודא שאינו חסר מאותן יסודות, שכאמור יוכל למוצאן גם בפשוטן של דברים, כהעצות למעשה היוצאים מכל תורה ותורה, ולכשיתקל בכאלו יברר את הנושא בצורה רחבה.

נבוא אם כן בקריאה של חיבה – לא למענך עשה!

לבו חפץ?

כפי שהובא בתחילת הדברים כנסת ישראל צמאה לבוראה, אך לא בכל זמן ולא כל אחד מרגיש שמשהו חסר לו. הרגשת החסרון אינה נחלת הכלל, יש המוצאים תחושה זו בנפשם מיום עמדם על דעתם, ויש הזוכים לה כתוצאה ממעשה טוב שעשו, וכהמשל הנפלא מרב ובן יחיד:

מעשה ברב אחד, שלא היה לו בנים. אחר כך היה לו בן יחיד וגידל אותו והשיא אותו, והיה יושב בעלייה ולמד כדרך אצל הגבירים, והיה לומד ומתפלל תמיד, רק שהיה מרגיש בעצמו שחסר לו איזה חיסרון, ואינו יודע מהו, ולא היה מרגיש טעם בלמודו ובתפילתו וסיפר לפני שני אנשים בני הנעורים, ונתנו לו עצה שיסע לאותו צדיק. ואותו בן הנ"ל עשה מצוה שבא על ידה לבחינת מאור הקטן והלך אותו הבן יחיד וסיפר לאביו, באשר שאינו מרגיש טעם בעבודתו כנ"ל וחסר לו, ואינו יודע מהו בכך הוא רוצה לנסוע לאותו צדיק. והשיב לו אביו: איך אתה בא לנסוע אליו? הלא אתה למדן יותר ממנו, ומיוחס יותר ממנו? לא נאה לך לנסוע אליו, כלך מדרך זו! עד שמנע אותו לנסוע וחזר ללימודו. ושוב הרגיש חסרון כנ"ל, והתייעץ שוב עם אותן האנשים הנ"ל, ויעצו אותו כמקודם לנסוע להצדיק, ושוב הלך לאביו, והטה אותו אביו ומנע אותו כנ"ל. וכן היה כמה פעמים, והבן הנ"ל היה מרגיש שחסר לו, והיה מתגעגע מאוד למלאות חסרונו, ולא ידע מהו כנ"ל, ובא עוד לאביו והפציר בו, עד שהוכרח אביו לנסוע עמו, כי לא רצה להניח אותו לנסוע לבדו, מחמת שהיה בן יחיד... (עי"ש ההמשך, וד"ל).

יש מאיתנו שחשים באותו חיסרון. זכינו להיות בעולמה של תורה, לגדול בלימוד ש"ס ופוסקים, להתקרב לחכמת ועבודת המוסר, לתלמידי חכמים יראים ושלמים, ועדיין עדיין חולפים ימים ושנים וזה לא 'זה'... ולפעמים מתעייפים, ומתגנבת לליבנו המחשבה שאולי זה כן 'זה', זה כל מה שיש ו'כלך מדרך זו'...

כתב המשגיח ר' שלמה וולבה זללה"ה: "...אדמו"ר זללה"ה [ר' ירוחם ממיר] האריך בזה וכתב שם: כי החידוש היוצא מדברי הנימוקי יוסף הוא – עד כמה הוא פיקוח נפש ממש שהתלמיד ילמד דוקא עם רבו, ולא נסתפק במה שיש רב וישיבה בעיר מקלטו, אשר גם על הבדל

זה בין רבו ובין הרב הנמצא שם נאמר "וחי", כי העדר רבו כמיתה נחשב, וזה נפלא מאוד. וביאור הענין ביאר שם אדמו"ר כי הכלל ישראל זכה במעמד הר סיני לקבל תורה הקדושה עם שישים ריבוא פירושים, כל נשמה משישים ריבוא נשמות עם ישראל יש לה את הפירוש המיוחד לה לפי ענינה. גם בלימוד התורה לדורות כן הוא, צורת קבלת התורה היא – שכל אחד מישראל יקבל מרבו את חלק התורה המיוחד לו, והמתאים עם תכונותיו ומעלותיו מדותיו כשרונותיו ויצריו. אבל אם האדם יקבל תורה רק באופן כללי, אך תורתו לא תחדור לעמקי נפשו ולפרטי חייו האישיים ביותר- טרם קיבל חלקו בתורה. זהו הסיבה שהאדם חייב ללמוד תורה דוקא במקום שלבו חפץ ואצל רבו שלו דייקא, כי רק כך הוא יגיע אל השלימות שלו בתורה ובעבודת ה' ובכל חייו." [מתוך הספר "פרקי שימוש" עמ' נ"ב].

אמר פעם ראש הישיבה הגרב"מ אזרחי שליט"א בדרך צחות (או שלא... עכ"פ איני זוכר הלשון בדיוק): שבודאי צריך ללמוד דוקא במקום שלבו חפץ (מסכת ע"ז דף י"ט). אבל ראשית צריך ללמוד ולהכיר הכל על מנת שיוכל לדעת מה לבו חפץ.

אם אדם נשאר מצומצם ברוחב ועומק לימודו, בלא לראות ולהכיר כלל חלקי התורה והעבודה, יתכן מאוד שבמשך שנים ירגיש שאין זה המקום 'שלבו חפץ' אך לא יוכל לשפר גישתו לעסק התורה מאחר ואינו מכיר את דרך הלימוד וההשגה שאכן לבו חפץ בה.

לא בהכרח הדבר קל למציאה. אדרבה, חלק עיקרי בחשכת הגלות בו אנו נמצאים הוא הסתרת אותו בירור, אותה שייכות לאמת פנימית, מה שמביא אותנו ל'שלא תמצא הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד'.

...וזהו שמבקשת כנסת ישראל מהקדוש ברוך הוא: הגידה לי שאהבה נפשי איכה תרעה איכה תרביץ בצהרים, שלמה אהיה כעוטיה על עדרי חבריך. ופירש רש"י שצהרים מרמז על תוקף הגלות וכו', עיין שם בפירוש רש"י וכו', שפירוש רש"י שם מבואר היטב לענינינו. כי שלמה המלך עליו השלום ראה ברוח הקודש שבתוקף הגלות המר הזה באחרית הימים יתגברו העזי פנים

מאוד, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה בעקבא דמשיחא חוצפא יסגי והאמת תהיה נעדרת ואין תוכחה וכו'. ומגודל התגברות העזי פנים ובעלי לשון הרע נתבלבל העולם מאוד מאוד. ונעשה קטגוריא גדולה בין התלמידי חכמים עד שאי אפשר לידע היכן האמת. שזהו עיקר חבלי משיח שהתנבאו עליו נביאינו וחכמינו זכרונם לברכה.

וזה שצועקת כנסת ישראל בקול מר הגידה לי שאהבה נפשי איכה תרעה איכה תרביץ בצהרים, שהוא זמן חום היום, שהוא עת קשה לצאן שמרמז על תוקף הגלות, היינו שמבקשת כנסת ישראל שיגיד לה הקדוש ברוך הוא איכה הוא רועה ואיכה הוא רובץ את צאן מרעיתו בצהרים, דהיינו בסוף הגלות המר הזה שרוב העולם אין יודעין היכן הוא הרועה האמת, על כן מבקשת כנסת ישראל מהקדוש ברוך הוא שיגלה האמת לישראל, ויגלה להם היכן הוא רועה את צאנו. היכן הוא הרועה האמת שרועה את עמו וצאן מרעיתו באמת לאמתו כראוי, וזהו שלמה אהיה כעוטיה על עדרי חבריך, היינו שכנסת ישראל שהיא השכינה, שהיא הקדושה של ישראל ששוכנת בתוך הצדיקים והכשרים שבדור, היא מתאוננת וקובלת לפני ה' יתברך, מפני מה הכשרים האמתיים שבדור המקורבים לצדיקי אמת ששם שורה השכינה שהיא בחינת כנסת ישראל, הם מבוזים כל כך ומרחקים אותם בכל מיני הרחקות, כי העזי פנים ערבבו את העולם עד שעמדו כמה מפורסמים ומנהיגים של שקר בעולם. ואפילו המנהיגים הכשרים נתרבה ביניהם מחלוקת גדול. עד שאי אפשר לרוב העולם לידע היכן הוא הצדיק האמת שיכול להנהיג את ישראל כראוי.

ולא עוד אלא שמבזין מאוד את המתקרבין להצדיק האמת ומהפכין את האמת ואומרים לצדיק רשע אתה ויראי חטא נמאסין כאלו הם רחוקים חס ושלום מה' יתברך והתורה. והעזי פנים מתפארין בעצמן שרק הם קרובים לה' יתברך. ואומרים להכשרים באמת קרב אליך אל תגע בי כי קדשתך וכו', כאשר מצוי עכשיו בעוונותינו הרבים. וזהו שלמה אהיה כעוטיה על עדרי חבריך. שהשכינה אומרת שהכשרים באמת ששם השכינה

הם דומים כאבלים וכנזופים חס ושלום, על עדרי חבריך שהם שאר המנהיגים המתנשאים ברבנות שלהם כאלו הם חברים להקדוש ברוך הוא. והקדוש ברוך הוא מתחבר עמם לבד. ואת הכשרים האמתיים הם מרחקים כנזופים חס ושלום, וכל זה מחמת שנעלם האמת מחמת המחלוקת שנעשה על ידי התגברות העזי פנים וכנ"ל.

וזהו שמשיב לה ה' יתברך: אם לא תדעי לך היפה בנשים, דהיינו שה' יתברך משיב לכנסת ישראל: אם אין אתה יודע איך להתנהג למי להתקרב צאי לך בעקבי הצאן. ופירש רש"י: הסתכל בדרכי אבותיך הטובים והלך אחריהם. ורעי את גדיותיך וכו'. היינו מה שאמרנו לעיל, כי אף על פי שעכשיו נתבלבל העולם מאד. ואין יודעים היכן האמת אף על פי כן כבר הקדים ה' יתברך רפואה שזכינו לקבל את התורה. ואנו צריכין לילך בעקבי הצאן בדרך אבותינו בדרך התורה שמסר לנו משה וחכמינו זכרונם לברכה מדור לדור שכל חכמינו ונביאינו ז"ל חברו לנו ספרים קדושים ויקרים והורו לנו דרכי התורה ואנו צריכין לילך בעקבותם, ועל ידי זה נזכה לחפש ולבקש ולמצוא את הצדיק האמת שבדור הזה שעיקר בירור האמונה על ידו וכנ"ל.

וזהו: ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים. שעל ידי כח התורה שזהו בחינת צאי לך בעקבי הצאן כנ"ל. על ידי זה תזכה כנסת ישראל באמת לרעות גדיותיו אצל הרועים האמתיים. כי על ידי כח התורה שקבלנו כבר זוכין אנו למצוא את הצדיק הרועה האמת ולהתקרב אליו וכנ"ל. (לקוטי הלכות אורח חיים הלכות ברכת הריח וברכת הודאה הלכה ד' סעיף ל"ז)

אין ספק שהחיפוש עלול להיות מיגע ויש שאף התייאשו מלמצוא. בפרט מי שחשב שהגיע אל המנוחה ואל הנחלה, שהיה נדמה לו שמצא את שאהבה נפשו, וגילה לבסוף שטעה ודרכיו הגיעו שוב למה שנדמה לו כמבוי סתום. עלינו לדעת שישנם בדרך טועים ומטעים, ולא להישבר מזה, ולא להחליט מכח נסיון זה ש'עמי מאשריך מתעים ודרך אורחותיך בילעו' הינו חלילה כלל בלי יוצא מן הכלל:

המתנגדים המבזים והמחרפים יראי השם זה מחמת שמקבלים תורה מתלמידי חכמים שדין יהודאין (עיין זוהר פנחס רנ"ג): ... אבל תלמידי חכמים שדין יהודאין מקבלין מהם דרך הקליפות ובשביל זה כל דבורם דרך משל ומליצה וטעמים נפלאים ... ואלו התלמידי חכמים, נאמר עליהם (ישעיה ז'): "המעט מכם הלאות אנשים כי תלאו גם אלקים" כי מייגעים אנשים שבאים לשמוע דרושם ותורתם, ואנשים חושבים שיבואו לאיזהו תועלת על ידם, היינו שיבואו לדעת את ה' איך לעבוד והם האנשים - אין משיגים שום תועלת, כי תורתם של אלו התלמידי חכמים אין לה כח להדריך את האדם בדרך הטוב, כי מבישא לא הוי טבא (עיין ברכות כ"ט ב"ר פ' כ"ב מצורע פ' י"ט ועיין שבת קכ"ט ולא עוד, כי תלאו גם אלקים, כאילו לואה הקדוש ברוך הוא מלעזור לעובדים אותו, נמצא שעל ידי זה אלו בני אדם נופלים בכפירות גדולות, וחושבים, חס ושלום, "לא יראה ולא יבין אלקים במעשה בני אדם", ועל ידי זה "את יראי ה' לא יכבדו", ומחרפים ומביישים אותם. ובשביל זה בושה נקרא עבודת אלילים, כמו שכתוב (הושע ט'): "וינזרו לבשת", כי הבושה והחרוף נעשה מהכפירות: (ליקו"מ סי' כ"ח)

מי שהתנסה בביקוש ואכזבה, עלול בשלב זה או אחר להחליט שאין יותר מזה, שהרגשת חסרונו הינה דמיון שוא, הוא עלול להפסיק לזהות אותה כזעקה של 'נפשי חולת אהבתך, אנא א-ל נא רפא נא לה בהראות לה נועם זיוך, אז תתחזק ותתרפא והיתה לה שמחת עולם...!'

בכה ואמר – 'אני יודע שישנו בודאי.'

ידוע המעשה שהוא גם משל נפלא שבספומ"ע (ביאור כל פרטי המעשה תמצא בספר 'לעובדה ולמעשה'):

מעשה במלך אחד, שהיו לו ששה בנים ובת אחת ואותה הבת היתה חשובה בעיניו מאוד, והיה מחבבה ביותר והיה משעשע עמה מאוד. פעם אחת היה מתוועד עמה ביחד באיזה יום ונעשה ברוגז עליה, ונזרק מפיו דבור: שהלא טוב יקח אותך. בלילה הלכה לחדרה, ובבוקר לא ידעו היכן היא, והיה אביה מצער מאוד והלך לבקשה אנה ואנה.

עמד השני למלכות, מחמת שראה שהמלך מצטער מאוד, וביקש שיתנו לו משרת וסוס ומעות על הוצאות, והלך לבקשה. והיה מבקשה מאוד זמן הרבה מאוד עד שמצאה.

(עתה מספר איך בקשה עד שמצאה) והיה הולך אנה ואנה זמן רב, ובמדבריות ובשדות וביערים, והיה מבקשה זמן רב מאוד והיה הולך במדבר, וראה שביל אחד מן הצד, והיה מישב עצמו: באשר שאני הולך כל כך זמן רב במדבר ואיני יכול למצאה, אלך בשביל הזה, אולי אבוא למקום ישוב; והיה הולך זמן רב. אחר כך ראה מבצר (שקורין שלאס), וכמה חילות היו עומדים שם סביבו. והמבצר היה נאה ומתוקן ומסודר מאד עם החילות, והיה מתירא מפני החילות, פן לא יניחוהו ליכנס. והיה מישב עצמו: אלך ואנסה והשאיר הסוס והלך להמבצר, והיו מניחים אותו, ולא עכבוהו כלל והיה הולך מחדר לחדר בלי עכוב, ובא לפלטין אחד וראה, שישב שם המלך בעטרה, וכמה חילות שם וכמה משוררים בכלים לפניו, והיה שם נאה ויפה מאוד, והמלך ושום אחד מהם לא שאלוהו כלל. וראה שם מעדנים ומאכלים טובים, ועמד ואכל והלך ושכב בזוית לראות מה נעשה שם, וראה שהמלך צוה להביא המלכה והלכו להביא אותה, והיה שם רעש גדול ושמחה גדולה, והמשוררים היו מזמרים ומשוררים מאוד, באשר שהביאו את המלכה והעמידו לה כסא והושיבוהו אצלו, והיא היתה הבת מלך הנ"ל, והוא (הינו השני למלכות) ראה והכירה.

אחר כך הציצה המלכה וראתה אחד, ששוכב בזוית
והכירה אותו, ועמדה מכסאה והלכה לשם ונגעה בו ושאלה אותו:
האתה מכיר אותי? והשיב לה: הן, אני מכיר אותך; את היא הבת
מלך שנאבדה. ושאל אותה: האיך באת לכאן? והשיבה: באשר
שאבי המלך נזרק מפיו דבור הנ"ל, וכאן המקום הזה, הוא לא
טוב. וסיפר לה, שאביה מצטער מאוד, ושהוא מבקשה כמה שנים.
ושאל אותה: איך אני יכול להוציא אותך? ואמרה לו שאי אפשר
לך להוציא אותי כי אם כשתהיה בוחר לך מקום ותהיה יושב שם
שנה אחת, וכל השנה תתגעגע אחרי להוציא אותי, ובכל זמן
שיהיה לך פנאי, תהיה רק מתגעגע ומבקש ומצפה להוציא אותי.
ותהיה מתענה, וביום האחרון מהשנה תהיה מתענה ולא תישן
כל המעת לעת והלך ועשה כן ובסוף השנה ביום האחרון היה
מתענה, ולא היה ישן. ועמד והלך לשם והיה רואה אילן, ועליו
גדלים תפוחים נאים מאוד והיה מתאוה לעיניו מאד, ועמד ואכל
משם, ותכף שאכל התפוח, נפל וחספו שנה, והיה ישן זמן מרובה
מאוד והיה המשרת מנער אותו, ולא היה נעור כלל.

אחר-כך הקיץ משנתו ושאל להמשרת: היכן אני בעולם?
וסיפר לו המעשה (היינו המשרת סיפר להשני למלך המעשה ואמר
לו) שאתה ישן זמן מרובה מאוד זה כמה שנים, ואני הייתי
מתפרנס מהפירות. והיה מצער עצמו מאוד, והלך לשם ומצא
אותה והיתה מצטערת לפניו מאוד, כי אלו באת באותו היום,
היית מוציא אותי מכאן, ובשביל יום אחד אבדת. אמנם, שלא
לאכול הוא דבר קשה מאוד, בפרט ביום האחרון, אז מתגבר היצר
הרע מאוד (הינו שהבת מלך אמרה לו, שעתה תקל עליו האזהרה
ולא יהיה מזהר שלא לאכול, כי הוא דבר קשה לעמוד בו וכו')
בכך תשוב לבחור לך מקום, ותשב גם כן שנה, כנ"ל, וביום האחרון
תהיה רשאי לאכול, רק שלא תישן ולא תשתה יין כדי שלא תישן,
כי העיקר הוא השינה, והלך ועשה כן.

ביום האחרון היה הולך לשם וראה מעיין הולך והמראה-
אדום, והריח- של יין. ושאל את המשרת: הראית שזה מעיין,
וראוי שיהיה בו מים והמראה- אדמומית, והריח- של יין? והלך
וטעם מהמעיין ונפל וישן מיד כמה שנים עד שבעים שנה. והיו
הולכין חילות רבות עם השייך להם, מה שנוסע אחריהם (שקורין

אובאזין) והמשרת הטמין עצמו מחמת החילות. אחר כך הלכה מרכבה ועגלות צב, ושם ישבה הבת מלך ועמדה שם אצלו, וירדה וישבה אצלו והכירה אותו. והיתה מנערת אותו מאוד, ולא ננער, והתחילה לקבול עליו אשר כמה וכמה יגיעות וטרחות גדולות מאוד שהיו לו זה כמה וכמה שנים כדי להוציא אותי, ובשביל אותו היום שהיה יכול להוציאני ואבדו, והיתה בוכה מאוד על זה, כי יש רחמנות גדול עליו ועלי, שכל כך זמן שאני כאן, ואיני יכולה לצאת. אחר כך לקחה פאטשיילע [מטפחת] מעל ראשה וכתבה עליו בדמעות שלה והניחה אצלו ועמדה וישבה במרכבתה, ונסעה משם.

אחר כך הקיץ ושאל את המשרת: היכן אני בעולם? וסיפר לו כל המעשה, ושחילות רבות הלכו שם, ושהיתה כאן מרכבה הנ"ל, ושהיתה בוכה עליו והיתה צועקת שיש רחמנות עליו ועליה כנ"ל. בתוך כך הציץ וראה, שהפאטשיילע מונחת אצלו ושאל: מאין זה? והשיב לו, שהיא כתבה עליו בהדמעות ולקחה והרים אותה כנגד השמש, והתחיל לראות האותיות, וקרא מה שכתוב שם כל קבלתה וצעקתה כנ"ל, ושכעת איננה שם במבצר הנ"ל, כי אם שיבקש הר של זהב ומבצר של מרגליות, שם תמצאני. והשאיר את המשרת והניחו, והלך לבדו לבקשה, והלך כמה שנים לבקשה. וישב עצמו, שבודאי בישוב לא נמצא הר של זהב ומבצר של מרגליות, כי הוא בקי במפת העולם (שקורין לאנד קארט) ועל כן אלך אל המדבריות והלך לבקשה במדבריות כמה וכמה שנים. אחר כך ראה אדם גדול מאוד, שאינו (גדר) אנושי כלל שיהיה אדם גדול כל כך. ונשא אילן גדול, שבישוב אינו נמצא אילן גדול כזה, ואותו האיש שאל אותו: מי אתה? ואמר לו: אני אדם ותמה ואמר, שזה כל כך זמן שאני בהמדבר, ולא ראיתי מעולם בכאן אדם. וסיפר לו כל המעשה הנ"ל ושהוא מבקש הר של זהב ומבצר של מרגליות. אמר לו: בודאי אינו נמצא כלל, ודחה אותו ואמר לו, שהשיאו את דעתו בדבר שטות, כי בודאי אינו נמצא כלל. והתחיל לבכות מאוד (היינו השני למלכות בכה מאוד ואמר), כי בודאי בהכרח הוא נמצא באיזה מקום, והוא דחה אותו (היינו האדם המשונה שפגע דחה אותו בדבריו ואמר) כי

בודאי דבר שטות אמרו לפניו. והוא אמר (היינו השני למלכות),
שבודאי יש.

אמר לו (האדם המשונה להשני למלכות): לדעתי היא
שטות, אך מחמת שאתה מתעקש, הנה אני ממונה על כל החיות,
אעשה למענך ואקרא לכל החיות, כי הם רצים את כל העולם,
אולי תדע אחת מהם מהר ומבצר, כנ"ל, וקרא את כולם מקטן
ועד גדול כל מיני החיות ושאל אותם, וכולם השיבו, שלא ראו
ואמר לו: ראה ששטות סיפרו לפניך; אם תשמע, שוב לאחוריק,
כי בודאי לא תמצא, כי איננו בעולם והוא הפציר מאוד ואמר,
שבהכרח הוא בנמצא בודאי.

אמר לו (האדם המשונה להשני למלכות): הנה במדבר
נמצא שם אחי, והוא ממונה על כל העופות, ואולי יודעים הם
מחמת שהם פורחים באויר בגבוה, אולי ראו הר ומבצר הנ"ל,
ותלך אליו ותאמר לו, שאני שלחתי אותך אליו. והלך כמה וכמה
שנים לבקשו ומצא שוב אדם גדול מאוד כנ"ל, ונשא גם כן אילן
גדול כנ"ל ושאל אותו גם כן כנ"ל, והשיב לו כל המעשה ושאחיו
שלחו אליו. והוא דחה אותו גם כן, כי בודאי אינו בנמצא והוא
הפציר אותו גם כן ואמר לו (האדם הזה להשני למלכות): הנה אני
ממונה על כל העופות; אקרא אותם, אולי יודעים הם. וקרא כל
העופות ושאל את כולם מקטן ועד גדול, והשיבו, שאינם יודעים
מהר ומבצר הנ"ל. אמר לו: הלא אתה רואה שבודאי איננו בעולם,
אם תשמע לי, שוב לאחוריק, כי בודאי איננו והוא (היינו השני
למלכות) הפציר אותו ואמר, שבודאי ישנו בעולם.

אמר לו (האדם הב' הזה להשני למלכות): להלן במדבר
נמצא שם אחי, שממונה על כל הרוחות, והם רצים כל העולם,
אולי יודעים הם. והלך כמה וכמה שנים לבקש ומצא אדם גדול
גם כן כנ"ל, ונשא גם כן אילן גדול כנ"ל ושאל אותו גם כן כנ"ל,
והשיב לו כל המעשה כנ"ל, ודחה אותו גם כן והוא הפציר אותו
גם כן ואמר לו (האדם השלישי הזה להשני למלכות): שלמענו
יקרא שיבואו כל הרוחות ושאל אותם וקרא אותם, ובאו כל
הרוחות, ושאל את כולם, ולא ידעו שום אחד מהם מהר ומבצר
הנ"ל. ואמר לו (האדם השלישי להשני למלכות): הלא אתה רואה

ששטות ספרו לפניך והתחיל לבכות מאוד ואמר: אני יודע שישנו בודאי.

בתוך כך ראה שבא עוד רוח אחד וכעס עליו הממונה הנ"ל: מדוע נתאחרת לבוא? הלא גזרתי, שיבואו כל הרוחות, ולמה לא באת עמהם? השיב לו, שנתעכבתי מחמת שהייתי צריך לשאת בת מלכה אל הר של זהב ומבצר של מרגליות, ושמח מאוד. ושאל הממונה את הרוח: מה יקר שם (היינו איזה דברים הם שם ביוקר ובחשיבות), ואמר לו, שכל הדברים הם שם ביוקר גדול. ואמר הממונה על הרוחות להשני למלכות: באשר שזה זמן גדול כל כך שאתה מבקשה וכמה יגיעות שהיו לך, ואולי יהיה לך עתה מניעה מחמת ממון, על כן אני נותן לך כלי, כשתושיט ידך לתוכה תקבל משם מעות וגזר על הרוח הנ"ל, שיוליך אותו לשם, ובא הרוח סערה ונשא אותו לשם, והביא אותו אל שער, והיו עומדים שם חילות, שלא הניחו ליכנס אל העיר והושיט ידו אל הכלי, ולקח מעות, ושיחד אותם, ונכנס לתוך העיר והיתה עיר נאה. והלך אל גביר ושכר לו מזונות, כי צריך לשהות שם, כי צריך לשום שכל וחכמה להוציאה.

ואיך שהוציאה לא סיפר- ובסוף הוציאה... (סוף)

איך שהוציאה לא סיפר, אך לבסוף הוציאה. אמנם הוא כן סיפר איך הגיע לכך שלבסוף הוציאה – רק בזכות דבר אחד: 'אני יודע שישנו בודאי!' הוא לא התייאש ולא הניח את האמונה. כהבטחת הקב"ה 'ובקשתם משם את ה' אלוקיך ומצאת! כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך...'

אלפי שנים לפנינו התנבא עלינו ישעיהו הנביא:

"העניים והאביונים מבקשים מים ואין, לשונם בצמא נשתה, אני ה' אענם אלוקי ישראל לא אעזבם. אפתח על שפיים נהרות ובתוך בקעות מעינות, אשים מדבר לאגם מים וארץ ציה למוצאי מים. אתן במדבר ארז שיטה והדס ועץ שמן, אשים בערבה ברוש תדהר ותאשור יחדיו. למען יראו וידעו וישימו

וישכילו יחדיו כי יד ה' עשתה זאת וקדוש ישראל בראה." (פרק מ"א)

בתרגום: ענותניא וחשיכיא דמחמדין לאולפנא הא כצחיא למיא ולא משכחין, רוחיהון בסיגופא משלהיא אנא ה' אקבל צלותהון אלקא דישראל לא ארחקינון.

וברש"י: מבקשים מים, נתנבא על אחרית הימים (עמוס ח') לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דבר ה', ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו וכשישוב אפו יכין להם לחם ומים וישכון שכינתו ורוח בפי נביאייהם. נהרות, לב מבין לתורה ולנבואה. מדבר, מקום שלא היתה חכמת התורה. אתן במדבר ארז שיטה, כל מיני ישוב, אף במ אתן כל מיני חכמה וטובה ושלוש.

גם אם עייפנו בדרכים ובמדבריות במבצרים ובשדות, גם אם חיפשנו ולא מצאנו, אל לנו לחדול מלישא תפילה:

"נשכחתי כמת מלב הייתי ככלי אובד" תעיתי כשה אובד בקש עבדך כי מצוותיך לא שכחתי", רבנו של עולם, "מי יתנני כירחי קדם כימי אלוק ישמרני, בהלו נרו עלי ראשי לאורו אלך חושך". מלא רחמים, אתה יודע כל ההשגות והידיעות שידעה והשיגה נשמת קודם שיצאה לאויר העולם הזה בעת שהייתי במעי אמי בתשעה ירחי לידה, שהיה נר דולק על ראשי והייתי מביט בה מסוף העולם ועד סופו, וכיון שיצאה לאויר העולם מיד נשכח ונאבד ממני כל האור הגדול הזה, ואני צריך כל ימי חיי לבקש ולחפש אחר זה, לחפש ולבקש בכל כוחי אחר אבדותי שאבדתי ושכחתי.

ואני בעוצם גשמיותי וקשיות ערפי, לא די שלא השתדלתי לחפש ולבקש כראוי אחר אבדותי, אף גם עשיתי מהיפך אל היפך, כי הלכתי אחר תאוות לבי והרביתי לחטוא ולפשוע נגדך, אשר על ידם הוספתי לאבד בידיים עוד הרבה הרבה, עד אשר נתרחקתי ממך כמו שנתרחקתי, ונשכח ונאבד ממני כל טוב נשמת, כל טוב הנצחי, כל טוב האמיתי ואיני יודע שום דרך איך לבקש ולחפש אחר אבדותי, אבדותי הרבות מאוד מאוד אשר כמעט כמעט

אבדתי את עצמי לגמרי חס ושלום, "לולי ה' עזרתה לי כמעט שכנה דומה נפשי" "לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי".

ועתה מה אעשה ומה אפעל, רבונו של עולם יודע תעלומות עד אין חקר צופה נסתרות, צופה ומביט עד סוף כל הדורות, אתה לבד יודע כל אבדותי הרבים היכן הם, ובחסדך הגדול חמלת עלינו חמלה גדולה ויתרה וגלית לנו שכל אבדותינו של כל אחד ואחד הם אצל הצדיקים האמתיים, אבל בעוונותינו הרבים מאוד, אנו רחוקים מאוד מהצדיקים האמתיים אשר אצלם הם כל אבדותינו, מכל שכן שאין אנו יודעים שום דרך איך לבקש ולחפש אצלם אחר כל אבדותינו הרבות והעצומות של כל אחד ואחד. מלא רחמים פקח עיניך וראה שוממותינו שאנו הולכים כתועים ואין לבקש, כיתומים ואין להם אב, כטמאים ואין לטהר, כדלים ואין לחננם "אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי", להיכן אנוס לעזרה, אל מי מקדושים אפנה, "ואומר אבד נצחי ותוחלתי מה' זאת אשיב אל לבי על כן אוחיל חסדי ה' כי לא תמנו, כי לא כלו רחמי".

על כן באתי לפניך בעל הרחמים האמת, שתרחם עלי למען שמך, ותחוס ותחמול עלי בעוצם חמלתך, יהמו ויכמרו מעיך ורחמיך עלי, ותפקח את עיני מהרה שאזכה לראות ולידע את צדיקי האמת אשר כל אבדותי הם אצלם ואזכה לשבר כל המניעות ולהתקרב אליהם מהרה, וברחמיך תסייעני שאזכה להתייגע ולטרוח ולהשתדל בכל כוחי כל ימי לחפש ולבקש אצלם אחר כל אבדותי שאבדתי מעודי עד היום הזה, עד אשר אזכה למוצאם בחיי מהרה, באופן שאזכה לשוב אליך באמת ולהכיר אותך ולהתקרב אליך ולהתדבק בך באמת ותשמרני ותצילני מעתה שלא אובד עוד שום אבדה כלל מעתה ועד עולם.

רחם עלי למען שמך, חמול על תפלת הערער כמוני היום, כמו שכתוב: "פנה אל תפלת הערער ולא בזה את תפלתם", וכתוב: "כי לא בזה ולא שקץ ענות עני, ולא הסתיר פניו ממנו ובשועו אליו שמע. תודיעני אורח חיים שובע שמחות את פניך

נעימות בימינך נצח, יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי
וגאלי" אמן ואמן: (ע"פ לקוטי תפילות קכ"ז ע"פ תורה קפ"ה)

מי רואה אותם...

הגלות אינה רק היותנו נתונים תחת שעבוד מלכויות. הגמ' בסוף כתובות מודיעה מראש: דור שבן דוד בא קטגוריא בתלמידי חכמים. וברש"י: הרבה מסטינים ומלמדים חובה יעמדו עליהם, גזירות על גזירות, שוללים אחר שוללים (עי"ש). ידועים דברי הבעש"ט (בפרשת בלק אות ג') שישנן ג' סוגי גלויות: ישראל בין האומות, ת"ח בין הע"ה, ת"ח יראי חטא בין ת"ח שדין יהודאין (עיי"ש המקורות בחז"ל). והסביר (כמבואר בספר חסידים סי' ר"ט) שאין אומות העולם משתעבדים בישראל ומצערים אותם אלא מחמת שע"ה מצערים ומבזים את הת"ח, וצער זה שע"י עמי הארצות בא לת"ח רק מפני שמבזין זה את זה (לפי זה יובן שבדברי המשנה בסוף סוטה דבעקבתא דמשיחא... יראי חטא ימאסו, אין הכונה בדוקא ע"י עמי הארצות אלא אדרבה וכו').

ההבנה שמכך נובעת מציאות צער הגלות, מביאה גם להבנה שבהכרח אם ישנה גלות, שעבוד, השמצה וקטרוג ע"י האומות בהכרח הוא משום שנעשית קטגוריא בת"ח, ובהכרח שזה משום שיראי חטא ימאסו, וזו המציאות כידוע וכהגמרא בסוף כתובות.

(קשה להימנע מלהמשיך ולחדור עוד – מה סיבת הצער המגיע לת"ח יראי חטא, שע"פ הנ"ל פשוט וברור שהוא מפני שהטוב שבהם נכפף בפני הרע שבהם, ומובן שתיקון העולם תלוי בנקודה זו עצמה, ועיין לקוטי מוהר"ן תורה רפ"ב ותבין. וע"ע לקוטי הלכות ברכות השחר הלכה ג' באריכות ע"פ המעשה של בן המלך שנחלף בבו השפחה).

הגם ששלומי אמוני ישראל צועדים לאורם של אלו שהן בבחינת "חבר אני לכל אשר יראוך", עדין ישנם מעט החפצים לייצר מצג שוא בו – 'והיה כל מבקש השם וכו', עם דגש על ה'וכו'. והנה אמרו על אברהם אבינו 'בך חותמין' ואומרים בעלי המוסר שבדור האחרון הרוצה לעבוד את השם יתברך באמת מוכרח להיות בבחינת יחידי, בבחי' ויותר יעקב לבדו. (וכאריכות דברי ר' ירוחם ממיר זצ"ל בזה)

'אחד היה אברהם (יחזקאל ל"ג), שאברהם עבד ה' רק ע"י שהיה אחד, שחשב בדעתו שהוא רק יחידי בעולם ולא הסתכל

כלל על בני העולם שסרים מאחרי ה' ומונעים אותו, ולא על אביו ושאר המונעים רק כאלו הוא א' בעולם, וזה א' היה אברהם. וכן כל הרוצה ליכנוס בעבודת ה' א"א לו ליכנוס כ"א ע"י בחינה שיחשוב שאין בעולם כ"א הוא לבדו יחידי בעולם ולא יסתכל על שום אדם המונעו כגון אביו ואמו או חותנו ואשתו ובניו כיוצא, או המניעות שיש משאר בני העולם המלעיגים ומסיתים ומונעים מעבודתו ית'. וצריך שלא יחוש ויסתכל עליהם כלל, רק יהיה בבחי' אחד היה אברהם כאילו הוא יחיד בעולם כנ"ל. (לקוטי מוהר"ן חלק ב' בהשמטה) (ועיין ביאור הגר"א בפסוק "הולך בישרו ירא ה' ונלוז דרכיו בוזהו" (משלי י"ד)).

כך ראוי ונכון להיות אך כאמור – "אחד היה אברהם", ולא כל אחד בנקל לו להיות 'עברי' – שכל העולם מעבר אחד ונדמה לו שהוא מהעבר השני, וכשנדמה שיש צורך ל'יצא אל מחוץ למחנה' יש הנרתעים מללמוד. בנוסף כבר אמר החכם מכל אדם 'טובים השנים מן האחד' (קהלת ד'), ובהחלט לא טוב היות האדם לבדו. אשר על כן אבוא בקריאה של חיבה למי שהתעורר ללמוד בספר לקוטי מוהר"ן וטעם, וחפץ להביע דעתו, בין לטוב ובין למוטב, שיכתוב לתאר את מה שמצא מזוית ראיתו, ואולי א"ה ממכתבים אלו ישוטטו רבים ותרבה הדעת, ולאחיו יאמר חזק.

למי שחש שהוא 'לבדו' וקשה לו הדבר, אולי יועילו דברים ממכתבו של ר' נתן זצ"ל (עלים לתרופה רמ"ט): ...ואם נדמה לך שאין לך עם מי לדבר, כבר הוכחתך הרבה בזה שתסתכל רק על הטוב שיש בכל אחד, ואז יהיה לך תמיד עם מי לדבר דברי אמת מנקודה שבלב, בבחינת 'ומקבלין דין מן דין' וכו'.

נסיון גדול הוא, וכה נצרכת לכולנו התפילה-

רבש"ע... אדרבה, תן בלבנו שנראה כל אחד מעלות חברינו ולא חסרונם. ושנדבר כל אחד את חברו בדרך הישר והרצוי לפניך ואל יעלה בליבנו שום שנאה מאחד על חברו חלילה, ותחזק התקשרותינו אליך באהבה, כאשר גלוי וידוע לפניך שיהא הכל נחת רוח אליך. כן יהי רצון. (נועם אלימלך)

בלקוטי מוהר"ן סי' ס"ב מבאר בעומק איך חוסר השלום המונע השגת האמת המפוזרת בין כלל ישראל, נובע מחוסר ליבון המחלוקות שבקדושה, בירור דיני התורה. בעמל התורה לאמיתה מונח המפתח לשלמותינו הנפשית וממילא התכללותנו באהבה עם כלל ישראל, לקבלת התורה וקיומה השלם כאיש אחד בלב אחד. מתבקש שנבקש עוד:

...ובכן תעזרני ברחמיך הרבים שאזכה לעסוק בספרי הפוסקים בהתמדה גדולה ותעזרני ותושיעני ללמוד הרבה בכל יום ויום ספרי הפוסקים ותפתח את דעתי, ותכין את לבבי, שאזכה ללמוד במהירות גדול, ולהבין הדין על בוריו, ולברר וללבן הפסק הלכה בכל דיני התורה באמת לאמתו, ואזכה לידע ההכרעה באמת, בין כל בעלי המחלוקת דקדושה שמחולקים בדיני התורה ואזכה לעשות שלום והכרעה ביניהם, ועל ידי השלום הזה ימשך וישתלשל שלום בכל העולמות, עד שיתפשט השלום גם בעולם הזה, ותשים שלום בין כל עמך ישראל לעולם, ותבטל כל מיני מחלוקת מן העולם, ויתרבה השלום בעולם עד שיוכלו להתועד יחד כל אחד עם חבריו, ויסבירו זה לזה האמת לאמתו, ויזכירו זה את זה שלא יבלו ימיהם להבל ולריק, עד שישובו כולם אל האמת ויעבדוך כולם באמת ובאמונה שלמה...
(לקוטי תפילות ס"ב)

סופה של התחלה.

כתב הרמב"ן: ודע כי כל זמן שאדם מחשב בתוך לבו שמו של הקדוש ברוך הוא או אחד מנפלאותיו, יש לפניו התעוררות כפי מחשבת מעלת החושב, וזה שאמר הכתוב בכל המקום אשר אזכיר את שמי וגו'. וכשהתעוררות היא מתעורר על דבר ריק במה יברכהו, והוא ראוי אל ההפך. וקרוב לענין זה מה שאמר הכתוב אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ. ואם לא היה כח באדם לעורר הדברים לא היה משביעם שלא לעשות. ופי' עד שתחפץ, עד שתצא מן הכח אל הפועל, כלומר לא תעירו עצמכם, שכן מצינו לשון עוררות בדוד אף על פי שהוא מבנין הפעיל, כמו העירה והקיצה למשפטי. לא התעוררות האהבה עד שיהיה שם הדבר הראוי שיהיה התעוררות בזה על ידו. זהו עד שתחפץ, שתעשה חפץ על ידי הסבה ההיא, מלשון רז"ל לאנקוטי חפצא בידיה, כלומר כלי. והרבה כמו זה בלשון גמרא. (אמונה ובטחון פרק י"ט)

התעוררות ללא עשיה הבאה מכוחה עלולה לגרום נזק רב. וכמו שכתב הרמב"ן באגרתו: כשתקום מן הספר תחפש באשר למדת אם יש בו דבר אשר תוכל לקיימו. (וכבר נרמז בשבת דף מ"א. אכל ולא הלך ד"א אכילתו מרקבת וזהו תחילת ריח רע, והבן.)

למי שהתעורר וחפץ ללמוד את הספר אך אינו ברשותו, על מנת שחפצו יחול במעשה נעתיק את פתיחת הספר שלפני תורה א':

לכו חזו מפעלות ה' התגלות נפלא מסוד גדולת התנא האלוקי רבי שמעון בן יוחאי ז"ל: רבי שמעון בן יוחאי הבטיח שלא תשתכח תורה מישראל על ידו כמובא בדברי רבותינו זכרונם לברכה (שבת קלח:): 'כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה אמרו: עתידה תורה שתשתכח מישראל ואמר רבי שמעון בן יוחאי שלא תשתכח, שנאמר "כי לא תשכח מפי זרעו". כמבואר בזוהר (נשא קכד:): 'בהאי חבורא דאיהו ספר הזוהר יפקון ביה מן גלותא'. ועתה בוא וראה והבן נפלאות נסתרות של תורתנו הקדושה, כי על כן סמך רבי שמעון בן יוחאי עצמו על זה הפסוק "כי לא תשכח מפי זרעו", כי באמת בזה הפסוק בעצמו מרומז ונסתר סוד הזה, שעל ידי זרעו של יוחאי שהוא רבי שמעון בן

יוחאי על ידו לא תשתכח התורה מישראל. כי סופי תיבות של זה הפסוק "כי לא תשכח מפי זרעו" – הם אותיות יוחאי וזה שמרמז ומגלה הפסוק, כי לא תשכח מפי זרעו – מפי 'זרעו' דיקא, היינו מפי זרעו של זה בעצמו שהוא מרומז ונסתר בזה הפסוק, שהוא התנא יוחאי. כי על ידי זרעו של יוחאי שמרומז בזה הפסוק בסופי תיבות כנ"ל, שהוא רבי שמעון בן יוחאי, על ידו לא תשכח התורה, כי בזוהר דא יפקון מן גלותא כנ"ל. ודע שסוד רבי שמעון בעצמו הוא מרומז בפסוק אחר. כי דע, כי התנא הקדוש רבי שמעון הוא בחינת (דניאל ד): ע"ר ו'קדיש מ'ן ש'מיא נ'חית – ראשי תבות שמעון וכו'.

עד כאן לשונו.

לכשנעיין בפסוקים בדניאל שם נמצא דבר מעניין.

חִזָּה הָיִית בְּחֻזֵי רֵאשֵׁי עַל מְשַׁכְּבֵי וְאֵלוּ עִיר וְקַדִּישׁ מִן שְׁמִיָּא נְחַת:
 קָרָא בְּחִיל וְכֵן אָמַר גְּדוּ אֵילָנָא וְקַצְצוּ עֲנַפּוּהֵי אֲתֵרוּ עֲפִיָּה וּבְדַרוּ
 אֲנָבָה תִּנְדַּח חֵיּוֹתָא מִן תַּחְתּוּהֵי וְצַפְרֵיָּא מִן עֲנַפּוּהֵי: בְּרַם עֵקֶר
 שְׂרֻשׁוּהֵי בְּאַרְעָא שְׁבִקוּ וּבְאַסּוּר דִּי פְרִזָּל וּנְחַשׁ בְּדַתְאָא דִּי בְרָא
 וּבִטְל שְׁמִיָּא יִצְטַבַּע וְעַם חֵיּוֹתָא חֲלָקָה בְּעֵשֶׂב אֲרַעָא: (דניאל ד' י'-
 י"ב)

דניאל פתר את החלום, האילן הגדול שנכרת הוא נבוכדנצר. בפסוק עיר וקדיש מן שמיא נחית נרמז ענינו של התנא רבי שמעון, שבכוחו הגדול כורת את האילן של הסטרא אחרא. אך בחלום של נבוכדנצר ישנו המשך: ה'עיר וקדיש' מכריז - 'גודו אילנא', כרתו את העץ. ומוסיף - 'ברם עיקר שורשוהי בארעא שבוקו', את שורשיו לא ישמידו אלא ישאירו בקרקע, 'באסור די פרזל ונחש', בשלשלאות של ברזל ונחושת.

בהדין ספרא יפקון מן גלותא. בכוחו של בר יוחאי 'כי לא תשכח מפי זרעו'. וסודו של רבי שמעון בעצמו הוא עיר וקדיש מן שמיא נחית. אם כן מבואר כאן שהכרתת האילן של הסטרא אחרא לא הסתיימה על ידי רבי שמעון, אלא רק החלה. לא נתנה הרשות באותו הדור להכרתת הסטרא אחרא (עיין אדיר במרום לרמח"ל מעמ' י"ז והלאה) אלא נותרו

השורשים. הבנה זו מלמדת אותנו שלא די במה שנתגלה בעבר על מנת להגיע לקיום 'ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ'. עלינו להמשיך כל הימים לבקש ולחפש עד ביאת משיח, מה עכשיו יש, וכו'.

היתה כאניות סוחר

אפשר לומר שסיימנו, ונתבאר כל אשר רצינו לומר. אך גם אם דברינו נפלו על אזנים קשובות לב שלם ונפש חפצה, מכל מקום המשך הדרך לוט בערפל, ונמשיל משל:

מעשה באנשי כפר נידח בקוטב, שביום בהיר אחד הבחינו בספינה גדולה העוגנת סמוך לקצה הקרחון עליו חיו. רוב תושבי הכפר חששו ממנה ולא התקרבו, שני צעירים אזרו אומץ, שטו ברפסודה אל עבר הספינה ועלו על הסיפון.

התברר שזו ספינת מסחר, והצעירים הוזמנו אחר כבוד לאולם תצוגה רחב מימדים בבטן האניה שהכיל מגוון רחב של מוצרי חשמל ואלקטרוניקה, שהצעירים מעולם לא ראו והכירו. למרות קשיי התקשורת בהעדר שפה משותפת, הם הבינו שבאפשרותם לקנות מה שהם רוצים מהתצוגה בתמורה לעורות בעלי חיים שצדו.

הם נגשו אל עבר מקרר, מה שנראה להם כתיבה לבנה גדולה עם שני דלתות מהצד. בפתחתם את הדלת העליונה חשו במשב קר ביותר, וגם בחלק התחתון היה קר אך לא כבעליון. הם הקיפו את התיבה ובנגעם בחלק האחורי חשו חמימות נעימה. 'מעניין' אמרו בינם לבין עצמם, זה שומר את הקור בפנים כך שנעשה חם בחוץ, אבל המדורות שלנו מהוים אמצעי חימום מוצלחים יותר.

על שולחן ראו מחשב. בעיניהם היה זה מלבן זכוכית המחובר בחוטים לקופסא מלבנית קטנה. בעל האינטואיציה שביניהם לחץ על כפתור. המכשיר החל להשמיע קולות. על הזכוכית החלו להופיע כיתובים שונים שהתחלפו במהירות, עד שכעבור כדקה נרגע המכשיר, ולקול צליל נעים ומיוחד הופיעה על הזכוכית תמונת נוף מאירה, עם מספר סמלים וכיתובים בצד. 'זה באמת יפה' אמר אחד לחבירו, 'אך ממש לא שימושי'.

על שולחן אחר עמד מצנע. מיד כשהודלק ראו שניהם איך חוטים אדומים מתלהטים בתוכו. כשהכניס אחד את אצבעותיו לחריץ קיבל מיד כויה לא נעימה. 'זה אמנם מחמם באמת, אך זה בנוי בצורה מסוכנת,

ובכלל לא יוצא חום כלפי חוץ. אמר תוך כדי לפיתת ידו בכאב. הם המשיכו לשוטט בתצוגה ולהתבונן וכו' וכו'.

לבסוף בחרו ברדיאטור שהקרין חום רב לכל סביבתו בצורה נעימה ולא מסוכנת, וכן במכשיר קטן המשמיע צלילים יפים של מגוון כלי נגינה ביחד, ושבו עם שללם אל הכפר. כל חבריהם המתינו בציפיה לבואם, וכולם הוזמנו לאיגלו של אחד מהם לראות את הדברים הנפלאים שהשיגו.

לחצו על כפתור ההפעלה של הרדיאטור והמתינו אך דבר לא קרה, לא נורה אדומה ולא חימום. לבינתיים הבחינה אמו של אחד הבחורים בכזיה שבאצבעותיו ושאלה בבהלה מה קרה. הוא סיפר שנגע באיזה מכשיר לוחט שהיה באניה. ענה סבו ואמר, אמרתי לכם שהדבר עלול להיות מסוכן, חבל שלא שמעתם לי.

השני הוציא את מכשיר הנגינה והפעילו. הצלילים היו נעימים, תזמורת שלמה וזמרים, כולם התרגשו והתפעלו, אך הסב רטן, 'בשביל מה זה טוב? לא עושים מעשים מסוכנים כאלו בשביל צעצוע!', ויצא. הצעירים נשארו והקשבו לקול הצלילים המיוחדים, אך כעבור כמה שעות הצלילים האטו ונהיו עמוקים יותר ויותר עד שפסקו לגמרי, וכל הנסיונות הנוספים להפעיל את המכשיר עלו בתוהו.

בחלוף מספר ימים החלימו אצבעותיו מהכזיה, ומלבד הרדיאטור ששימש כעת כמדף נמוך לא נשאר זכר מאותו הארוע. כעבור מספר שנים שוב עגנה הספינה למרגלות אותו הקרחון, הפעם כבר ידעו לספר לצעירים הנלהבים שרצו ללכת לבדוק מה יש בה ש'היינו שם, ואין לכם בשביל מה ללכת...'

כמדומני שהנמשל מובן מאליו (וכמובן גם נדמה לאנשים שהמשל לא מדויק כפי שפירטנו בפרקי האמת נעדרת). עד כאן נסיתי כפי יכלתי להראות שיש כאן ספינה עוגנת לה לצידנו, ובבטנה אוצרות נפלאים של כלים מעל ומעבר ל'התפתחות הטכנולוגית' שאנחנו מכירים, וביכולתנו ומחובתינו כלפי עצמנו, כלפי בוראנו, לקנותם ולשנות את מציאות חיינו מן הקצה אל הקצה. אך מי שיגש ויכנס לבטן האניה עלול 'לצלול במים

אדירים ולהעלות חרס בידו'. יתכן שכל מה שיראה הוא רק אולם תצוגה
ענק עם מגוון דברים לא ברורים, לא מוצלחים...

בפרט מאחר שכפי שנסינו להראות ולהמחיש, וכפי שר' נתן זצ"ל
ניסה להבהיר בהקדמתו, אכן הדברים חדשים ובעלי היקף ועצמה שלא
היכרנו. כאותם בני הכפר, שאמנם נענו לאתגר אך לא הסבירו להם מה
כל מכשיר עושה ואיך, לא הודיעו להם שעליהם לקנות גם גנרטור על
מנת שיהיה מקור אנרגיה למכשיר וכו' וכו', כך אנו עלולים לגשת במבט
חפוז, לעיין בתורה שנראית מורכבת ולא להבין כל כך מה נאמר בה או
לנסות עצה שתצליח במידה כזו או אחרת, ולסכם בכך את הכרותנו
והתנסותנו, ולא להבין ממה כל ההתרגשות כאן.

הבעיה ברורה, אך מה אם כן בידינו לעשות?

משרת טוב ויפה

הצורך בהנגשת החידושים למבקשים הורגש כבר אז כשיצאו

לאור:

פעם אחת עמדנו לפניו בלילה, ודברנו עמו הרבה מכמה וכמה תורות שגילה לפנינו [אשר עתה כבר נדפסו כולם אבל אז עדיין לא נדפסו ספריו], והייתי מזכיר לפניו איזה תורות, והייתי מפליג לפניו עוצם שבח הפלגת חידושי. וכן כמה וכמה תורות, כי כל תורה ותורה היא חידוש נפלא ומופלג מאוד מאוד אשר תכלה הנפש מעוצם ערבות והפלגת החידוש, למי שזוכה לעיין בהם באמת, והיינו מדברים הרבה מזה. אחר כך למחרתו בבוקר נסעתי עמו ללוותו בדרך. ענה ואמר: אתמול הנחנו וסדרנו הסחורה שלנו [שקורין קראס] ברוך השם היא סחורה יפה מאוד מאוד. וטוב היה שיהיה לחנות זה משרת טוב ויפה, שיכול להניח ולקפל ולסדר כל חתיכה סחורה יפה יפה עם הקצה לחוץ (כדרך המשרתים המובחרים שמקפלין הסחורה ומניחין קצת לחוץ כדי שיראה הקונה בבואו תיכף מהות יופי הסחורה), וכשיבוא אחד לקנות איזה סחורה יוכל המשרת לחטוף מיד בזריזות אותו המין סחורה שצריך הקונה, ויפתח אותו במהירות לפני הקונה, ויהיה מראה לו מיד הוד יופי פאר הסחורה הטובה הזאת.

והנמשל מובן שצריכין אחד שיהיה בקי היטב מאוד בכל תורותיו שגילה שיוכל לסדר כל תורה יפה יפה עם הקצה לחוץ. וכשיבוא אחד וירצה להתקרב ולדבר מתורתו יוכל להושיט לו מיד איזה תורה שהוא צריך אז כפי ענינו. כי כל תורותיו הם כלליות גדול מאוד מאוד שיכולין למצוא בהם מה שצריך כל אחד ואחד, רק צריכין אחד שיהיה בקי בהם היטב היטב שיוכל להושיט לכל אחד ואחד מה שצריך באותה העת, והבן השאר מאלו: (חיי מוהר"ן סי' שע"ה)

העדר 'איש מכירות' שישרת את הלקוחות מהוה באמת בעיה חמורה עם השלכות רבות. מי שהכרותו עם תורת מוהר"ן מסתכמת בכמה מדבקות רחוב עם גרפיקה אומנותית לא יבין מה כל כך קשה. אך

המכיר יודע שישנם בליקוטי מוהר"ן דרכים ונתיבות רבים ועמוקים בדרכי הלימוד ובדרכי העבודה, המצריכים לימוד ועמל רב. הניגש ללא הדרכה דומה למי שהסבירו לו שבתלמוד הבבלי אצורה כל חכמת התורה שבעל פה, ויגש אליו בלי מפרשים, ועם בקושי ידע בארמית... די אם נציין כדוגמא בעלמא, שעל המאמר הראשון (סי' א') בלקוטי מוהר"ן ישנו ספר 'נחת השלחן' שכתב האב"ד דטשהרין זצ"ל, העובר כסדר על כל נושא ונושא בשלחן ערוך או"ח יו"ד ואהע"ז, ומבאר בתכלית הקיצור את דרכי העבודה, ההבנה וקיום חלקי שולחן ערוך אלו לאור תורה זו. (וכתב בהקדמה לספרו שכל השתדלותו בזה הוא רק בדרך דוגמא להראות וכו' עיי"ש)

אף על פי כן, כמאמר חובות הלבבות בהקדמתו, שחשב להימנע מכתבת ספרו מעוצם האחריות, אך אמר החכם 'מן הזהירות שלא תרבה להיזהר'. על כן שינסתי מתני להעזר בידיד מנוסה ולערוך דרך מסוימת לגשת לספר, שהיא בבחינת מעט המחזיק את המרובה, ואקוה לה' שיוביל כל אחד מאיתנו בדרך ישרה לפניו.

"עמדו על דרכים וראו, ושאלו לנתיבות עולם, אי זה דרך הטוב? ולכו בה, ומצאו מרגוע לנפשכם!" (ירמיהו ו', ט"ז)

מסילות בלבבם

בטרם נצא לדרך אשוב לציין, שאי אפשר (עכ"פ ודאי לא לי) לתת דרך לימוד אחת המתאימה לכלל. יש שהתנסו וראו תועלת דוקא על ידי לימוד התחלתי בספרים 'השתפכות הנפש' ו'משיבת נפש'. יש ששמעו שיעורים או שיחות ממשפיעים מסויימים שהתאימו להלך רוחם, ומשם המשיכו להתרחב ולהעמיק בלימודם. יש ששמשו והתייעצו אישית עם תלמידי חכמים שהדריכום בהתאם למדרגתם, וכמובן זו הדרך הראויה בכל דבר בעבודת השם. הדרך אותה נתאר מתאימה בעיקר לתלמידי חכמים המנוסים בלימוד מעמיק (בפרט אם הגיעו לידי הוראה מתוך תלמודם).

ישמשו אותנו מספר ספרים עיקריים, המצויים ברוב ביהמ"ד הגדולים: 1. ליקוטי מוהר"ן. 2. קיצור ליקוטי מוהר"ן. 3. ליקוטי עצות. 4. ליקוטי תפילות. 5. ליקוטי הלכות.

העבודה תתחלק לשלושה שלבים: א. המיקוד ובחירת הנושא שברצוננו לתקן. ב. הלימוד והתפילה בטיפול ישיר. ג. העמדת כלל העבודה והמציאות הרוחנית.

א. המיקוד.

1. נתבונן בישוב הדעת, לבחון איזו נקודה עיקרית מפריעה לנו להתפתחות והתקדמות בחיים בכלל ובעבודת השם בפרט. טוב אם נשתדל להבחין בדברים השורשיים, כגון אם יש לנו בעיה של כעס המולד מתוך רגש גאווה, נגדיר לעצמנו את הגאווה כהבעיה, וכן על זה הדרך. (כדאי לנסות למצוא לכך שעת השקט במקום פרטי בו האדם יכול לדבר עם עצמו ועם ה' יתברך, המתנסה באפשרות זו רואה מיד את העוצמה של הכנות הנפשית שיכול להגיע אליה כשלא רק חושב אלא גם מדבר, וכשאינו נמצא בחברת חברה. הדברים ארוכים, וידועים לבעלי המוסר.)

2. נעיין בספר ליקוטי עצות, ונחפש שם את העצות התמציתיות לענין שמצאנו כהבעיה שברצוננו לרפא. נקרא את כל העצות שנאמרו שם בענין.

3. ננסה לבחור מתוך כלל העצות את הפיסקה המתאימה באופן פרטי לאופן בו הבעיה שלנו באה לידי ביטוי. שם גם מצויין באיזו תורה בליקוטי מוהר"ן נמצאת עצה זו.
 4. במידה וישנן מספר אפשרויות שנראות מתאימות, נלמד בקיצור ליקוטי מוהר"ן את תמצית התורות השייכות לעצות הרלוונטיות, ונבחר את המתאימה ביותר.
 5. במידה ועדיין קשה להבחין מה יותר ממוקד ומתאים, נתבונן בליקוטי תפילות על תורות אלו, ובעזרתם נבחר את המתאים ביותר.
- ב. הטיפול הישיר.
1. נלמד את התורה שנבחרה בליקוטי מוהר"ן מספר פעמים, להבין את מבנה הדברים ושלמות המאמר, כשבמקביל נאמר את התפילה שעל תורה זו שבספר ליקוטי תפילות. ניתן את דעתנו לכך, שמעבר לתפילה המודרכת יש כאן גם פירוש חשוב להרבה נקודות בתורה הנלמדת.
 2. נמשיך להגות ולשנן תורה זו, וככל שנתמיד בה היא תתחיל להיות 'חיה' יותר ותאיר את חיינו. הלימוד בליקוטי הלכות מבואר בסמוך בחלק ג', אך כדאי מאוד להתחיל לשלבו ולהשתמש בו ככלי ומדריך ללימוד העיוני, ובעזרתו נתרגל לבחון את פעולות חיינו, התמודדויותינו ועבודותינו השונות לאור אותה תורה, ונראה איך ההבנות מאירות את חיינו, ואיך קורות חיינו מאירות את הבנתנו בתורה.
 3. נמשיך באמירת התפילה שבליקוטי תפילות, אך יותר ויותר נשתדל ונצליח להוסיף ולהתפלל באופן אישי, כנה ומציאותי, כפי מצבנו ועמידתנו בנוגע לנושא ולחלקי התורה המקיפים אותו. בנוסף נשתמש באמירת תהילים, תוך השתדלות למצוא בתוך פסוקי התהילים את עצמנו ויחסינו לבקשותיו של דוד המלך עליו השלום (עי' מלבי"ם שמואל ב' כ"ב).
 4. נמשיך ללמוד את התורה בהעמקה והבנה יתירה, תוך תפילה אמיתית וממוקדת על פרטי הענינים ההולכים ונבנים, כך שהתפילה תאיר את הבנת התורה, וניבנה ונקנה את מה שהולך ומתבהר לנו יותר ויותר.

5. עלינו לזכור, שעיקר התועלת והשינוי אינה על ידי ההשגה השכלית שנזכה לה, אלא דוקא על ידי הכנסת השגה זו למילות התפילה, ובקשה מה' יתברך בתפילה כצורת התורה לפרטיה ולפרטי הבנותינו הנוגעות לנו ביחס לקירובנו וריחוקנו מקיומה. וכמובן לא המדרש הוא עיקר אלא המעשה – מימוש הדברים בפועל. קיום העצות והתאמת ההתנהגות וההתמודדות למהלך הנלמד. (למנסה לקיים באמת את דרכי העצות יהוו הנסיונות, הקשיים והתהיות שבדרך כר נרחב לחדירה לאמיתת העצות, לתפילתו האישית ולבנינו הפרטי לאור התורה הנלמדת) חיזוק נלווה.

1. תרופה היא לעיתים מרה. בניתוח עמוק – מוצלח ככל שיהיה, נדרשים תמיכה וחיזוק לגוף על מנת שישתקם ויעמוד על רגליו. ידוע ששינוי ותיקון אינם בהכרח דבר נעים. לפעמים עלינו לעבור מיני צער וקשיים חלילה, לפעמים אף בחוסר הצלחה רוחני זמני, העלול לשבור את רוחינו חלילה ולרפות את ידינו מלעשות מה שביכלתנו, ואפילו מלבקש על כך. עצם ידיעת עובדה זו חשובה לנו.

2. ישנן שתי תורות הנותנות לנפשנו עוז ותעצומות בגשם וברוח, ועל מנת שיהיה לנו הכח להמשיך גם בזמנים קשים וחשוכים, מוכרחים אנו להעזר בהן בצורה עקבית. הלימוד והקיום של הנאמר בסי' רפ"ב (אזמרה) ובסי' קצ"ה (בצר הרחבת לי) יהיה מה שבס"ד יתן לנו כח להמשיך בעבודתינו למרות הקשיים.

ג. העמדת כלל העבודה והמציאות הרוחנית.

1. אחר שידענו והתקדמנו בקיום התורה הנבחרת נלמד בספר ליקוטי הלכות. ספר זה מראה כיצד ליישם את הנושאים הרעיונות והיסודות שבתורה הנלמדת באופן מעשי בקיום המצוות היום יומי, ואיך הם מאירים את כלל הוויות החיים,

בהבנת כל עניני אורח חיים יורה דעה חושן משפט ואבן העזר, כשייכים ומממשים את התורות הנלמדות.

2. בסוף הספר לקוטי מוהר"ן נמצא מפתח השולח להלכות המתאימות לתורה הנלמדת. נלמד הלכות אלו בליקוטי הלכות כהמשך פיתוח הרחבה ומימוש התורה שאנו לומדים, כמובן יכנסו הדברים הרחבים הללו גם הם בתפילותינו.

3. כפי שכלו יהולל איש, ככל שנתבונן נזכה לבחון מחדש ולקיים יותר ויותר ענינים בחיינו, גם כאלו שהפכו במרוצת השנים להיות 'מצות אנשים מלומדה', את כולם ננסה ונצליח בעזרת השם להאיר בתוכן פנימי ועבודה חיה, על פי התורה בה אנו עוסקים.

הערה: תוך כדי השינון וההעמקה כבשאר לימודים אנו עלולים בשלב מסויים להתחיל להרגיש 'בש', בשלב כזה ראוי להיכנס עוד יותר לעומק בעיון במפרשים. ישנם מספר ביאורים מרכזיים: פרפראות לחכמה, באבי הנחל, מי הנחל וביאור הליקוטים (ישנם מיני הוצאות חדשות כ'פאר הליקוטים' 'נחלת צבי' כדאי לבקר בחנות הספרים ולמצוא מה שמתאים לכל אחד). ספרים אלו פותחים שער למהות עמוקה יותר בלב התורה והשלכותיה. ביאור הליקוטים בפרט הוא ספר עמוק מאוד הדורש שליטה ומונחות בתורה על מנת להבין ולהנות מדבריו. בנוסף הוא העלה מדברי ר' נתן זצ"ל י"ח כללים בדרכי לימוד והבנת הליקוטי מוהר"ן, ועיון בהם מסוגל גם הוא להמשיך להאיר את התורה הנלמדת ברבדים חדשים והבנות מקיפות ועמוקות יותר, נרמוז לחלק מיסודות אלו בפרק הבא.

בענין העיון.

חלק עיקרי בהדרכה הקצרה שנאמרה לעיל נגע בנקודה מורכבת, והיא משמעות הלימוד בעיון. ישנם גווני עיון שונים הנהוגים בלימוד הגמרא וכו' בבתי מדרשות שונים, איש על מחנהו ואיש על דגלו. בודאי לא אנסה לגעת במסגרת קצרה כשלנו בנושא שעיקרו תלוי ב'גדול שימושה יותר מלימודה'. (הגם שרבו בענין זה הטעויות באלו שלא שמשו כל צרכן ומחמתן יש שנטו לימין ויש שנטו לשמאל כידוע, וראוי להרחיב בזה את הדיבור וכמש"כ ל'תשועה ברוב יועץ').

יחד עם זאת איש איש כפי דרכי לימודו ועומק עיונו צריך לדעת באיזה אופן עליו להתייחס לדרכי ההיגיון, המקורות, הביטויים וכו', על מנת שיוכל להבין כראוי את אשר התכוון המחבר לומר. דרך משל, הלומד מקרא מבלי לדעת את י"ג מידות שהתורה נדרשת בהן, חסר את ההבנה ברוב הדברים אותם באה התורה שבכתב לומר.

כפי שהוזכר, ישנם י"ח כללים שהעלה ר' אברהם בר' נחמן, מדברי ר' נתן וצ"ל (תלמיד מוהר"ן שערך את הספר כידוע וכאמור), כולם חשובים, ואעפ"כ אציין רק חלק קטן הנוגע ישירות לענינינו (נעזרתי בספר מסילת הקשרים (הקיצור), וכאן אם כן רק קצה קצהו של המזלג).

א. ישנה אמנם חשיבות ותועלת בבקיאות והכרת מושגים שונים המוזכרים בתורה הנלמדת (הבקיאות מועילה בין אם בשאר התורות שבספר, ובין אם היא בכלל המושגים המובאים מחז"ל), אך יחד עם זאת עלינו לדעת שהתורות נכתבו בדווקא כיחידה מושלמת אחת. ההבנה האמיתית ביותר, וממילא זו שעלינו לחתור להשיג, מונחת בהבנת כלל חלקי המאמר באופן שהמרכיבים מבארים ומפרשים זה את זה מיניה וביה עד שתתבאר כל ההשגה ללא צורך בשום יבוא מתורות אחרות, וכל שכן ממקורות רחוקים.

ב. המילים נבחרו בקפידה כך שניתן לדייק בלשונו, אמירות הנראות כחוזרות על עצמן, ביטויים מיוחדים שנדמה שהם 'תפארת המליצה', שינויים קטנים בהתבטאויות ובציטוטים מכפי שהם במקור וכו'. הוכחות ממספר מקורות יחד, כל אלו ועוד יתבארו

- באופן מאיר. כמובן כשם שבלימוד הגמ' המתחיל את לימודו בדקדוקי לשונות טרם הקיף וקיבל צורתא דשמעתתא עלול להעלות חרס בידו, אך לאחר שהבין את כלל חלקי המאמר והשתלבותם יוכל במעט עיון להתחיל לראות נפלאות בכל הנ"ל.
- ג. הדוגמאות והמשלים שנבחרו לדברים אינם באקראי אלא ישנה כוונה גלויה או נסתרת מדוע בחר דוקא דוגמא זו. בהבנת מטרת בחירת הדוגמא יבוארו ממילא עוד דברים בתורה ותשתלב הדוגמא הפרטית עם הרעיון הכללי הנלמד.
- ד. בקרב הלומדים בין אם הם 'ליטאים' או 'חסידים' השתרש מושג הנקרא 'וורט חסיד', שמשמעותו – אמירה שאינה באמיתת כוונת הפסוק או מאמר חז"ל, אך בהיותה 'נכנסת' במילים ומביעה מסר אמיתי, בכך היא ראויה להאמר. איני בא לדון בזה לחיוב או לשלילה, אלא שבספר זה הכלל הפוך. והוא, שבכל פסוק או מאמר חז"ל שמביא קצת ממנו, אין הכוונה להביא רק את המילים המסוימות שציטט (למרות שכמובן המילים הנבחרות הן בדוקא) אלא הכוונה לייבא את כל הפסוק והקשור אליו (הקשור, דרשותיו ומפרשיו) וכל עניניו קשורים לחלק התורה שאליה מביאו, כך שאמור הדבר לפתוח צוהר להבנות רבות בתורה הנלמדת, ומאידיך להאיר בהבנה חדשה ועמוקה את כללות הפרשה והענין שממנו הביא את הציטוט. (חלק זה הוא המדהים ברחבו והתנוצצותו בנקל, אמנם כנ"ל כדאי להתעסק ולהתעמק בו אחרי שקיבל תפיסה בהירה בכללות מבנה התורה שעוסק בה.)
- ה. ברוב הפסוקים ומאמרי חז"ל שהוא מפרש על פי דרכו הפנימית, ולעיתים נראה כמשנה את הפירוש המקובל, אם יזכה המעיין ישיג את המקום הנעלה שבו שני הפירושים מתחברים ועולים בקנה אחד, ועוד שהפירוש הרגיל יקבל אז, כתוצאה מחיבור זה, תוספת בהירות שמעולם לא הייתה לו. (רציתי להביא לכה"פ דוגמא אחת, אך ראיתי שהדבר ידרוש אריכות נפלאה, המבקש לשמוע שיעורים או לעיין בספרי המעמיקים ימצא מבוקשו.)
- אף על פי שכאמור אין כאן מקומו, אעתיק תורה קצרה הנוגעת כללית לענין הלימוד העיוני בתורה, וימצאו בה מבקשי ה' חומר נוסף למחשבה:

דע שיש חדרי תורה, ומי שזוכה להם, כשמתחיל לחדש בתורה, הוא נכנס בהחדרים, ונכנס מחדר לחדר ומחדר לחדר, כי בכל חדר וחדר יש כמה וכמה פתחים לחדרים אחרים, וכן מאותן החדרים לחדרים אחרים, והוא נכנס ומטייל בכולם, ומלקט משם אוצרות וסגולות יקרות וחמודות מאוד - אשרי חלקו. אבל דע, שצריך ליהרר מאוד, לבל יטעה בעצמו, כי לא במהרה זוכין לזה, כי יש כמה וכמה חדושין שאינם באים משם, רק מהיכלי התמורות. כי את זה לעומת זה עשה אלקים ואף שנדמה לאדם להשגה גדולה, אף על פי כן, גם שם יש חדושים נאים שנדמין להשגות. וגם בזה יש כמה בחינות, כמו למשל כשכותבין תיבת אדם, יודעין שזה מרמז על דמות האדם, אבל הוא רק ברמז בעלמא, כי אין כתוב שם שום ציור האדם, ויש שמצירין על הנייר ציור האדם, ושם נגלה יותר קצת דמות האדם, ויש שמנסרין ציור האדם מחתיכת עץ ושם נתגלה עוד יותר ציור האדם, אבל אף על פי כן אין זה אדם ממש, רק האדם בעצמו הוא האדם באמת. כמו כן יש כמה חדושין של תורה שהם רק כמו פנקס וכמו שכותבין תיבת אדם לבד, כי התורה היא בחינת אדם, כמו שכתוב (במדבר י"ט): "זאת התורה אדם", ויש שהוא נכנס לפנים מזה, אבל אף על פי כן אין זה אדם כנ"ל, רק כשזוכין אל התורה בעצמו זהו בחינת אדם באמת, וזהו זאת התורה אדם, זאת התורה דיקא הינו רק זאת התורה האמתית, הוא בחינת אדם:

ודע שכל אדם קודם שמשיג בתורה השגה של אמת, צריך לילך בהכרח דרך אלו היכלות התמורות, אבל הכלל שאסור לטעות בעצמו, לסבור שכבר בא אל ההשגה הראוי, כי אם יסבור כן ישאר שם חס ושלום. אבל כשידע שעדין לא התחיל ליכנס לחדרי תורה האמתיים, אזי יתחזק בעבודת השם, וירבה בתפילות, ויפציר עד שיפתחו לו שערי הקדושה באמת, ואז יראה ההפרש. ואפילו אם עשה עבודות ותעניתים וסגופים בשביל השם יתברך, ואחר כך זכה לחדושין, אף על פי כן אל יעמוד על זה לסבור שהם השגות של אמת הנ"ל, כי אפילו להדמיונות של היכלי התמורות צריך עבודות ותעניתים, ואפילו בתאוות עולם הזה יש דוגמא לזה, כגון למשל כשעושין שחוק וקומדיע, אזי נוסע

אחד ומכריז וחושב כל הדברים שיעשו על הקומדיע, ואף שהוא תאוה לשמוע, אף על פי כן אין זה השחוק בעצמו, וכן כשבא להחדר שעושין שם הקומדיע יש שם מצויר על הטבלא כל הדברים שיעשו שם, וגם זה אינו הדבר בעצמו, ואפלו כשבאים לשם לפנים, עומד לץ אחד, ועושה כמעשה קוף, וכל הדברים שעושה הבעל קומדיע, הוא עושה אחריו בליצנות, וגם זה אינו הדבר בעצמו, ועיקר הוא השחוק בעצמו שעושין שם, וכמו כן תבין הנמשל מעצמו, כי יש מי שנדמה לו שנכנס לפנים, ולפני ולפנים, ועדין עומד בחוץ לגמרי, כי לא התחיל להשיג השגה של אמת.

והצדיק הגדול מאוד, אף כשזוכה להשיג השגות גדולות של הקדושה באמת, אף על פי כן אינם נחשבים בעיניו לכלום, לגודל עוצם הכרתו את גדלות הבורא יתברך, על כן הוא משתדל ומתחזק בכל פעם, שיתחיל השם יתברך להראות לו אור התורה, כאילו לא התחיל להשיג כלל מימיו: (לקוטי מוהר"ן סי' רמ"ה)

מצא במה להשקיע

למי שלא קרא את הקונטרס ראוי שתתעורר שאלה והתרעמות על דרכי העיון שהותוו כאן. מדוע שאברך שטרם סיים ללמוד את כל התורה כולה ישקיע זמן בלימוד עיוני שכזה. וגם אם הכוונה היא רק להקדיש לכך את זמן לימוד המוסר הרי עדיין רבים הם הספרים הקדמונים ועוד לפניהם דברי חז"ל הקדושים שראוי וצריך שילמד.

השאלה דומה למי שישאל איך מורים לאברך להשקיע זמן בלימוד המסילת ישירים ושערי תשובה, טרם השלים לכה"פ את הש"ס אם לא ש"ס ופוסקים. וכל שכן כאן, הוא סבור שאפילו אם נאמר שראוי ללמוד גם את הליקוטי מוהר"ן, לימוד זה אינו אמור להיות אלא קומה אחרונה של השגתו התורנית.

מי שקרא את הנאמר עד כאן מבין את הטעות שבשאלה. הספר לא בא רק להוסיף 'ידיעות' ו'השגות', אלא לתת לנו מקטון ועד גדול את הכלים לרכוש את התורה בצורה שלימה ולקיימה בצורה אמיתית. השאלה אם כן מעיקרא ליתא, ובכל זאת נציין עוד הבהרה בגישה לדבר.

מסופר על מרן הברכת שמואל זצ"ל שנפגש עם רב שהיה ידידו בישיבה בצעירותם, ואמר לו אותו הרב כך: אתה זוכר שכשהיינו בישיבה אני צחקתי עליך ומתחתי עליך ביקורת מדוע הינך עמל ומתעמק כל כך בדברי הגר"ח זצ"ל כשבזמן זה יכול אתה ללמוד עוד דפי גמרא רבים, ולא ענית לי אז. ובכן כעת אני רואה ומבין שבגלל אותה השקעה שלך שנתפסה בעיני כויתור על העיקר בשביל דבר שהוא 'יתרון הכשר', רק בגללה יצאת ראש ישיבה גדול המעמיד תלמידים גדולי תורה, ואני רב של בעלי בתים...

המתנסה בלימוד הנ"ל יראה תוך זמן קצר את ההבדל בין בלי לבין עם, ויבין כבר אחרי תקופה קצרה את שאותו רב הבין רק כעבור שנים רבות. בין בלימוד (וכפי שהתבטא על לימוד לקוטי מוהר"ן הגר"ח שמואלביץ זצ"ל) ובין בשאר חלקי העבודה.

פן שונה של הדברים יתבאר על פי מאמר הגמ' בבכורות ח':
שאמנם אי אפשר להרחיב כאן בהסבר הדברים (החפץ יעיין בתורה כ"ט)
אך עצם הרעיון פשוט. בגמ' מתואר ויכוחו של ריב"ק עם סבי דבי אתונא:

האי גברא דאזל בעי אתתא ולא קיהבי ליה מאי חזי דאזל להיכא
דמדלי מינה? שקל סיכתא, דצה לתתא לא על, דלי דצה לעילא
על, אמר האי נמי מתרמיא ליה בת מזליה.

ישנו מצב בו מנסים להתמודד עם חסרונות ולתקנם במקום בו
הם באים לידי ביטוי ולא מצליחים. והנה אין ספק שעלינו לעבוד את ה'
יתברך בהתמדה ובנחישות ולא לחדול, וכבר אמר הגר"א זיע"א שהעקשן
יצליח. כל זמן שהנר דולק אפשר לתקן ואפילו אם נדמה שגחלת הנר
עוממת עדיין אין שום יאוש בעולם כלל. אך ישנה מציאות שאכן הדברים
מורכבים ומקולקלים מכדי שתהיה לנו היכולת לתקנם ברובד בו כבר
מסתעפים ומתגלים הקשיים. הנסיון החוזר ונשנה לפעול באותו אופן
ללא הצלחה הוגדר ע"י אחד מגדולי ישראל זצ"ל כ'תופעת הזבוב'. הוא
אינו מבחין בחלון השקוף וברצותו לצאת החוצה הוא מתנגש בחלון, אך
אינו למד ואינו מבין שאין משם מעבר וכך מנסה שוב ושוב לעבור, עד
ש...

ההתקדמות והכניסה להתמודדות בשורש גבוה יותר, לפעמים
נראית כיומרה מגוחכת 'הרי את הדברים הפשוטים אתה לא מצליח אז
איך אתה רוצה לגשת בכלל לדברים המרוממים והעמוקים יותר?' האי
גברא דאזל בעי אתתא ולא קיהבי ליה מאי חזי דאזל להיכא דמדלי מינה?

אך האמת היא שישנה מציאות שדוקא בתיקון שורש הדברים
מונחת ההצלחה, וההתרוממות להתמודד עם החסרונות לא מתוך
סקיעות ודשדוש בתוכם אלא מתוך החיבור לשרשי האמונה והעבודה,
מתוך הבנה ורצון גבוהים יותר, דוקא היא מה שבכוחינו לעשות, ואכן
תביא לידי התיקון הכללי. שקל סיכתא, דצה לתתא לא על, דלי דצה
לעילא על...

אחר הדברים

אחר הדברים האלה לא נותר אלא לסייע בהתמודדות אחרונה מול שרו של וכו' הנדמה לנו כתלמיד חכם. שהרי הקונטרס הלז מתחילתו לא פנה אלא למי שאליו הופנה - אותם שמאוד נוגעים אליהם דברי ההגדה 'אפילו כולנו חכמים כולנו נבונים וכולנו יודעים את התורה...'

לרובינו יש מסורות, השגות בתורה, בקיאות בספרים, ניסיון, או אפילו סתם סברות המלוות אותנו לאורך שנים ונחשבות בעינינו. בבואינו לקבל עצות והדרכות ממהרים אנחנו לשפוט אותם על פי המובן וידוע לנו מכבר, דבר המונע השגת דבר חדש. והן אמנם ודאי שכל דבר שנלמד וננסה לקיים יצטרך לעבור את מבחן הביקורת אם אכן מותר - לעשות או לא לעשות את שהבנתי, וכמסופר (ש"ק): כששאל פעם אחד מאנ"ש את רבנו, שיפרש לו דבר בספר לקוטי מוהר"ן לא ענהו רבנו כלום, רק אמר לו: "יכול הנך לקמט את ספרי כפי רצונך (לומר בו פרושים כלבבך), אולם אל תפגע בסעיף קטן שבשלחן ערוך!". אך מעבר לביקורת חשובה זו בודאי נתעורר לשאול ולתמוה באופן שונה, וממילא עלולים חלילה לא לקיים.

הרבה יותר מ'יתכן', שיהיו דברים שייראו לא מובנים בתחילה. מדוע אכילה במתינות מתקנת את השכל ונכנע הכסילות? מה זה משנה אם יש בי רק רצון לקדושה או שאני גם מבטא אותו בפי? איך על ידי צדקה זוכין ליראה? איך הליצנות מתבטל על ידי תיקון הברית? איך על ידי קבלת היסורין בשמחה כראוי זוכים לחידושי תורה? מדוע יש הבדל בין השומע מפי צדיק ללומד מתוך הספר את מה שכתב? מדוע על ידי התענית זוכים לשמחה? מדוע על ידי מעשר זוכין להסתפקות? מדוע על ידי הוצאת מילות התפילה בדיבור אמת לפי מדריגתו זוכה למצוא פתח להחזיר אחרים בתשובה? וכו' וכו' כך על כל התורה כולה, דרכי עבודתה, והקשרים בין המידות והמצוות, הלימוד והתפילה, האמונה והשמחה, דברים חדשים לנו. בטרם ניגש לנסות ללמוד ולקיים עלינו להיות מוכנים למה שביקש דוד המלך עליו השלום "טוב טעם ודעת למדני, כי במצוותיך האמנתי!"

כתב הרמב"ם הלכות דעות פ"ב: ...ומהי תקנת חולי הנפשות, ילכו אצל החכמים שהן רופאי הנפשות וירפאו חליים בדעות שמלמדים אותם עד שיחזירו לדרך הטובה, והמכירים בדעות הרעות שלהם ואינם הולכים אצל החכמים לרפא אותם, עליהם אמר שלמה "חכמה ומוסר אוילים בזו".

בעולם רואים שכמעט כל אדם המגיע לרופא מקבל הוראותיו ללא עוררין. הוא מבין שיש לרופא ידע שאין לו, ודברי הרופא מתקבלים מתוך ביטול עצמי. אך מי הוא זה שלא יקבל את דברי הרופא ללא עוררין? רופא אחר...

וכך כתב בליקוטי מוהר"ן סי' קס"ד: לענין ספורי דברים של הצדיק האמת. למשל, רופא שנחלה והוכרח למסור את עצמו ליד הדאקטיר הגדול, והרופא רוצה שיתן לו רפואות כפי מה שהוא יודע, להוציא לו שן ולגלחו. אבל הדאקטיר יודע רפואות יקרים וחשובים שצריך ליתן לו. כן יזדמן, שיבוא איש להתלמיד חכם וצדיק הדור, שהוא רופא חולי הנפשות, ורוצה שיתן לו הצדיק רפואות, היינו הנהגות ודרכים, כפי מה שהוא יודע. אבל באמת הצדיק יש לו רפואות ודרכים ישרים, שצריך להנהיגו לרפואתו. והנה לפעמים ההכרח ליתן להחולה איזה סם, אשר אם יתנו לו הסם בעצמו כמו שהוא, ימות החולה בלי ספק, על כן ההכרח לערב הסם בדברים אחרים. כן יש אנשים, שאי אפשר לגלות להם פנימיות התורה הצריך לרפואתו, כי התורה היא רפואה, כמו שכתוב (משלי ג): "רפאות תהי לשרך", כי בהתורה יש שני כוחות סם חיים וסם מות. כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (יומא עב:): 'זכה נעשה לו סם חיים, לא זכה נעשה לו סם המות' ועל כן אם יאמרו לו התורה בעצמה כמו שהיא, ימות בלי ספק, כי אצלו שלא זכה נעשה סם מות, על כן ההכרח להלביש לו פנימיות התורה בדברי תורה אחרים. ולפעמים גם זה אינו יכול לקבל, אף אם ילבישו בדברי תורה אחרים. על כן מלבישין התורה בספורי דברים חיצוניים, למען יוכל לקבל הרפואה הגנוזה שם כי גם התורה בעצמה מלובשת עתה בספורי מעשיות מחמת שלא היה אפשר למסרה כמות שהיא, עכ"ל.

לפעמים קשה לקבל דברים כי הם נראים קלים מכדי שיועילו
(עיין חיי מוהר"ן עבודת השם מ"ז). ידוע המעשה בנעמן (מלכים ב' ה'):

ונעמן שר צבא מלך ארם היה איש גדול לפני אדניו ונשא
פנים כי בו נתן ה' תשועה לארם והאיש היה גבור חיל מצרע:
וארם יצאו גדודים וישבו מארץ ישראל נערה קטנה ותהי לפני
אשת נעמן: ותאמר אל גברתה אחלי אדני לפני הנביא אשר
בשמרון אז יאסוף אתו מצרעתו: ויבא ויגד לאדניו לאמר כזאת
וכזאת דברה הנערה אשר מארץ ישראל: ויאמר מלך ארם לך בא
ואשלחה ספר אל מלך ישראל וילך ויקח בידו עשר ככרי כסף
וששת אלפים זהב ועשר חליפות בגדים: ויבא הספר אל מלך
ישראל לאמר ועתה כבוא הספר הזה אליך הנה שלחתי אליך את
נעמן עבדי ואספתו מצרעתו: ויהי כקרא מלך ישראל את הספר
ויקרא בגדיו ויאמר האלקים אני להמית ולהחיות כי זה שלח אלי
לאסוף איש מצרעתו כי אך דעו נא וראו כי מתאנה הוא לי: ויהי
כשמע אלישע איש האלקים כי קרא מלך ישראל את בגדיו וישלח
אל המלך לאמר למה קרעת בגדיך יבא נא אלי וידע כי יש נביא
בישראל: ויבא נעמן בסוסיו וברכבו ויעמד פתח הבית לאלישע:
וישלח אליו אלישע מלאך לאמר הלוך ורחצת שבע פעמים בירדן
וישב בשרך לך וטהר: ויקצף נעמן וילך ויאמר הנה אמרתי אלי
יצא יצוא ועמד וקרא בשם ה' אלקיו והניף ידו אל המקום ואסוף
המצרע: הלא טוב אמנה ופרפר נהרות דמשק מכל מימי ישראל
הלא ארחץ בהם וטהרתי ויפן וילך בחמה: ויגשו עבדיו וידברו
אליו ויאמרו אבי דבר גדול הנביא דבר אליך הלא תעשה ואף כי
אמר אליך רחץ וטהר: וירד ויטבל בירדן שבע פעמים כדבר איש
האלקים וישב בשרו כבשר נער קטן ויטהר:

בשמענו קלא דלא פסיק על נחל עלום, שהוא 'נהר המטהר מכל
הכתמים', מי מאיתנו לא מרים גבה, אך ראוי שנרים גם עפעף ונברר...
אולי לחלק מאיתנו תלוי הדבר בתקוה ובשאלה האם תתקיים בנו ברכת
הגמ' בנדרים מ'. ה' ישמרהו - מיצר הרע, ויחייהו - מן היסורין, ואושר
בארץ - שיהו הכל מתכבדין בו, ואל תתנהו בנפש אויביו - שיזדמנו לו
ריעים כנעמן שריפו את צרעתו, ואל יזדמנו לו ריעים כרחבעם שחילקו
את מלכותו...

למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך.
למען בית ה' אלוקינו אבקשה טוב לך.
ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום.